

T. 145007
C-1206754

11. 54

N° 24

COMMENTARIUS
Juris Municipalis
Succinctus & solidus, 834
QUO
MORES ET INSTITUTA
F O E D E R A T I B E L G I I
Vicinarumque Regionum

Passim illustrantur.

AUTHORE

J. A. à C O M I T E , Batavo.

Cum indice necessario.

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex Officinâ PETRI LEFFEN,

Anno c1c1o c1i.

R. 3106

MORSE INSTITUTE
FOR DEAF AND DUMB

NEW YORK

1850

THE

LIBRARY

OF

NEW YORK

1850

AND

BENEVOLE LECTOR,

Habes ingenii, laborisque nostri fructus. Forsitan ætas, & succedentibus annis iudicium subactius, dabunt magis accurata, minus incorrecta. Fruere interim, & periclitationi primæ veniam accommoda, candidus ipse, homini candorem professus, eoque errare & labi humanum esse gnaro. Quocumque res cadet, voco te in partes, & si quid noris, bone, rectius istis

Candidus imparti, si non, his utere mecum.

Vale.

LECTORI

De hoc disertissimi JACOBI à COMITE Tractatu.

Publica privatis postponere doctus, honori
Est tibi: condignos sponte procatur honor.
Sufficit exemplum Liber hic. Congesta diserti
Scripta viri, Domino stant monumenta suo.
Nempè triumphales sibimet quacunque quadrigæ
Authorem cœli clara per astra vehunt.
Ne Cippos jactare suos, ne culmina Memphis
Plus velit, auratis splendida verticibus.
Barbara Niliacis quæ sunt exstructa tyrannis,
Quassa ruunt: decus hinc. Cætera functa cadunt.

THEOD. GRASWINCKEL.

IN

IN COMMENTARIUM
JURIS MUNICIPALIS

SCRIPTUM

A Clarissimo Doctissimoque Juvene

J. A. à C O M I T E , Batavo.

Et coram Hollandiæ Curia Advocato.

Hactenus Haganis tantum facundia rostris
Fatur & in causis os movet alta suis.
Quæ loquitur, nemo memorat. Peccamus in illo
Crassius & famæ nescia turba sumus.
Culpa tamen gravet hæc alios, tu, maxime Gravi,
Solvere te tali crimine totus amas.
Exemplo tua Delfa tibi est. Præcesserat ingens
Grotius & Magni nomine major erat.
Post ipsum Graswinckelius se movit Apollo,
Et Latio Hebræum pectine lusit epos.
Hoc duce, libertas Veneto, reverentia sceptris
Crescit, & assertum per mare Belga ruit,
Ordine stat discors solium, juga celsa Sabaudus
Contrahit atque suum discit amare locum.

*Subsequeris tantos, Gravi clarissime, soles,
Et stas etatem vir gravis ante tuam.
Publica, quæ scribis, tua sunt. Privata moretur
Cætera Doctorem non inhonora cohors.
Laus illos privata manet. Tibi publica surget
Gloria. jam cujus, dic mihi, major erit ?
Ambigis ? haud credam certe. Pudet ista fateri ?
Vis me lege tua dicere ? Non dubito.*

C. Borvs.

In

In idem præstantissimum Opus.

Visquis in Oceano Iuris Legumque Profundo
Ambigis, huc dubiæ dirige navis iter.

En Patriæ præclara Pharos, Cynosura virilis,
Gravius errantium fit Cynosura, Pharos.

Si Labyrintheos in iusto Corpore gyros
Et rerum latebras verbaque cæca vides;
Si dubitas Tituli titubans caligine: ducem,
Ne dubites animi pendulus, inde pete.
Nec dubita firmare novo vestigia filo,
Et duce Graviade carpere disce viam.
Ancipitis veri divortia, sensa rubricæ
Abdita decurres non titubante manu.
Graviades Responſa dabit Prudentibus ipsis,
Et Placitum surgent ad juvenile senes.
Parce peregrinas tu, parce capescere sortes,
Belgica; non unus fulget Apollo tibi:
Non simplex cortina sonat. Iam Grotius ingens,
Iam Graſſvinckelius numen & ora movent.
Gravia laus Batavis accedit tertia Delphis:
Iamque tripus Divis eminet una tribus.
At te, qui talem poteras absolvere trigam,
Et poteras tantos, ut præiëre, sequi,
Quo plausu bene præco sequar? num voce? videtur
Dedecus in magnis verba minora loqui:
Num tacuisse decet, si dedecet esse locutum?
Mutus non videar te stupuisse palàm.
Distrahit geminam duplex sententia mentem;
Sæpe loqui placuit, sæpe tacere magis.
Fare, age, vox Themidos, juvenumque gravissime, Gravi,
(Res gravis est) utrum præstet? ADHVC DVBITO.

HENR. BRVNO.

IN-

INDEX CAPITUM.

1.	D e Legibus.	pag. 1.
2.	De Territorio.	12.
3.	De Exteris.	17.
4.	De Postliminio.	34.
5.	De Civitate.	68.
6.	Libertas.	75.
7.	Libertas publica.	96.
8.	Libertatis status.	116.
9.	Libertatis parecbasis prima.	124.
10.	Regalia, ac primum de legis dandi potestate.	140.
11.	Magistratus creatio.	156.
12.	Comitiorum iura.	167.
13.	Ius erigendi Academias.	169.
14.	Civitatis Institutio.	172.
15.	Præmia & pœnæ.	173.
16.	Ius nobilitandi.	180.
17.	Legitimatio.	182.
18.	Adoptio, arrogatio.	184.
19.	Venia ætatis.	185.
20.	Ius vitæ ac necis.	187.
21.	Ius absolvendi à juramento.	192.
22.	Ius restitutionis.	194.
23.	Feudi collatio.	198.
24.	Provocatio.	200.
25.	De belli ac pacis jure.	207.
26.	Salvus conductus.	225.
27.	Legati.	233.
28.	Monetæ jus.	245.
29.	Nundinæ.	253.
30.	Vestigalia.	257.
31.	Collectæ.	263.

(:)(:)

32. Tri-

INDEX

32. Tributa, stipendium, accisæ, decimæ & annona.	271.
33. Minora Regalia, ac primum de Armantiæ jure.	280.
34. Via publica.	283.
35. Postarum, Angariæ & Præangariæ, Fodri, atque Aver- gariæ jura.	286.
36. Flumen navigabile, Molendinam, Insula, Portus, Ripatica.	293.
37. Argentariæ.	299.
38. Salinarum redditus.	305.
39. Agrorum, Prædiorum ac Palatiorum jura.	307.
40. Piscationum redditus.	311.
41. De Venatione.	313.
42. Multarum poenarumve compendia.	317.
43. Bona indignis ablata.	319.
44. Incestæ nuptiæ.	322.
45. De bonis Damnatorum proscriptorumve, nec non committentium crimen læsæ majestatis.	324.
46. Bona caduca & vacantia.	332.
47. Bona derelicta & thesaurus inventus.	335.
48. Bona Naufraga.	338.
49. Errata reperta.	340.
50. Deserta & inculta.	343.
51. Bona adespota.	345.
52. Regalium conclusio.	350.
53. Libertatis parecbasis secunda.	356.
54. De successione, legis observantia, ac lege fundamen- tali.	367.
55. De terra nullius, & præscriptione libertatis.	394.
56. De Fœderibus.	400.
57. De fœderum diverso jure & natura.	419.
58. De fœdere æquali.	426.
59. De fœdere inæquali,	432.
60. De	

CAPITUM.

60. De subjectionum modis ac præsumptionibus.	450.
61. De Clientibus & Patronis armatis.	475.
62. De Vafallis.	496.
63. De Dedititijs.	512.
64. De subjectionum reductione ad libertatem.	524.
65. De Neutralitate.	532.
66. De Populorum diversorum auctoritate.	553.
67. De Populorum diversorum dignitate.	376.
68. De Populorum inter se jure diverso.	612.
69. Quomodo ex facto quidam rei fiant.	645.
70. Quomodo jure quidam rei fiant.	659.
71. Quomodo in damnatos animadvertatur.	717.

*Emendatio vitiorum Typographicorum, ad placidum
benigni Lectoris studium, refertur.*

(:) (:) 2

IACO.

CATÁLOGO

1.	El libro de la vida	1
2.	El libro de la muerte	2
3.	El libro de la resurrección	3
4.	El libro de la gloria	4
5.	El libro de la pena	5
6.	El libro de la misericordia	6
7.	El libro de la justicia	7
8.	El libro de la paz	8
9.	El libro de la guerra	9
10.	El libro de la fe	10
11.	El libro de la esperanza	11
12.	El libro de la caridad	12
13.	El libro de la humildad	13
14.	El libro de la obediencia	14
15.	El libro de la castidad	15
16.	El libro de la pureza	16
17.	El libro de la modestia	17
18.	El libro de la sencillez	18
19.	El libro de la mansedumbre	19
20.	El libro de la paciencia	20
21.	El libro de la benignidad	21
22.	El libro de la amabilidad	22
23.	El libro de la dulzura	23
24.	El libro de la suavidad	24
25.	El libro de la mansuetudine	25

El libro de la vida y la muerte
El libro de la resurrección y la gloria

El libro de la fe y la esperanza

JACOBI VANDER GRAEF

Delphensis J^Cii:

REPETITIO

L. non dubito. ff. de Captivis & Postliminio reversis.

CAP. I.

DE LEGIBUS.

1. *Legum introductio prima.* 2. *Secunda.* 3. *Tertia.* 4. *Justo posita lex non est.* 5. *De jure naturali, Gentium, & Civili.* 6. *Privato, ac publico.* 7. *Lex, non dubito.* 8. *Proculi auctoritas.* 9. *Seçta Proculianorum.* 10. *Unde d. lex sumpta sit.* 11. *Quando, & quomodo de jure responderi ceperit.* 12. *De Proculi ingenio, ac doctrina.* 13. *Jus publicum absolutè, relatè consideratur.* 14. *Jus aliud antiquum, aliud hodiernum, commune, proprium.* 15. *Jus quoddam mutabile, quoddam immutabile.* 16. *De lege Regia, ac liberi populi potestate.*

Deus mundi creator, mundo, ut suo, à se facto, imperat liberrimè. Verbo elementis qualitates proprias dedit. Aquis terminos constituit. Telluri limites assignavit. Hominibus leges *Psal. 103.* præscripsit. Quas hic in primævam, & secundarias,

A

divi-

divisum imus. Prima fuit, ne de arbore scientiæ, boni, & mali vesceretur *πρωτοπλαστής*. Hanc exceperunt. Primo, dicta lex è Paradiso exulandi. Altera, ut fœmina cum dolore pareret. Tertia, ut viri potestati, ac dominio subjecta esset. Quarta, vir in sudore vultus, pane suo ut vesceretur.

Ex illo ruere, & retro sublapsa referri

Spes hominum. Infractæ vires, aversa Dei mens.

Invidia Diaboli factum, ut inescatus miserrimus peccator, obedientiæ violator evaserit. Hinc prodigiosum fraternæ inimicitæ semen. Hinc malum tam culpæ, quam pœnæ protenus ipsos etiam posthumos, posterisque sui labe involvens, superfuit nihil, quam ut ita degeneraret, ut tandem appetitu sensitivo non amplius rationi obediente, corrupto jure naturæ, iniquitatem amplexus, homo non suo placito, sed alterius imperantis mandato, in sui, suorumve salutem, habuerit necesse. Ita quovis

Horat. lib. 1.

Epist. 10.

Potiore metallo

*Libertate caret, dominum vebet improbus, atque
Serviet æternum, qui parvo nesciat uti.*

Genes. 9.

Genes. 6.

Exod. 12.

Exod. 20.

Hoc tam nefarium scelus excepit, ut Noë præceptum acceperit; Ne sanguine vesceretur, aut sanguinem hominis effunderet. Deinde lex circumcisionis Abrahæ imposita est. Paschalis institutio ordinata. Decalogus oblati. Ac statim Edicta Dei ad Moy-

Moyſen copioſa referebantur; Populo divinæ ma-
jeſtatis præſentiam non ſuſtinente. Tabernaculum *Exod. 21.*
quoque edificatum & arca; ritusque ſacrificandi *Exod. 25. &*
idem Moyſes Dei verbis edoctus. Levitis litandi *ſeqq.*

præcepta tradidit, Sacerdotalibus inſtitutis erudi-
vit. Quæ ut prolixa quodammodo ſunt, huic tam
præciſo operi inferenda non putavi, præſertim cum
rerum divinarum myſteria ex ipsis ſacræ ſcripturæ
fontibus haurienda pateant veſtigaturis. Igitur cum
ab initio ſcleris labem primores contraxerint, ean-
demque poſteris influxere, petenda fuerunt nova
principia, quibus & antiqua labes emendaretur, &
rei ſcleris illius, ſervarentur. Congruum fuit in ad-
jutorium juris naturalis, jus poſitivum ut ſuccede-
ret, eique blanda conſpiratione famularetur, & dum
famulatur, ſecundarias operas & patrociniū præ-
ſtaret. Congruum inquam fuit, ut quos pudor in
officio adverſus Deum, ſe ipſum, & proximum non
contineret, ſaltem legis virtus, ac ſupplicij gravitas
imperando, vetando, permittendo, puniendo, à

4 peccato deterreret. Probos prudenter excipimus, *Paul. ad Ga-*
illis lex nulla eſt. Spiritu ducuntur, non ſunt ſub *lat. c. 5. 18.*
lege. In hos exercitiū jurisdiſctionis nullum; li-
berè quippe legibus obedire conſuetos; unde &
hoc ipſum: *Juſto poſita lex non eſt.* Horum veſtigiis
inſiſtens juſtitia, inæqualitatem perſonarum impe-

*L. 11. ff. de
instit. & jur.*

rantium & obedientium introduxit. Tanto beneficio perfectum; ut juris constantia publico nomine tuta esset. Ut oppressos quoque ab illata publica privataque injuria vindicaret. Jus, ars, æqui, & boni est. Etiam pro eo quod bonum, & æquum est, accipitur: ut jus naturale. Quandoque etiam pro eo quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, ac apud omnes peræquè custoditur: vocaturque jus gentium; quo jure omnes gentes utuntur. Nam cum adaugeri paulatim mundus cœpisset, bella jure gentium introducta, discretæ gentes, dominia distincta, agris termini positi, ædificia separata, limitibus territoria constituta, ac distributa. Mox cives, utpote qui legibus, ac moribus regerentur, partim jura omnibus hominibus communia amplexi fuere, quæ gentium dicuntur; partim jura

*§. 1. Instit.
de juro piatur
gent. & ci-
vil.*

propria sibi constituerunt. Recte Imp: *Quod quisque populus ipse sibi jus constituit, id ipsius proprium civitatis est, vocaturque jus civile, quasi jus proprium istius civitatis.* Nam hoc jus ex propriis legibus, plebiscitis, Senatusconsultis, decretis Principum, auctoritate prudentum, & liberis utentium moribus, in salutem populi introducit. Hujus summa divisio, in pu- 6
blicum & privatum. Privatum est, quod separatim

*L. 1. §. 2. ff.
de instit. &
jure.*

ad singulorum utilitatem pertinet. Publicum quod ad statum Reipub: spectat. Jus publicum, custos & tutela.

tutela juris privati conjunctim ac separatim est; & ut verbo, quaquaversum. Hujus publici juris (quo quidem vera ac non fucata philosophia absolvitur, cujusque nos sacerdotes & haberi, & esse decet) causam tractandam suscipere animus est; omissa juris privati materia, quæ projecta est, & nimio plus factis obvia quibuscunque. Quo ne longum vagemur, paucula ad *L. non dubito. ff. de Captivis & Postliminio* reversis, solutiori methodo, adjectis dogmatibus, maxime ad jus publicum pertinentibus, commentabimur. Verba legis sunt:

7 *Non dubito, quin fœderati & liberi nobis exteri sint, non inter nos atque eos postliminium esse. Etenim quid inter nos atque eos postliminiij opus est, cum & illi apud nos, & libertatem suam, & dominium rerum suarum aequè, atque apud se retineant, & eadem nobis apud eos contingant.*

1. Liber autem populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subjectus, sive is fœderatus est, item sive a quo fœdere in amicitiam venit, sive fœdere comprehensum est, ut is populus alterius populi majestatem comiter conservaret. Hoc enim adjicitur, ut intelligatur alterum populum superiorem esse; non ut intelligatur alterum non esse liberum: Et quemadmodum clientes nostros intelligimus Liberos esse, etiamsi neque auctoritate, neque dignitate, neque omni jure nobis pares sunt; sic eos qui Majestatem nostram comiter conservare debent, liberos esse intelligendum est.

A 3

2. At

2. *At fiunt apud nos rei ex civitatibus foederatis, & in eos damnatos, animadvertimus.*

L. §. procul. ff. de damno. infest.

L. 2. §. ult. ff. de orig. jur.

§. Cum ex aliena Instit. de rer. divis. §. item pretium Instit.

Auctor nobilissimæ hujus constitutionis, libertatis publicæ jura illustrantis, defendentis, eadem intra justitiæ terminos retinentis, nobis *Proculus* ex inscriptione legis apparet. JC^{us} temporibus Vespasiani Imperatoris celeberrimus, cujus sententiam Ulpianus, atq; alij innumerabiles IC^{ti}, sæpius comprobata habuerunt. Hoc maxime clarus, quod continua contra Cassianos juris prælia non infelicitè gesserit. Diversas enim doctrinæ sectas cum maximæ auctoritatis Atejus capito consul, Ofilium secutus; & Antistius Labeo, à Trebatio institutus, fecissent, Atejo Capitoni, Massurius Sabinus successit; Labeoni, Nerva, easdem dissentiones fovescentes, adaugentes. Nervæ rursus Proculus: Fuit eodem tempore & Nerva filius; Fuit & Longinus ex Equestri quidem ordine, qui postea ad Præturam usque venit; sed Proculi auctoritas major erat, atque etiam plurimum potuit. Is Labeonis & Nervæ partes amplexus, Scholam contrariam Sabino & Cassio instituit; Cujus Sectatores Proculiani, Sabinianis & Cassianis adversi, memorantur. Proculiani autem fuerunt, Pegasus, qui temporibus Vespasiani præfectus urbi fuit. Pegasi partes rursum

sum Celsus patet, Celsus filius, & Priscus Neratius, (qui utique Consules fuerunt) adversus Cassianos sustinuerunt, quarum origo, ut dixi, à Capitone &
 10 Labeone cæperat. Locus unde hæc Majestate digna lex desumpta creditur, Epistolæ Proculianæ sunt, ut ex ipso legis præambulo cunctis innotescit, qui modo Digestorum & Codicis distinctiones norunt, ac titulum hunc de *Captivis & Postliminio reversis* à limite salutarunt. Et ut obiter sciamus, ante tempora
 11 Augusti publice respondendi jus, non à Principibus dabatur; sed qui fiduciam studiorum suorum habebant, consulentibus respondebant. Et ideo optimus Princeps Hadrianus, cum ab eo viri Prætorij peterent, ut sibi de jure liceret respondere; rescripsit eis: *Hoc non peti, sed præstari*, nempe meritis, *solere*; Et ideo si quis fiduciam sui haberet, delectari se, populo ad respondendum, se præpararet. Ergo Sabino concessum est, à Tyberio Cæsare, ut populo responderet, qui in Equestri ordine jam grandis natus, & fere annorum quinquaginta reperiebatur. Hic primus publice scripsit. Posteaq; ab eodem Imperatore hoc cæpit beneficium dari. Neque responsa utiq; signata dabant, sed plerumq; iudicibus ipsi scribebant, aut testabantur qui illos consulebant. Primus Divus Augustus, ut major juris auctoritas haberetur, constituit, ut ex auctoritate ejus responderent; &

ex

ex illo tempore quoque hoc pro beneficio peti cæpit. Sic Proculum nostrum, ingenio ac doctrina excellentem ab Imperatoria Majestate respondendi, 12
L. 67. ff. de verb. sign. rescribendiq; dignitate decoratum à Nepote, aliisve clientibus indies per litteras consultum fuisse, variæ leges indicant. Pari eloquentia ac libertate eum semper tam de jure publico, quam privato respondisse, subtilissimas Cassianorum objectiones continuo solvisse, cum multa alia, tum ipsius epistolicarum quæstionum libri evincunt; E quibus, nempe libro octavo rescriptum hoc adamantinum desumptum creditur. Porro, quidquid de his, atque aliis Proculi nostri studiis est, in lato Pandectarum campo reperitur. Quod ad epistolas ejus juridicas attinet; quoniam vel Imperatoris Justiniani mandato, vel vitio vetustatis plurima eorundem librorum, & quæ iisdem continebantur, extincta sunt, calumnia carere debebit. Nobis ejus auctoritatem amplectentibus, in his rescriptum Divorum Fratrum sufficiat, ubi ajunt: *non levem juris audam. infect.* *ctorem in Imperio Romano hunc Proculum extitisse.* Quod itidem ex allegata superius lege eruitur; Atque ex sequentibus adhuc clarius apparebit.

Hujus in repetitione legis jus publicum dupliciter consideratur. Absolutè, relatè. Relatè, secundum objectum ad quod refertur, rempublicam nimirum. 13

14 mirum. Hoc universum. Privatim, privatas spectat: Puta, Romanam, Venetam, Batavam; & quæcunque alia servitij expers agit, ac juris sui. Absolute, jus inspicitur, ratione originis, & ut est in se ipso. In se ipso, ut antiquum, hodiernum. Originis quidem, ut est aliud nobis cum alijs commune, aliud proprium. Commune nobis cum Christianis, atque adeo animantibus omnibus, jus Divinum. Jus item gentium, quod & humanum appellatur; sic dictum, quod ita suadenter humana ratione, inter omnes homines, tacite convenerit. Ad hanc classem referantur legatorum, salvi conductus, atque plura alia belli, ac pacis jura, ex civilibus & politicis constitutionibus plenius haurienda. Divino, Naturæ, Gentiumque juri sic immixtum, ut divelli non possit, est jus Justinianicum, in plerisque Christiani orbis partibus valentia, atque æquitate sui, receptum; non quod inde lex orbi Christiano dicta, sed quod vim juris obtinere placuerit Principibus, Rebuspublicis, Civitatibus singulis, idque pro arbitrio, & liberrima electione. Proprium jus est, quod à nobis ipsis in nostram causam, sive generaliter, sive specialiter introductum. Generaliter ex relatu antiquioris historiæ, consuetudine, aut accommodato privatorum obsequio, ad supremæ majestatis sublime fastigium. Specialiter, cum

B

difer-

disertim hac vel illa lege, totius populi placito, Imperantium rescriptis, aut recta consuetudine; bono publico quippiam conventum, constitutum, promulgatum, introductum, reperitur. Talia ferè apud nos placita Carolina observantur.

Utriusque juris quædam mutabilia sunt, quædam 15
mutari prorsus nescia; Illa ut immutentur, singularium atq; extraneorum facit interventus, & mixtura; proque ea prædominans quid, & genuinam eorundem essentiam obumbrans. Immutabilis est lex divina, dum in salutem populi Deus leges imperanti, parentique præscribit. Ejus merito quoque ac solius est legis divinæ tollendi potestas, penes quem constituendi est auctoritas. Proxima divinis sunt, ac mutationis expertia, jura naturæ; utpote quæ nulla civilis ratio corrumpat. A quibus primum sibi vindicant locum, quæ expressus, tacitusque populorum Consensus introduxit. Hæc nisi moribus in contrarium euntibus oblitterentur, defuetudine tollantur, aut contrarijs usibus evertantur, non est ut mutationem formident. Civile jus, suæ Civitatis tangit cives; quod ut sibi privatim amplectendum putet, est cujusque in arbitrio. Inter illa quæ juris quasi civilis sunt, etiam non nulla reperiuntur, quæ nefas sit, aut mutari aut verti. Talis est apud Germanos *Aurea Bulla*. Talis apud Gallos,

los, *Lex Salica*. Apud Anglos Parliamentorum Decreta, & quæ passim majora spirantibus, atque imperium affectantibus, invisa imperij lex. Hæc fuit, olim, quæ (ita conjectare liceat) lex Regia
 16 nuncuparetur. Hæc fuit illa, *qua populus Romanus contulit ei & in eum, omnem potestatem*. Quo factum potissimum, ut non aliter ferè imperandi ratio constaret, quam si uni redderetur. Hæc pro varia populi liberi natura, voluntate, ac necessitate, diversimodè proponitur. In se si spectetur, Palladium reipub: est, velut cælo delapsum ancile, atque ancora, quod ajunt, sacra. Libertatem populi asserturis nobis, certum est, populo in tali libertate existente, siue in reipub: electiva, electio facienda sit, siue in successivo Principatu, locum sit habitura successio, siue in libertatem excusso jugo, populus sese asserat, omnino ei liberum esse, quin imo liberri- mum, si quid in proprio districtu, citra alterius injuriam, in proprios cives exerceri velit, ea omnia constituat, imperando, augendo, diminuendo, nec non & derogando juri publico, privatoque agat, quæ è republica esse videbuntur. Atque hoc est, quod ex Imperatoris sententia post multam Juris- consultorum altercationem jurisque publici ambi- guitatè dicitur. *Quæ ipse sibi quæq; Civitas constituit, sæpe mutari solent, vel tacito consensu, vel alia postea lege lata.*

Nimirum, quia nullius alterius populi externi interest, quid à vicinis, aut remotis fiat, dum ne fiat in alterius perniciem; vel contra foedus, in foederati ruinam, ac necem.

CAP. II.

DE TERRITORIO.

1. *De Civitate materiali.* 2. *Formali.* 3. *Singulari.* 4. *Universali.* 5. *Diversae potestates necessariae sunt.* 6. *Fines territorij quomodo probentur.*

Civitas, quia sine territorio non consistit, in materialem & formalem distinguitur. Materialis, est pars illa terræ, in qua populus sedem figit. Commune fortunarum istius populi receptaculum, in quo requiescit tamquam in centro suo. Ex mandato Dei specialis hæc existit limitum, ac finium cujuscunque territorij assignatio. Hos inter, ut unusquisque populus se contineat justum, fasque est. Poëtæ etiam si non iusta saltem sui fratricidij causa:

*Nec pretium tanti tellus, pelagusque furoris
Exstitit, exiguum dominos commisit asylum.*

Præsertim, cum neminem lateat, gravibus supplicijs

plicijs involvendos, qui illos transilire studeant, aut violare. Idem, & in eos, quos termini moti crimen turpat, decretum. Termini autem, territorij partícula, sive notæ sunt, limitibus circumpositæ: quorum est, confines agros inter se distinguere, ac de-terminare. Tale est illud Virgilij:

Exod. 19. v. 12.

Deut. 19. v.

14. vide tot

tit. ff. & C.

de termino

modo.

Limes agro positus, litem ut decerneret arvis.

Horum alij sunt naturales; ut flumina, mare, montes, & id genus alia. Alij artificiales, ut lapides, de quo illud Virgilij jam citatum. Arbores, de quibus illud ejusdem:

Et prope apud veteris subversa cacumina fagi.

Columnæ, quales illæ Herculis, Bacchi, & Quas Ultra. Quam nec totus terrarum orbis capit, aut sistit, ambitio Hispanorum, fastuoso molimine limites suos se prorogaturum sperat. Limites, sunt certa signa oculis occurrentia, ab extremorum uno, per terminos sese ferentia, ad alterum pariter extremum. Hi in rectitudinem si porrigantur, territorij longitudo quæ sit, exhibent. Sin in circulum, atque in sua principia, velut reducti revolvuntur, ambitum territorij notant; ejusq; circumferentia non ineptè vocari possunt. Quidquid hoc ambitu circumscriptum, conclusumque attinetur, id ipsum territorium est: quale quidem scribentium vulgus territorium passivum appellare consuevit. Cujus si

B 3

mate-

L. pupillus
239. § 8. ff.
de verb. sign.

materiam spectes, terræ spatium sit, jurisdictione munitum. Territorium dictum, quasi tauritorium, id est, limitibus bobus tritis, & aratro ductis; ut etiam urbi impressæ ab aratro, ac stiva notæ nomen dedere. Formam si consideres, territorium intelligitur, quatenus in eo, & illius vi, ac jure, jurisdictio, seu jura territorij, exercentur. Sic ut territorium à terrendo dicatur, quod magistratus ejus loci, intra eos fines, terrendi jus habeat. Cujus terrendi facultas, ea vis est, & efficacia, ut sita in territorio, huic terrendi juri obnoxia, non inverisimili præsumptione, credantur; quamvis alias ipse situs non sit, aut modus acquirendi rerum dominium, aut per se quid conferat ad essentiam rei. Territorium in singulare, ac universale dividitur. Jus territorij singulare est, quod intra certas partes territorij universalis, concluditur. Id ipsum constituitur diversimodè; quando nimirum aut consensu interposito, conventionem expressa, aut consuetudine, vel alio casu singulari, quæsitum, concessum, vel indultum reperitur. Dixi diversimodè, quia novum non est, ut singulare territorium eat in plurium imperia, & dispari jure administretur; dum nimirum, hic jurisdictionem simplicem, alter jus gladij, tertius alia jura exercet. Hic observandum, quod cum jurisdictionis distincti modi sint, ab una specie, ad
aliam

aliam quid inferre, aut argumentari, non licere. Neque amplius præscriptum, quam possessum, cum limitata potestas limitatum producat effectum: Unde nec superior aliqua jurisdictio admittitur. Qui ex parte duntaxat Dominus est, temerarius sit, si hoc nomine involet in jura superioritatis. Jus territorij universale, sive universalis territorij est, quod diffunditur per universum territorium, & tamquam anima vitalis, totum reipubl: corpus animat, ac regit; quare non immerito, superioritas territorialis dicitur, definiturque, Jus, & potestas imperandi summa, in salutem, defensionemque Civium omnium, subjectorumve territorio inclusorum, competens. Horum tam res Ecclesiasticæ, quam seculares spectant. ^b Etiam in Monarchia. ^c Nec non omnes causarum species, in isto territorio exortæ, civiles, criminales, reales, personales, mixtæ, qua petitorij, qua possessorij judicij reperiuntur; ^d nisi exteri sint, aut specialiter res, vel personæ excipiendo de exemptione docere, possint; quandoquidem, impossibile non est, ut in territorio universali, aliud territorium universale, inclusum sit. Quo sensu ille locus dicitur in territorio, quamquam de territorio non sit; ac subinde nullius alterius circumjacentis potestate subjectus, sed vere liber.

L. 18. § ult. ff. de acq. rer. poss.

b Nov. 6. Quomodo oport. Episc.

c 1. Reg. 2. v. 28. & 35. 1. Chron. cap.

16. d L. 1. §. initio. 4. ff. de offic. præfect. urb.

Terri-

Territorium activum, sive formale, exemplo aliorum populorum, propria ac suprema sua potestate animatur, regitur, ac defenditur. Certo certius, diversa esse territoria, quæ limitibus, finibusque diversis ambiuntur. Et notandam ad l. nostram, cum dicitur: *Nullius alterius potestate subiectum*, Necessario unum imperium extra alterum considerari, totumque mundum in varias potestates æquales, ac liberas divisum, ne Dei ad instar, una potestas, sive unus homo, omnibus imperet hominibus; & ne, quo unius territorij cives, absentia ac distantia majestatis, in incommoda quam plurima inducantur. Unde observatum neminem hactenus totius universi, universalem dominum, præter unum Deum, qui omnia in omnibus, extitisse. Fines autem Territorij quomodo probentur, multi multa scribunt. Maximum ejus argumentum exercitium jurisdictionis est, referente Baldo, ubi dicit: *si vertitur quæstio in cujus territorio cituatus sit ager, an Perusiano, an Engubino; & probetur quod Perusini illic perpetuo furcas erexerint, malefactores ceperint, & homines illorum mandatis obtemperaverint; per hoc probatum esse, agrum illum esse in territorio Perusino.* Et disputatio talis, crasse pro universitate ditionis, quæ specialem habet titulum, intelligenda est. Optime tamen probabitur contra populum exterum, ex ipsa submissione; quan-

In l. data o-
pera vers. su-
per citu C.
qui accus. non
poss.

Mysing. 5.
obs. 89. n. 8.

quando nimirum aliquis populus sponte superio-
rem recognoscit, cui se in totum submittit, subji-
cit: Modo se submittens, & jus superioritatis alie-
nans, sit talis, qui etiam possit obedientiam, & sub-
jectionem præstare: Nam in præjudicium alterius
præstita subjectio, atque obedientia, nihil operatur.

*c. Arg. l. i.
ff. de offic.
procur. Casar.*

CAP. III.

DE EXTERIS.

1. *Causæ constituendorum imperiorum.* 2. *Quinam ex-
teri sint.* 3. *Civibus cum exteris, licet fœderatis, com-
munio juris per se non est.* 4. *Nisi in unum imperium
conspiraverint.* 5. *Matrimonia cum exteris per se ille-
gitima, & filij eorundem illegitimi.* 6. *Sacræ scripturæ
exempla, & rationes.* 7. *Affinitates cum exteris nullæ.*
8. *Exteris testamenti factio non est.* 9. *Ad rerum immo-
bilium possessiones non admittuntur.* 10. *Cum exteris
quomodo actum, & agendum.* 11. *Quomodo hæc jura
communicentur.* 12. *Generaliter.* 13. *Specialiter.* 14.
Privilegio. 15. *Consuetudine.* 16. *Necessitate.* 17. *Uti-
litate.* 18. *Dummodo jus civile illesum permanet.*

1 **C**ausam constituendi imperij, si investigemus,
alia principalis, alia minus principalis. Prin-
cipa-

a I. Paral.
17. v. 22.

cipalis Deus, ens entium; in cujus honorem exercetur, & per quem imperium est, id quod est. Inquit enim^a David: *Posuisti populum Israël, tibi in populum usque in æternum; & tu Domine factus es Deus ejus.* Minus principalis, ipsa Libertas populi, in cujus solius conservationem imperium institutum est. Omnes igitur homines in cives, hoc est, qui ejusdem populi; & externos, qui alterius populi sunt, distinguuntur. De exteris nunc dicendum, ut exinde Civium jus, in sequentibus clarius appareat. Exteri, Extranei, hoc est Exterranei, sive alienigenæ nuncupantur, qui alibi, in aliena terra nati sunt, vel alieni generis, gentis, aut etiam alieno territorio geniti esse creduntur. De territorio externo Virgil:

*Omnem equidem terram sceptris quæ libera nostris
Dissidet, externam reor.*

Idem in Bucolicis, de exteris hominibus:

Nec nostri puerum generis, neque sanguinis edunt.

b L. à legatis
C. de re-
litig. & com.

Hi Exteri, qui & alibi in jure Justiniano^b *Devoti* appellantur, nulla juris Civici cum Civibus, per se, juris communione, gaudent; licet fœdere æquali, inæquali, cum Civibus alterius populi juncti sint: Inquit enim Jurisconsultus Proculus; *Non dubito, quin fœderati & liberi nobis exteri sunt.* Hoc est, nostra republ: non contineri. *Sive æquo fœdere in amicitiam venit, sive fœdere comprehensum est, ut is populus alterius populi.*

populi majestatem comiter conservaret. Fœdus enim, qua fœdus, modus non est introducendæ communionis. Fœderati cum fœderatis in puncto communionis exteri permanent, ut qui nullo fœdere conjuncti sint. Etiam in fœdere inæquali, ubi conventio, ut alter populus alterius populi majestatem comiter conservaret, adjicitur, ut intelligatur alterum populum superiorem esse, non ut intelligatur alterum non esse liberum.

Jam autem si liber sit, sequitur eundem omnia sua jura salva retinuisse; in alterius imperium non consensisse. Jura Civica non communicasse; eoque fœdere inferiorem non minus, quam superiorem inferiori exterum esse, ac jure suo uti; quandoquidem duæ liberrates, salva utriusque existentia, in unum corpus cadere non possunt. Libertas etenim magis & minus non recipit, itidem nec parem in

- 4 libertate sua agnoscit. Quod si tamen in omnibus, pari juris communiione vivant, dicendum tali commixtione duos populos in unius imperium consensisse. Hos in unum populum velut coaluisse, atque hac coagmentatione omnem suam potestatem, transtulisse, miscuisse; Nec amplius fœderatos, sed unum populum existere. Et ne Cives cum exteris confunderentur, rectè à veteribus
- 5 observatum; Nulla matrimoniorum, connubiorum, affinitatumve jura, nullas rerum immobilium

possessiones, participatione civium cum exteris, communicari. De matrimonio constat, legitimum nunquam Romanis appellatum fuisse, nisi inter cives Romanos, non servos, sed liberos; non extraneos sed cives, eadem juris communione viventes, contraheretur. Eo enim pertinet illud ^a Livij: Romanos coloniam conscripsisse ex ijs quatuor millibus hominum, quos Romani ex Hispanis mulieribus, susceperant.

^a Lib. 43. Sic Seneca ^b Philosophus, Promisi tibi filiam in matrimonium, deinde peregrinus apparuisti: non est mihi cum extraneo connubium, eadem lex me defendit, quæ vetat. Quin imo liberi ex tali copulatione progeniti (quamvis id postea pro parte mutatum ^c) jure civili Romanorum illegitimi, & ut Græcis placet, *νόθοι* appellantur. ^d Unde idem Livius: Campani petierunt, ut sibi Cives Romanos ducere liceret, & si qui prius duxissent, ut habere eas, & antè diem nati, ut justî sibi liberi, heredesque essent; utraque res impetrata est. Accuratiùs etiam si quis sacras paginas evolvat, de Abrahamo constabit; cum filium suum Isaac juvenilis ætatis esse perspiceret, servo suo imperasse, uxorem ei quæret; ex ea tribu, atque terra, de qua ipse oriundus videbatur: modo ut inventam puellam in regionem Chananeorum deduceret, nec putaret eum causa conjugis in solum patrium rediturum. Atque ut ea strenuè mandata exequeretur, contracto domini

6

^c L. 1. ff. ad municip.

^d In pr. & § 12. Instit. de Nupt.

mini femine, sacramentum dedit. ^a Sic & admoni- ^{a Genes. 24.}
tus Jacob à Patre Isaac, ut ex domo Laban, fratris
Rebecce, uxorem acciperet; tanta illis cura fuit cum
in alienis terris consisterent, genus tamen intra fa-
miliam suam ducere. Nimirum ne populus Dei
exterorum copulatione, morum, disciplinæque suæ
immemor, paulatim externos mores traheret, ac
mox prophano ritu, idolis sacrificare inciperet.
Adeò cuncta cum exteris societas perniciosa est.
Sic Israëlitis passim connubia exterorum prohibi-
ta; consummata, quod magis est, dissoluta. Ex-
trufis itidem liberis ex Gentilium connubijs sus-
ceptis. Et Deus longè, corruptos extraneorum mo-
res prospiciens, salubri suos responso instruxerat,
devictas gentes ut internecioni darent. Quo ne-
glecto, cum plebs Israëlita, dominandi avida,
imperare victis malebat, sæpius repertum hostium
suorum victorijs Hebræos cessisse. Per aliena ma-
trimonia depravatos, libertatem servitio commu-
tasse; donec rursus flentes culpam fateri, & preca-
ri veniam abjectis idolis, remotisque uxoribus ex-
terarum gentium, Deum implorantes, negatam li-
cet misericordiam, impetrarent. Et Salomon mo-
destus animo, omnium mortalium sapientissimus,
cum hoc vitio adversus edictum Dei non abstine-
ret, ex alienigenis conjugia sumeret, septingentas

uxores, & trecetas concubinas haberet, idola eis ritugentiū suarum, quibus litarent, constituisset, accensus Dominus poenā ei denunciat, fore ut regnū majore ex parte filio ademptū, servo illius traderetur. Improbatis igitur de jure divino ac communi exterorum connubijs, sequitur affinitates, ex nuptiarum fonte provenientes, inter alienigenas non admitti. Nam ubi conjugium non admittitur, ibi non quidē affinitas imaginaria datur. *Affines* enim, secundum Modestinū ^a, *sunt viri, & uxoris cognati, ab eo quod duæ cognationes, quæ diversæ per se sunt, per nuptias copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit: namq; conjungendæ affinitatis causa, fit ex nuptijs.* Quare si matrimonium sustuleris, etiam affinitatem tollas, quasi sublato fundamento, totum id quod eodē fundamento inædificatum est, corruat. Nec vir, nec uxor est, ergo nec conjugium. Conjugium non admittitur, affinitas impeditur. Nec affinitas nota, cum matrimoniū esset incognitum. Prohibendæ affinitatis inter externos hæc ratio est; ne peregrini tacita juris participatione, per conjugia, affinitatesq; adaucti, fortioresq; , gliscente civium auctoritate, diminuta eorū per externos dignitate, ac potestate, in communē publicæ utilitatis fortunā exteri perumpant, aut migratione in alias terras, suas relinquant. Sic Mediolanenses conjugia cum peregrinis, atque affinitates ex conjugijs necessario orientes, poena publicatio-

nis

^a L. 4. § 3.
ff. de grad.

nis bonorum, interdicta voluerunt^b; Gaditani fæ-
deribus stipulari consueverant, alterum alterius po-
puli subditos non admissurum, referente Cicerone
pro C. Balbo, ubi dicit: *Inter Romanos, Gaditanosq;*
conventum fuit, ne quis fœderatorum à populo Romano civis
reciperetur. Unum, ne proprio territorio cives dece-
dentes, patriam relinquant. Alterum, ne exteri cum
8 civibus misceantur. Successiones, testaménti factio-
nes, ac rerum immobilium possessiones, ex iisdem
causis sæpius originem trahentes, exteris quoque in-
communicatæ permanent. Et successiones extero-
rum ab intestato non subsistere, indubitati juris est;
nimirum, quia filij exterorum ex civibus Romanis,
aut civium ab exteris procreati, erant illegitimi, ac
proinde hæreditatis, five successionis ab intestato,
incapaces. Testato eorū successiones non admittun-
tur; quia ut testamenti factio juris civilis est, ad ex-
traneos non pertinet, non extenditur, nec cum ex-
traneis in communione veni^e; non^d activè, non^e
passivè. Sic Cicero in exilium detrusus, neque ob
id civis esse desinens, inquit, *Quis civis Romanus, qui*
mibi legare testamento dubitavit? cum antea dixisset
pro Poëta Archia, ipsum jure testamentum fecisse.
Quod invalidum fuisset, nisi jura civitatis retinuis-
set. Est ratio ulterior, testamenti factio, non privati,
sed publici juris est^f. Imo permissoria, non prohibi-
toria^g; ac proinde, ubi in civitate testamenti factio

^b Bodin. lib.
1. de republ.
cap. 7. n. 62.

^c L. 6. § 2.
ff. de hered.
Instit. l. 1.
C. eod.

^d L. 31. &
seqq. ff. de ju-
re fisci.

^e d. l. 6. ff.
2. ff. de hered.
Instit. l. 10.

^f § 6. ff. de in-
jus voc. l. 1. §
2. & 3. ff. de
leg. 3.

^g L. 3. ff. qui
testam. fac.
poss.

^h L. pen. C.
eod.

ad

*c. L. impr. ad
verbum cives
ff. ad l. Fal-
cid.*

*d. Lib. 1. de
repub. cap. 7.*

admittitur, non nisi cives, una eademque commu-
nitione, fortunaque degentes, concernit; atque in-
ter eos tantum quosdam, qui specialiter ad testa-
menti factionem admittuntur; ut majores, non
minores, mentis compotes; Prodigis ac furiosis à
testamenti factione remotis, exclusisque; de qui-
bus passim in jure nostro plurima occurrunt. Hinc
est, quod ex interdicta peregrinis testamenti factio-
ne, homines manus mortuæ appellantur; primo
testator, qui exteros rerum immobilium, extra
suam provinciam sitarum, heredes invalidè insti-
tuit, sive scripsit, etiam mobilium^c. Secundo, pe-
regrini, qui ex ejusmodi testamento nihil capere,
vel possidere quæunt. Manum enim, quod potesta-
tem significat, inefficacem, & mortuam expan-
dunt. Nec privatorum contractus civium cum ex-
teris, circa res soli majoribus viribus nitet. 9
Contractus enim formam omnem, & vim ex jure civili
nanciscuntur; cujus participes haud alij, quam ci-
ves; quos ut civitas, ita juris communio jungit. In
hanc rem inquit Bodinus^d: *In plerisque Germaniæ re-
gionibus, & in universa Bohemia, ac pene tota in Italia,
præcipuè Ferrariæ, ne glebam quidem agri peregrino, jure
dominij, habere fas est. Nec possessionem prædiorum
extero accipere licet, moribus Perusiorum. Ac ne
usumfructum quidem Mediolanenses alienigenis con-*

10 concedant. Tanta etiam in exteris priscorum temporum severitas extitit, ut admissi peregrini tantum hospitandi, transeundique commoditatem in fœderata civitate habuerint. Non fœderati apud Græcos generaliter hostes haberentur ^e, & quidquid ab illis ad Romanos, vel Romanorum ad eos deveniebat, deducendum fieret ^f. Muros ascendere, prætexta ^g uti, vel toga ^b, alienigenis quoque interdictum fuit; & pœnæ species erat in peregrinationem ⁱ redigi. Quin imo Lycurgus peregrinos littoribus, portubusque arcendos existimavit ^l. Quod tamen in orbe Christiano Secta nostrorum temporum non patitur; nixa præscripto divino, peregrinos pauperes alendos ^m, nec contristandos ⁿ, nec convitio afficiendos esse, sed diligendos ^o; ac defendendos ^p. Inquit enim passim Deus: *Memineritis & vos exteris in majoribus vestris fuisse.* Præcepta peregrinis observanda, ex prudenti monito Imperatoris Augusti sunt: Alieni regni arcana non scrutari ^q, nihil præter negotium suum gerere. Nihil de alieno inquirere, minimeque in aliena republica curiosum esse, recta peregrini officia sunt. Boni rursus in peregrinos Magistratus est, ut ipsis iustitia fiat, quæ in his Provinciis exteris citius, quam civibus elargiri solet. In imperio Romano his quidem omnibus jus redditum à Prætore fuit, qui ob-

^e Plutarch.
in Themist.

^f L. 5. § 2.
de captiv. &
postlim.

^g Macrob. 1
Satur. 6.

^b Sueton. in
Claud. 15.

ⁱ idem n. 16
& 25.

^l Plutarch. in
Lycurg.

^m Deut. 14.

ⁿ Exod. 22.
& 23.

^o Levit. 19.

^p Jerem. 22.
vers. 3.

^q L. 4. C. de
Commerc.

D

inde

* *L. 2. §. inde Prætor Peregrinus dicebatur**. Civibus cum
 28. ff. de ori-
 gine iur. exteris juris civici communionem, de jure com- 11
 muni non esse, ostendi. Sequitur, hæc aliter,
 aliis mediis intercedentibus, apud quosdam gen-
 tes, quoque exerceri. Sic alliciendæ mercaturæ
 causa, Fredericus Secundus Jus testamenti con-
 dendi, heredeseve instituendi, peregrinis, & ad-
 venis concessit ^a; Quod in Gallia regno per Al-
 binagii constitutionem, vulgò: *droict d'Aubeyne*,
 C. Comm. de
 success. jus alibi natorum, rursus improbatum est: ubi si
 quidquam peregrino earum rerum, quæ extra pa-
 triam partæ & acquisitæ sunt, fuerit legatum, gene-
 raliter in caducum recidit, fitque res fisci. Quod ta-
 men Bodino teste, ad vivos non pertinet; quibus
 libera rerum omnium acquisitio, nec non & alie-
 nationo, nobili Curia Parisiensis judicatio ^b perman-
 1544 sit. Libertatem testandi quod attinet, inquit idem
 jus Civium, exiguo pretio in ærarium redactò, ibi-
 dem peregrinis concedi. Nec prætermittendum
 ejusdem regni edictum nuper ^c promulgatum, quo
 29. Febr.
 1639. exteri omnes soluto pretio, haud iniquo, aut gra-
 viori, ad Civium honores, Privilegia, Libertates,
 remota omni exceptione & differentia inter Cives
 & Exteros, assurgunt. In Hollandia australi, vetu-
 state collapsò veteri jure, olim ^d statuto cautum, ut
 Anno
 1322. bona defuncti peregrini, ex partibus duabus ad
 ærarium

ararium Comitis, & pro tertia reliqua, ad Dominum jurisdictionis (*Ambacti* dominum vocant) pervenirent §. Quod statutum, ut à juris ratione non alienum, validum esse existimo, licet nostra consuetudine absoletum sit. Et meo quidem iudicio ab hac antiqui juris norma, non erit recedendum, nisi generali juris communicatione, aut speciali publica quadam conventionione, privilegio, aut diuturnis utentium moribus, necessitate exigente, utilitate

*g Handvest.
van Zuydt-
Hollandt.*

- 12 suadente, aliud statutum sit, aut introductum. De juris generali communione aliquando vicini proximique aut etiam remoti interdum populi, inter se fœdere conveniunt. Exemplum Helvetii suppeditant, qui licet tredecim gaudeant civitatibus, in totum Liberis, pari libertate fulgentibus, nullius alterius potestate subiectis, juris civici tamen inter se communione ex pacto utuntur. Ut & Unitæ Belgarum Provinciæ, itidē Liberæ. Quare etiam prædictæ Provinciæ, proinde ac Liberæ Helvetiorū civitates, in unum quasi, corpus redactæ, unus populus multis esse creduntur, quamvis re vera separati
- 13 populi sint. Speciali consensu, tam proximi populi, quā eorum qui longè latèque remoti, cum alio populo mercaturā frequēter exercēt, aut fœderibus ob defensionē territorii, aut firmandæ, propagandæve religionis causa initis, sepe de cōnubiis, affinitatibus

& ut plurimum de successione mutuis, agi solet.
 Sic fœdere Gallorum cum fœderatis Belgicæ Pro-
 vinciis contracto ^a, comprehensum: *Que le droit*
 1624. *d'Aubeyne cessera reciproquement pour les subjects de Sa*
Majesté, & des Provinces unies, hoc est, juris alibi na-
 torum distinctio, in posterum reciproce inter Gal-
 los, & unitarum Provinciarum subditos, locum non
 habebit. Privilegio quoque exteri ad jura civica 14
 admittuntur, Generaliter scilicet & Personaliter.
 Generaliter in Gallia peregrinis mercatoribus ad
 nundinas has aut illas, Lugdunenses puta, proficif-
 centibus indultum, ut nihil de bonis eorum, ve-
 nientium abeuntium, atque interim morientium,
 fisco adjudicaretur ^b. Hanseaticæ Germanorum
 societati, & aliis septentrionalibus regnis, tum ju-
 risdictionis, tum omnium vectigalium, & tribu-
 torum immunitas concessa, ut privilegiis persona-
 libus & realibus, nec non immunitatibus, merca-
 tores ad talia loca invitari possent. Eoque privile-
 gio mercatores olim in Brabantia degentes, summa
 libertate mercaturam exercebant. Personaliter au-
 tem jura civica communicantur, si cui ea ob merita
 indulgeantur, oblato libello, arrha fidelitatis data,
 à Principe quisquam petierit (*Gallis droit de natu-*
ralité vocatur) quæ tamen ejus naturæ sunt, ut ad
 exemplum non trahantur. *Nam quod alicui ob meri-*
 tum

^a Bedin. 1.
 de Republ. c.
 7. n. 63.

tum indultum est, aut personaliter concessum, personam non egreditur; neque est ad consequentiam trahendum^a. At- ^{a § sed & quod 6. Inst. de jure nat. Gent. & civil.}
que olim Brabantix populus, Sodalitium D. Petri instituit, quo Sodales illi assumpti, jus agendi, defendendi, ac juris civici communionem obtine-
bant. Sed quia ejusmodi Sodalitia nova, privile-
giæque personalia, quibusdam in casibus damnosa
civibus reperiiebantur, præsertim electo Principe
externæ nationis, qui suos ut plurimum promovere
conantur; Postmodum cautum fuit, nationibus
mercatorum in Provincia Flandria stationem ha-
bentibus, nulla deinceps privilegia, immunitates-
que darentur, concederentur, quæ ullo modo Pro-
vinciæ Brabantix, ejusdemque incolis, detrimen-
15 *to, damno, aut præjudicio, verterentur. Moribus,*
sive consuetudine etiam ipsum jus civile (neque id
minima sui parte) pro cuiusque populi tacito con-
sensu communicatur. Neque enim interest, suffragio
voluntatem suam populus declaret, an rebus ipsis & fa-
ctis^b. Hoc plerumque pro mutuo amicitix nexu, ^{b L. 32. de Legib.}
aëris convenientia, morum similitudine, longin-
qua confœderatione, linguarum communione,
mercaturæ compendiis, aliisque de causis, juris ci-
vici participationi ancillantibus, penes alios ma-
gis, alios minus exercetur; prout uniuscujusq; for-
ma reipub. desiderat. Tanta in his Fœderatorum

c Bodin. 1.
de Republ.
cap. 7.

d 1. Reg. c.
10. v. 10. &
seqq.

e Mare li-
ber, cap. 1.

Belgiæ populorum tranquillitas, ut quod quisque juris in eos statuerit, eo ferè jure, aut humaniori adversus eosdem gentes utantur. Tanta rursus Anglorum juris proprii retinentia est, ut ne quidem ipsorū prædia peregrines creditoribus subjici possunt^c. Dictum est necessitate exigente, aut etiam 16 utilitate suadente, privilegiis, aut consuetudine jura civilia quandoque communicari. Necessitas ferè in eo consistit; quod velut homo alterius ope auxilioque indiget, Unus populus absque altero non consistat, naturam quandam cognationem juris inter homines constituisse, qua hic tutus alterius regna adeat: quia non omnis fert omnia tellus^d. Hoc nim ipse Deus (inquit excellentissimus^e Grotius) per naturam loquitur, cum ea cuncta quibus vita indiget, omnibus locis suppeditari à natura non vult. Et ipse Deus à quocunque mundi cardine ventos spirare jussit, ut esset etiam quacunque libet discursus, libera commercia, libera bonorum omnium ubivis terrarum existentium, qua permutatio, qua communicatio, & quovis modo, perceptio. Utilitas verò in eo ver- 17 satur, quod advenarum abundans mercatura, maximam pecuniæ vim, maximum civitati, ex hominum confluentia, commodum adferat. Infallibili Provinciarum Hollandiæ, Zeelandiæque exemplo; ubi licet nullæ auri, argenti que fodinæ invenian-

niantur; sed in plurimis locis pro incolarum copia, frumenti ex propria terra nati, maxima inopia, nunc fælici Arabia fæliciores, ditioresque, & Hungaria fertili, fertiliores, mercantium beneficio, à peregrinis ipsis, sine jactantia, existimantur. De his nobilissimi sunt, & merito decantatissimi versus illustrissimi Scaligeri; nec non incomparabilis ac cum Sole & Luna semper victuri Danielis Heynsii:

Douſa fave: in veſtris quedam mihi viſa Batavis

Pauca quidem mens eſt dicere, vera tamen.

Omnia Palladiæ complerunt oppida lanæ,

Laniferas hic quis peſtere diſcit oves?

Plurima cum fabris fabrilis copia ligni eſt;

Ligna tamen vobis omnia, terra negat.

Plus Cereris nuſquam eſt: nuſquam pæne educat illam

Terra parens bubus officioſa ſuis.

Dolia ſunt hic Bacche tui plena omnia, ſuntque

Plurima, cum deſit vinea, vina tamen.

Nullaque gignendis laſſantur paſcua linis,

Lanificas laſſant hic tamen illa manus.

Tantalide nos Douſa ſumus: circumdamur unda,

Et tamen hanc tantas quis bibit inter aquas.

Quibus concinne nobiliſſimi Viri Iohannis
Foreſti, apud nos Supremæ Curiæ Senatoris di-
fertiffimi CARMINA ad elegantiffimum Janum

Dou-

Douſam accedunt ; ubi de mirandis Bataviæ fic quoque iifdem ferè terminis reſpondet :

*Qui volucris cunctas peragraſti pectore terras,
Hoſpes adhuc patriæ, Douſa jocoſe, tua.
Accipe quæ præſtant cunctis miranda Batavum,
Ore peregrini percipienda tibi.
Una Tagi lanis ſuperavit paſcua Leida,
Cum paſcat nullas, penè Batavus oves.
Utilis in puppes non uſquam naſcitur arbor,
Atque alitur, veſtris pubibibus omnis humus.
Omni genæ ſegetis meſſes hic horrea vincunt,
Nec tamen in veſtra eſt arva benigna Ceres.
Non capiunt vini, nec olivæ dolia cellæ ;
Nec tamen hic creſcunt ille vel ille latex.
Cannabis & Linum raris naſcuntur in agris,
Exercent tamen hæc oppida cuncta ſeges :
Inter aquas acri vita eſt, ſtudioque Batavo ;
Nec tamen hic potat, Tantalus alter, aquas.*

Merito igitur adjiciendum, quod illi Status ad imperii magnitudinem bene comparati ſunt, qui jus civitatis facile, & libenter elargiuntur. Romani hujus ſtudii acutiſſimi perſcrutatores, non perſonis ſingularibus, familiis, civitatibus tantum, ſed jura civica etiam integris nationibus communicavere. Colonias quoque in alienas terras, tamquam Romanas

manas stirpes deduxere; unde brevi animadver-
sum conjunctis duobus his institutis, non Roma-
nos se diffudisse super totum orbem; sed contra or-
bem pene universum, abdicatione juris sui, se dif-
18 fudisse super Romanos. Illo tamen salvo, ut si fœ-
dere cum Romanis quidam populi jungerentur, jus
civile Romanorum Romanos, aut Romanæ ditio-
nis subditos subjectosve tantum tangeret: quippe
una eademque juris communione gaudentes. Fœ-
derati vero exteri haberentur, ac liberi à coactiva;
quin imo, à quacunque juris civici potestate; cum
nulla prorogatione præcedente, ultra cives se jus ci-
vile non extendat; nimirum, quia exteri, quorum
mores & facta, dummodo nos, nostrosque illæsos
relinquunt, ad nos non pertinent. Exteri quinam
sint, nunc ostendi. Fœderatos externos esse, ac perma-
ne, verba legis nostræ evincunt, ubi dicitur: *Non
dubito quin Fœderati, & Liberi nobis exteri sint*, atque in
sequentibus suo loco clarius apparebit. Pro le-
gis ordine porrò addamus fœderatos externos esse,
etiamsi inter fœderatos postliminium locum non
habeat quod in illorum favorem introductum est,
ita ut inter nos atque illos postliminio opus non sit.
De quo nunc verba facienda sunt.

E

CAP.

CAP. IV.

DE POSTLIMINIO.

1. Verborum explicatio. 2. Unde dictum postliminiū. 3. Postliminii fictiones. 4. Definitio, & definitionis explicatio. 5. Duæ sunt ut quis postliminio reuersus dici possit. 7. Quid nostro jure observetur. 8. An captos occidere liceat. 9. Quomodo pueri, & faminae revertantur. 10. An mulier marito revertatur. 11. Filius duplicē postliminii causam olim habebat. 12. De puero in captivitate concepto, & enixo. 13. Quinam capi bello nō possint. 14. Quomodo servi revertantur. 15. De redemptione. 16. Quinam postliminii incapaces fuerint. 17. De transfugis. 18. Suprema civis & patriæ conjunctio est. 19. Quomodo quis probetur transfuga. 20. De statu Libero. 21. & servo transfugis. 22. Ab hostibus tantum quis postliminio revertitur. 23. Quinam sint hostes. 24. De rebus bello captis. 25. Quenam res postliminii jure gaudeant. 26. De re statim recuperata. 27. In postliminio regula generalis obtinet, nisi si quid specialiter constitutum. 28. De pace, & si pax. 29. Vel induciæ suboriantur. 30. Quomodo apud fœderatos postliminio locus sit, vel non.

Non dubito, inquit Jurisconsultus, quin fœderati, & liberi nobis exteri sint, non inter nos atque eos postliminium esse. Pro explicatione horum verborum opiniones præcipuæ reperiuntur duæ. Prima legis verba negativè legenda putat, quasi dicas, Non dubito, quin

quin fœderati, & liberi nobis exteri sint. Secunda, pro voce *Quin* mavult legi, *Quamquam*; ut talis sit connexio: *Non dubito quamquam fœderati & liberi nobis exteri sint.* His tamen ut assentiar, à me non impetro. Una enim legi, universæque jurisprudentiæ adversatur. Altera verò, alienam subnectendo dictionem, genuinam injustè expellit. Cæterum particula *Quin*, passim sumitur pro *quod*. Exemplum est: *Non dubito^a quin Labeonis sententia vera sit.* *Non dubium^b est, quin uxorem nolit filius.* Quare etiam & hac nostra lege, *Non dubito quin fœderati, & liberi nobis exteri sint.* *Non dubito non inter nos, atque eos postliminium esse*, idem est quasi dicas, verò verius est, quod inter nos, atque eos postliminium non sit; quamvis postliminii jure cives nostri apud fœderatos nostros gaudeant. Nam Cives nostri à fœderatis tantum reversi, postliminio reversi non creduntur, quia in captivitate penes fœderatos, nomine fœderatorum nunquã fuerunt, vel citra delictum, esse potuerunt. Rursus, si civis ab hostibus captus, deinde suo, aliorumve factò à captivitate liberatus, apud fœderatos venerit, eundè libertate sua ibidem frui, reversione ad amicam civitatè postliminio re-
versum dici, nec ibidem ab hostibus, quorum custodiam effugit, recuperari, nec à civitate socia inimicis suis citra injuriam tradi posse, indubitati juris est.

^a L. ff. de verb. sign.

^b Terent. in Andr.

Sic ut inter foederatos postliminio locus non sit, licet apud foederatos jus postliminii obtineat. Qua interpretatione legis hac in parte obscuritatem solvisse; nec non utramque DD^{rum} altercationem ex opposito, postliminio penes foederatos locum esse, & non esse sustinentium opinionem composuisse, videor; ut in sequentibus clarius adhuc explicabitur.

a § Si ab hostibus. Inst. Quib. mod. jus patr. pot. solv.

Dictum postliminium à limine^a & post: unde 2
& is qui ab hostibus captus, & in fines nostros reversus est, postliminio reversus dicitur; nam limina, sicut à domo finem quendam faciunt, sic & imperii limen veteres voluerunt. Hinc & *limen* appellatum, quasi finis quidam, & terminus; & postliminium quia ad idem limen, postea quod amissum erat, revertebatur. Idque naturali æquitate introductum, quo is qui per injuriam ab extraneis, non amicis, nec foederatis detinebatur, ubi in fines suos rediisset, pristinum jus suum reciperet: Nam quod bello amisimus, vel etiam à non sociis citra bellum, hoc si rursus recipiamus, dicimur postliminio recipere. Partes postliminii in fictione, & 3
suspensione consistunt; In suspensione, ne per usucapionem, præscriptionem, occupationem pro derelicto, ac similibus acquirendi dominiis modis, interim capto quidquam detrahatur, & si detractum sit,

fit, reverso rescindendi facultas non deficiat^a. Sic patriæ potestatem quoq; in suspenso esse, non am-
bigitur, ut pendente captivitate, filius uxorem du-
cere,^b contrahere, agere tamquam paterfamilias,
possit; licet patre revertente, totum peculium jure
Romano patri acquisitum intelligatur^c; ex ratio-
ne, quod fictione juris, nunquam non in ejus pote-
state fuisse credatur^d, tamquam si nunquam ab-
fuisset^e. Fingebatur etiam, statim morti manci-
patum, antequam in præsidia hostium deducere-
tur, ut nimirum ex lege Cornelia testamenti factio,
tam activa, quam passiva, obtineret; qua requiri-
tur, ut confectionis, & mortis tempore testator li-
ber sit, ut ex eo testamento aliquid capi^f possit:
quæ fictio tamē postmodum ex constitutione Leo-
nis sublata reperitur^g. Nec immerito, utpote quæ
Libertati obstabat.

^a L. 1. ff. ex
quilus caus.
major.

^b L. 9. & se-
quent. ff. de
ritu nupt.

^c L. 12. § 1.
ff. de cap. &
postl. revers.

^d D. l. 12.

^e L. retro.
16. ff. eod.

^f L. 1. §.
exigit prætor
ff. de bon. pos-
sess. secund.
tab.

4 *Postliminium* definitur *jus amissæ rei recipiendæ ab ex-*
traneo, & in statum pristinum restituendæ, inter nos ac li-
beros populos, Regesque moribus, legibus constitutum^b. *Jus*
dicitur à jussu, hinc *jussare* crebro jubere est, & man-
dato fortiori inclusa perurgere. A jubendo etiam
jus dicitur, antiqui enim jura vocabant jussa; jam
autem, cum ex legibus vim nanciscatur, ac postli-
minium justum, bonum, & æquum sit, ipsisque le-
gibus munitum, non dubium, quin contra omnem

^g Consist. 40

^b L. 19. ff.
de capt. &
postl.

injuriam defendatur, ac publico quoque nomine tutum sit. Dicitur, *jus amissæ rei*. Hoc res, non personas concernit: nam ea quæ ex hostibus capimus, statim jure gentium nostra fiuntⁱ. Igitur ut postliminium in rebus locum habeat, requiritur primo, ut capta res fuerit, & causam postliminii privilegiatam receperit, nam ita jure constitutum est, si quid bello captum est, præda est, non postliminio^l redit.

ⁱ L. 17. Inst. de r. r. divis.
^l L. 28. ff. de captiv. & postl. revers.

Recipiendæ. Desideratur ut res privilegiata fuerit ablata, priusquam recipi possit, & ex receptione beneficio juris postliminii frui; recipere enim est iterum capere. Virgilius:

Medioque, ex hoste recepi.

Et Ovidius:

Arma viri fortis medios mittantur in hostes,

Inde jubete peti, & referentem ornate relatis.

Ab extraneo. Hoc est, libero populo, extra territorium alterius populi constituto, sive hoste, sive non hoste, sive proximo, sive remoto, (his latrones non accensendos docemur passim ac disertissime^a) modo inter se, neque amicitiam, neque hospitium, neque fœdus amicitiae causa factum, habeant. Sic quod ex nostro ad illos pervenit, illorum fit, & liber homo noster ab eis captus, servus fit & ^b eorum.

^a L. 24. ff. eod. l. hostes, ff. de verb. sign.

^b L. 5. § 2. ff. de capt. & postl. revers.

Porro dicitur, *Et in statum pristinum restituendæ*. De personis hæc intelligenda, civibus Romanis, qui post-

postliminio in pristinū statum restitui solent. Servi igitur sub his verbis non comprehenduntur, neque etiam res, cum hominū tantum libertati inserviant, in quibus res, & servus, tamquam commercii subiecta æquiparantur. Nam si servus, aut aliqua res privilegiata pignori dati fuerit antè captivitatem, post demissum redemptorem, in veterem obligationem revertitur^c. Dicendum ergo, in pristinum statū restituere, est perinde alicui omnia sua jura reddere, ac si captus ab hostibus non fuisset^d: retro enim creditur in civitate semper fuisse, qui ab hostib⁹ e advenit. Quinimo, omnia jura a vis postliminio reversus nepotis nomine perinde capiet, ac si filius natus in civitate fuisset^f. Quæ verò bona per usufructum, aut liberationem erant subtracta, vel non utendo finita esse videtur, intra annū utilis, experientibus actione rescissoria, restituuntur^g: *inter nos, ac liberos populos, regesque*. Requiritur ergo, ut invicē exteri sint, ac liberi populi, nullius alterius potestati subiecti. Aut si exteri Reges sint, ut indistinctè, vel lege Regia de ejus imperio lata populus ei & in eum, omne imperium suum & potestatem transfulerit: atq; insuper, ut foederati non sint: non .n. inter nos atq; eos postliminiū est. Etenim quid inter nos, atq; eos postliminii opus est, cū & illi apud nos & libertatē suā, & Dominiū rerum suarū, æquē atq; apud se, retineant, & eadem nobis apud eos, contingant.

Moribus,

c L. 12. §

12. ff eod.

d D. l. 12.

§ 6. l. 5. § 1.

ff eod.

e L. 16. ff

eod.

f L. 23. ff

eod.

g L. 18. C.

eod.

Moribus, juris gentium nimirum, aut ex populorum quorundam privatorum consuetudine. Merito enim ea, quæ sine ullo scripto approbaverunt populi, tenebunt ^b omnes. Sic inter Christianos servitus locum non habet. Inter Germanos verò & Turcas, crudelissime observatur. Inter populos quosdam Indiæ occidentalis, capti statim ab hostibus occiduntur, aut saginati in usum esculentorum hoc nostro tempore, quorundam barbarorum moribus servari consuevere. *Legibus constitutum*; Proinde si in favorem postliminii constitutum, ut qui eodem bello reversus, legis præsidio tutus sit; perinde ei omnia restituuntur, ac si captus ab hostibus non fuisset.

His præmissis, sequitur duas postliminii species enumerari: Prima est, ut nos revertamur. Secunda, ut aliquid recipiamus ^a. Hæc ad cives ipsos, illa ad civium res, filios patris potestati subjectos, sive etiam servos pertinet, qui jure civili sine jure, sine capite, mortui, status civitatisque incapaces, ac pro nullis habentur, dominis suis, ut aliæ res inservientes. Et cum omnibus exteris jura postliminii nobis intercedunt; sed id non omnino indefinite, verum, ut dixi, cum omni gente, quacum neque amicitiam, neque hospitium, neque fœdus amicitiae causa factum, habemus: Ergo qui nobis fœderati sunt, inter

^a L. 14. in
pr. ff. eod.

inter nos atque eos postliminium non est; quamvis ab hostibus principaliter apud foederatos suo suorumve facto reversi cives nostri, pleno postliminii jure fruantur, & heredes eorum, si ibidem plena libertate reversi, testati decesserint. In postliminio, ut digniores servis aut rebus, cives præmittendo, observatum; Postliminii jus aut in bello, aut in pace competere. In bello, cum hi qui nobis hostes sunt, aliquem ex nostris ceperunt, & intra præsidia sua perduxerunt. Captus autem dicitur, qui in potestatem hostium redactus est. Non tamen per captivitatem statim civitas amittitur, aut si captus, tantummodo, revertitur, postliminium illi necessarium: Nam antequam in præsidia hostium deducitur, civis adhuc permanet ^b. Præsidium vero, à ^b *L. 5. l. 8.*
^c *§ 1. ff. eod.*
præsidendo, principale auxilium, appellatur, hoc est, ubi castra sua liber populus locavit, aut vexilla bellica fixit, aut Generalis, sive Belli dux, domicilium exercet. Igitur, extra causam præsidii illud non sufficit, ut quis captus sit, & fines nostros excesserit, sed insuper requiritur, ut fines hostilis imperii intraverit ^c, priusquam juris postliminii particeps ^c *L. 19. §*
³ *ff. eod.*
esse possit. Quippe si quis interim prius apud communem amicum deductus fuerit, certum est, eum libertatem, civitatem, ac dominium rerum suarum adhuc jure retinere, licet captivus sit; neque easdem

F amit-

amittere, priusquam, ut superius memoratum, limina hostilis populi intraverit: Unde si ex hostium præfidiis, vel territorio captivus dimissus, aut vi, aut fallacia hostium potestatem evaserit; ea mente, ut non eo reverteretur, (nec enim satis est corpore quem domum rediisse, si mente alienus^a est) tunc demum verè postliminio reversus intelligitur; si modo facto suo, suorumve proprio, ad amicos nostros pervenerit, aut rursus intra præfidia nostra esse cæperit^b. In quam rem excellentissime **J**Ctus Paulus respondet, cum^c ait: *Postliminio rediisse videtur, cum in fines nostros intraverit, sicuti amittitur, ubi fines nostros excessit. Sed & si in civitatem sociam, amicamve, aut regem socium, vel amicum venerit, statim postliminio rediisse videtur: quia ibi primum publico nomine tutus esse incipiat.* Frustra igitur, & incassum hic Doctores laborant, disputando an apud communem amicum locus postliminio sit, priusquam in præfidia hostium, aut in fines suos reductus fuerit; quandoquidem, ut quis postliminio revertatur, illud de necessitate requiratur, ut in hostium terras, ac possessiones primum deductus, proprio suo, suorumve facto, aut civitatem sociam, amicamve, aut in præfidia propria, aut proprios fines, reversus appareat. Et amicam, sociamve civitatem quod attinet, non illæ acquirendæ, sed retinendæ, tuendæque libertati infer-

^a L. 26. ff.
ead.

^b L. 5. § 1.
ff. eod.

^c L. 19. §.
3. ff. eod.

inserviunt; clarius redditum his Proculi verbis: *Illi apud nos & libertatem & dominium rerum suarum æque atque apud se retinent.* Sic ut retinendæ libertatis jus, loco postliminii, penes externos fæderatos omnino locum habeat; Ac postliminium ipsum tam in retinendo, quam recuperando consistat. Dixi *suorumve*: quia qui aliquo auxilio, aut victis etiam hostibus recuperatur, postliminio rediisse existimatur^d. Insuper, captivi militibus in prædam cæ- ^{d L. 26. in fin. ff. eod.} dunt, ex veteri Romanorum instituto, exemplo rerum mobilium, quæ statim ut capiuntur, capientium fiunt; sed quæ in publico conflictu hostibus eripiuntur, arbitrio belli ducis sunt. Ubi tamen sic distingue, ut Civitates Christianæ à Christianis militibus captæ non fiant servæ capientium, verum Belli domino reddantur subditæ, saltem quoad jurisdictionem: nisi aliter pactis specialiter conventum sit, vel ad Barbaros, & terras barbaris ereptas ea intentione quis transeat, ut belli jure plenarius earum dominus fiat. Et sic superati antiqua omnia quæ possident, victoris gratia ea possidere certum est; ut per Hispanos, Anglos, nosmetipsos etiamnum hic illic multa possidentur. Nec hostibus jam devictis res mobiles capientium fiunt, verum in jus ac potestatem Majestatis imperantis, sive mobilia, sive immobilia sint, transeunt; quamvis vi militari

urbibus expugnatis mobilia vulgò post victoriam militibus ex speciali donatione prædæ loco ^a cædant; Exceptis semper his quæ juris publici sunt, quæ ad instructionem defensionemque, castrî pertinere videntur; ut sunt annona, pulvis & pilæ tormentariæ, machinæ bellicæ, & quæ plura ad armamentarium spectantia ejus generis pertinent; nimium quia devicti fortalitii accessoria sunt, partes dicuntur, eoque inseparabilia, atque ut ipsum fortalitiium immobilia jure belli habentur; quemadmodum fictione juris servi adscriptitii eorumque filii continuo fundo adhærentes, immobilium numero computantur ^b. Fructus pendentes tanquam pars fundi rebus immobilibus accensentur ^c. Et in genere quælibet res mobiles immobilibus ita necessariæ, ut iisdem abesse citra vitium, vel interitum non possint, quamvis immobilia non sint, immobilium naturam assumunt. Nunc autem quare res mobiles potius quam immobiles capientium singulorum fiant, ex saniori doctorum responso est, quod res mobiles non ita ad amplificationem vel confirmationem finium spectant, sicut immobiles; unde & non pro illis, sed pro his acquirendis bellum publicè susceptum volunt. Ad personas ut revertar. Nostro jure, victor unusquisque quacunque tandem conditione sit, statim antè solis occasum, ei qui in loco

^a *Arg. l. pen. §. 1. & ib. Gothof. C. de donat.*

^b *L. cum scimus C. de agric. & censu. lib. 11.*

^c *L. Iulianus §. fructus. ff. de act. empti.*

loco præsidii præsidet, offerre tenetur captivos, qui ab hostibus capti sunt, sub pœna amissionis eorum; atq; insuper, ut qui peccant, corpore luant. Si verò dux exercitus, Præses quidam, alięque personæ spectabiles, capiantur, Victor tenetur easdem statim, absque mora Ordinibus Generalibus, quibus apud nos ex fœdere belli cura est, remittere, aut remittendos præstare, cum traditione, accepto pro eo, aliisve captivis, quos D: Ordines, ex certis causis, penes se detinere voluerint, egregio honorario, pro conditione, aut opibus captivorum; non tamen ut illud excedat summam quinque mille florenorum; quibus ut minoribus nummis solutis, captus dispositioni prædictorum Ordinum subjicitur, explosa omni victoris in plura prætensione, sive actione. Unde patet diversa jura inter Christianos & infideles obtinere, cum inter hos servitutis ac postliminii jura strictè observentur, inter illos universali divinitus inspirato consensu, jam antè sæcula quædam, tanquam Christianæ religioni contraria jura observari desierint. Et quidem jure Talionis inter Christianos & infideles servitutem & postliminium ex servitute ortum exerceri, certum est; quasi cum his (ut inquit IC^{tus}) *Neque amicitiam, neque hospitium, neque fœdus amicitiae causa factum habeamus*; quales Saraceni, Tartari, ac similes sunt, quibuscum nobis

nulla communio intercedit. Quique ut Imp: Justinianus de Wandalis recenset ^a; ad suam perfidiam nostros si quando capiunt in durissimam servitutem animarum simul & corporum hostes, adiungunt; circumcidendo, rebaptizando cives nostros crudeliter ad suam perfidiam deducunt, corpora liberis natalibus clara jugo Barbarico durissime subjugant. *Vidimus* (insuper ait idem Imp:) *Venerabiles viros qui abscisis radicibus linguis pœnas suas miserabiliter loquebantur.* Et sic quoque in jure Ulpianus hostium appellatione non nisi Germanos ac Parthos ab instituto Romanorum alienos, neque amicitia, neq; hospitio, neq; fœdere iisdem junctos intelligi specialiter voluisse videtur. Cujus exemplo non absimile est inter nos atque infideles alios captivitatis ac postliminii jura observari. Sic ut etiam à Turca redemptus, (ut sæpissime accidit) restituere liberatori suo (quem patronum nautæ vulgo appellant) redemptionis pretium teneatur; vel si ob inopiam solvendo non sit, laboris obsequio libertatem suam per annos quosdam acquirere ^b, omnidus interim permanentibus successionis juribus integris ^c. Item & legari ei poterit. Proficiens quoque legatum ad liberationem pignoris, quod is habet, qui captivum animo repetendi sumptus, redemit ^d. Atque hoc quia Christianus à Turca, vel alio quo-

^a L. 1. C. de offic. pref. pret. Afric.

^b L. fin. C. de capt. & postl. rev.

^c L. is qui liber. C. eod.

^d L. Senatus 43. §. fin. ff. de leg. 2.

quodam infideli redemptus non fit servus redemptoris, sed per redemptionem libertati restitutus jure pignoris tantum, donec redemptionis pretium solutum sit, retinetur^e. Absentium bonis etiam, dummodo apud infideles detinetur, curator datur, qui contrahendo illi, illiusve bonis acquirit^f. Captus itidem penes infideles occumbens, ab ipsa captivitatis hora mortuus præsumitur, ut testamentum ejus ex fictione legis Corneliæ subsistat; Adeoque jura omnia nisi specialiter excepta, inter hos obtinent, quæ olim de captivitate & servitute introducta probantur. Inter Christianos vero mutuis præliis sibi invicem bella moventes, jam ante sæcula quædam hæc jura pro parte sublata esse, illa Bartholi evincunt, ubi inquit^g; secundum mores sui temporis inter Christianos quantum ad personas, hominum jura captivitatis & postliminii non observari. Et nec vendi, nec servos captivos haberi posse alibi scribit^b; cum indignum plane Christiano Christianisve sit Magistratibus eos homines subjici, qui pretioso Christi sanguine à servitute liberati sunt, atque à redemptore tuo inter se generali Christianorum nomine utuntur. Quin & Tacitus de Germanis sic retulitⁱ: *Servis non in nostrum morem descriptis per familiam ministerijs utuntur; suam quisque sedem, suos penates regit: Frumenti modum dominus, aut pecoris aut*

^e L. si ab hostibus C. de capt. & postl. rev. l. si à patre. 15. l. si quis ff. eod.

^f L. si ab hostibus, 15. ff. ex quib. caus. major. L. nec eos 3. C. de capt. & postl. revers.

^g In extrav. ad reprimendum in pr.

^b Ad l. hostes, §. ult. ff. de capt. & postl. revers.

ⁱ Lib. de moribus Germanor.

aut vestis, ut colono injungit, & servus hætenus paret: cætera domus officio uxor ac liberi exequuntur. Verberare servum & vinculis & opere coircere, rarum. Occidere solent non disciplina, ex severitate, sed impetu & ira, ut inimicum, nisi ut impune. Unde severiora Romanorum quam Germanorum servitii jura fuisse facile reparias. Tandem quomodo inter Christianos quoad eorum personas circa captos in bello observetur, nunc tradam. Et constat indistinctè, Christianos bello superatos antiquissima inter eos consuetudine, quæ vim legis habet, atque unanimi Regum, Principum, populorumve consensu in captivitate sua liberos nihilominus permanere, nec tamquam servos detineri posse; idque quia Christiani omnes membra unius corporis, nec non fœderati fratres habentur, licet circa religionem religionisve exercitium, magnâ inter hos illosve differentia sit, de quibus ante subversionem per bonos conversio ad veram fidem speratur. Cui & illud accidit, quod cum Romani cives omnes dicerentur, qui Romano imperio suberant, & si qui ab his defecissent, nec servitute afficerentur; merito & Christianos inter se dissidentes, sibi tamen invicem Christianos per universum orbem Christianum divino instituto permanere; & licet in partes diversas discesserint, per Christum libertatis vindicem, eosdem libertatis
tam

tam animorum quam corporum jura integra conservare, ut nec per exteros sevéissima servitute opprimantur. Quemadmodum graviter in Israëlitas tulisse Deum legimus, quod contra expressam ejus voluntatem tribum Judam, justo alioquin prælio victam, captivam sibi facere instituisent^a. Quin^{a 2. Paralip. c. 28.} imo Christianarum gentium jure ad Principatum fidei; Christianæ ignominiam pertineret, si quisquam contra hodiernam consuetudinem, diuturnis utentium moribus, ut nunc ostendi, vallatam, servitutis plenarię pœnam denuo introducere conaretur. Quare nec prædicto jure captivus Christianus per Christianum detineri, ut servus fiat tradi, nec alteri nisi Principi offerri, donari, vendi aliove modo ad alium transferri minime poterit. Certus ipsum in captivitate activa ac passiva testamenti factione etiamnum gaudere, liberos suos in potestate, aliaque jura civilia non indigens legis Cornelię fictione retinere. Captus idem & venundatus, nec manumissione, nec ingenuitatis beneficio, pro recuperanda libertate, opus habet quam captivitate non amiserat^b; cum pro his omnibus inter Christianos liberationis pretium introductum sit, quo soluto is qui captus detinetur, absolvitur, nisi fortè sub juratoria cautione de quovis tempore redeundo recedat, vel etiam è carceris tædio exeat, intra tamen

^b Arg. l. si quis. §. ult. ff. de capt. & postl. revers.

G

certos

certos hostilis territorii terminos se permanfurum nobili fide promittat. Atque hoc redemptionis pretium quod *LYTRVM*, & nostra lingua **Rantzoen** vocatur certum in quovis populo bella reversus alios movente, esse solet, ita ut & secundum personarum qualitates, plus minusve solvatur; Quod Generaliter moderatur ut à capto citra notabilem bonorum suorum jacturam persolvi possit; captivitate, ut olim, cum persona bona omnia non amittantur. Et ut voluit Alcianus^c, capto sub prætextu pretii redemptionis, ultra trientem bonorū minus justè quidquam extorquetur. Ut autem omne hostium masculinum occidatur ex lege mosaïca^d, aut consuetudine Romanorum inveterata devicti interficiantur, aut subsequente servitio subjiciantur^e, mores sæculi nostri, nisi in infideles non patiuntur. Clara prophetæ monitio^f est. *Proposuistis vobis filios Judæ, & Jerusalem in servos, & ancillas subjicere; peccastis enim super hoc Domino Deo vestro. In servitutem fratres vestros non redigetis, nec unus alteri strenuè imperabit.* Quid tamen si quis captus, & nondum in præsidia ductus, an hunc occidere licebit, si aufugere conetur? Mynsingerus quem mihi sequi religio est, subnixus Proculi nostri responso, licere^g putat. Sed quid de duce, à quo restauratio belli timetur respon-

^c *N. resp.*
218.

^d *Deut. 20.*

vers. 13. 2.

Chron. cap.

25. v. 12.

^e *§. 4. Inst.*

de jur. pers.

^f *2. Chron.*

28. Levit.

25.

^g *L. 55. ff.*

de acq. rer.

dom.

pondendum, an occidi captivus poterit contra gentium Christianorum humanitatem? ego illud negandum putem; licet reclament, injustam hanc esse misericordiam si ei parcatur; succurrentve, *Noli esse nimium justus*. Et rectius consuetudine invaluit hoc nostro sæculo, ut ejusmodi Duces in spem pacis, in concordiam, in redemptionem captivorum, aut captivi melioris notæ reductionem, serventur, nec occidantur.

- 9 Nomine Civium Romanorum pueri quoque veniunt, qui capti, postliminio restituebantur. Item fæminæ *f.* Sic uxorem Darii ab Alexandro, Cleopatram ab Augusto, captas Historiæ recensent. Jure divino eadem captivitati obnoxie erant, necari vetabantur: nisi expressè quidquam in contrarium constitueretur. Moribus nostris, mulieres, impuberesque, intacti permanent; aut si navibus capiantur, dato viatico, prima occasione, in terram dimittuntur. Non enim milites armis adcinguntur adversus eam ætatem, eumve sexum, cui etiam captis urbibus parcitur, sed adversus armatos. Sic & fæminæ hostis cum nomen inditum fuisset, merito rogatur apud tragicum Poëtam: *Fæmina hoc nomen capit?* Itaq; pristinum statum non recipiunt fæminæ, sed retinent, abolita veteri, con-

e L.28. ff. de vulg. & imp. subst. l. 10. & 11. ff. de captiv. & postl. f L.6. & 8 ff. L.1.7. 8. & 16. C. eod. g Deut. 20.

fuetudine, tam in pœnalibus, quam libertate ob-
 fervata, qua mulier in opus salinarum ob malefi-
 cium data, & deinde à latrunculis extere gentis cap-
 ta, & jure commercii vendita, ac redempta, in cau-
^a L. 6. ff. sam suam recidebat^a: Quamquam id quoad viros
 eod. etiamnum obtineat. Si enim deportatum ex insula
 caperunt, redemptus quibus casibus redit, in eam
^b L. 12. §. causam veniet, in qua futurus esset, si captus non
 15. ff. eod. fuisset, deportabitur igitur^b. Et de metallo captus,
^c D. l. 12. §. redemptus in pœnam suam revertetur^c. Si statu-
 17. ff. eod. liber fuerit, antequam ab hostibus caperetur, re-
 demptus pendente conditione, suam causam retine-
^d D. l. 12. bit^d. Sed quid de uxore dicendum, an & illa ma-
 §. 10. ff. eod. rito postliminio, revertebatur? videtur quod non;
 primo, quia antiquitus non erat in potestate mariti.
 Secundo, quia dirimebatur captivitate matrimo-
^e L. 1. ff. de nium^e: Servitute namque semel interveniente,
 divort. & alteri personæ fortunæ inæqualitas, æqualitates ex
 repud. nuptiis manere non finit; quocirca novo consen-
^f L. 14. §. 1. su redintegrari nuptias necesse f erat, pœnis dissidii
 ff. de capt. impositis ei, qui absque causa probabili, tunc dis-
 & possi. sentiebat §. Postmodum tamen Imp: Justinianus
 revers. ^g L. 8. ff. humanius ista perpendens, sustulit scrupulosam
 eod. hanc nuptiarum dissolutionem; edixitque ut do-
 nec manifestum esset, superesse aut virum, aut ux-
 orem, manere indissoluta matrimonii vincula, ad
 secun-

- fecundas nuptias, neque mulieres, neq; viros venire; nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, & pœnis succumbere. Si verò incertum, utrum superfit, an non, quæ ad hostes persona devenit, tunc quinquennium expectandum, five viro, five mulieri. Quo tempore elapso, five manifestum de morte fiebat, five incertum manebat, nubere licebat sine periculo^b. De filio autem patris potestati subiecto, dicendum quod duplicem causam postliminii habeat, cum pater ipsum recipiat, & ipse post reditum suum, jure civitatis uti possitⁱ. Nam & filius apud hostes susceptus, si postliminio redierit filii jura habet; habere enim eum postliminium, nulla dubitatio est post rescriptum Imp: Antonini, & Divi patris ejus ad Ovinium Tertullum, Præsidentem Provinciæ Mysiæ inferioris^a, penes Hellespontum sitæ; quocirca etiam succedit patri medio tempore mortuo^b; Attamen si in captivitate conceptus, enixusque fuerit, & pater antè reversionem in captivitate moriatur, cum matre sola reversus, quasi sine marito natus, spurius secundum legem habebitur^c, cum patre in captivitate mortuo, filius matris conditionem tantum sequatur^d. Quod si nepos mortuo patre, avum paternum superstitem habeat, ab hostibus postliminio in potestatem avirevertetur^e. Religiosorum, peregrinorum, mercatorum

^b Nov. 22.
c. 7.

ⁱ L. 14. in
pr. ff. eod.

^a L. 9. ff.
eod.

^b D. l. 9. &
l. 14. c. eod.

^c L. 25. ff.
eod.

^d L. 1. C.
eod.

^e L. 13. ff.
eod.

torum & rusticorum captivitatem, Canones inhi-
 bent^f, licet ex sententia Panormitani contrarium
 observetur^g. Non tamen, ut putatur, quoad ecclesi-
 asticos^b: eos tamen, qui bello se non ingerunt;
 quia alioquin indignus est beneficio, sive privile-
 gio, qui verba privilegii amplexus, contra ejus ni-
 titur voluntatem. Restat & servos, qui sui juris non
 sunt, eodem modo, quo cives Romani, hostium
 potestatem evadere; proprio nempe facto, manu-
 missione, redemptione, fuga, atque eos domino-
 rum potestati, cognita eorum reversione, rursus
 accedere, licet vi, aut fallacia hostium potestatem
 evaserintⁱ. Etenim:

^f C. 2. De
 Treug. &
 pac.
^g Add. c. 2.
^b C. 29.
 caus. 16.
 quest. 4.
ⁱ L. 26. ff.
 de capt. &
 postl. rev.

Dolus, an virtus, quis in hoste requiret.

^l L. 12. in
 pr. ff. eod.

^m L. ult. ff.
 eod.

ⁿ L. 19 §.
 5. ff. eod.

Imo spem revertendi magis in virtute bellica,
 quam pace antiquitus constitutam voluerunt^l, non
 tamen servus civis Romani, ab hostibus captus, in-
 de aufugiens, & in urbe Roma ita reversus, ut neque
 in domini potestate sit, neque ulli serviat, dummo-
 do se vero domino nondum obtulerit, postliminio
 rediisse æstimandus est^m: quia postliminium servi,
 non respectu servi, sed dominiⁿ est, qui non perci-
 pit, sive recipit quod ignorat, utique cum servus
 adhuc latet, nescit eum in civitate esse; nec is iterū
 possideri, nisi præsentia, & animo potest. Manumif-
 sione revertuntur, si ex justa hostiū servitute dimissi,

ma-

manui ac potestati eorum, ex misericordia, siue humanitate eripiantur; qua tamen ratione jure postliminii, servorum apud hostes manumissorum domini permanent^o. Redemptione revertuntur, si dato pretio servus ab hostibus liberatus est. Quo dato protinus est redimentis, quamvis scientis alienum servum esse; sed oblato redemptori pretio quod dedit, postliminio rediisse, aut receptus esse, servus pristino domino creditur^a. Redemptio enim facultatem redeundi præbet, non jus postliminii mutat^b. Interim tamen donec pretium redemptori solutum est, pignoris loco, tam servus, quam liber homo, cædit^c, pro ea quantitate, & non majori, qua primum redemptus est, licet redemptor actionem pignoratitiam pluris vendiderit, quam pro redemptione solutum^d fuerat. Partus autem ex redempta matre pignoris jure non obligatur^e. Sed si partus legatus, cum matre redemptus, officio judicis æstimandi. Quod si pepererit apud hostes, ambo redempti restituto pretio, postliminio reversi videntur, ac legatum debebitur^f. Pretium autem quando offertur, redemptor illud volens, nolens accipere tenetur^g, cui offerendo, solvendoq; redemptus civis, ex successione accepta, capax^h est. Statuliber etiam si pro libertate decem millia promiserit, peculio apud hostes propria opera quæsito,olvereⁱ potest; cæterum si redemptio

^o L. 10. C.
ead.

^a L. 12. §.
7. ff. eod.

^b L. 20. in
fin. ff. eod.

^c L. 2. C.
ead.

^d L. 19. §.
9. ff. eod.

^e L. 8. C. l.
16. C. eod.

^f L. 12. §.
18. ff. eod.

^g L. 6. C.
ead.

^h L. 15. C.
ead.

ⁱ L. 12. §.
11. ff. eod.

l L. 11. C. tio fuerit remissa^l, redemptor redemptam in ma-
 eod. trimonium duxerit^m, solvitur debitum redemption-
 m L. 12. C. nis. Quod si quis civis impudicitiae causa redemp-
 eod. tus, à Præsìde provinciae libertati restituiturⁿ. Re-
 n L. 7. C. demptio etiam filii ex amore videtur facta, atque
 eod. adeò facti poenitere non licet, ac de pretio quid-
 o L. 17. C. quam tractare^o. Modus porrò quo solvitur re-
 eod. demptio civium Romanorum, opera quinquenna-
 p L. ult. C. lis est p jure civili. Jure Judaico verò, q septennalis
 eod. exclusiva.
 q Exod. 21

Ex antecedentibus jus postliminii omnibus ho- 16
 minibus jure civili Romanorum competere, cujus-
 cunque sexus conditionisve existant, ostendimus;
 nec interesse, liberi an servi sint. Nec enim soli
 postliminio recipiuntur, qui pugnare possunt, sed
 omnes homines qui ejus naturae sunt, ut usui esse,
 r L. 19. §. vel consilio, vel aliis modis possint^r; modo capti-
 10. ff. eod. vitatis necessitate inviti adducti sint, & dum redire
 s L. 5. §. 5. potuerunt, statim reversi sunt. Nec est quod ti-
 ff. de re mi- meat quisquam, alicujus contradictionis moram,
 lit. cum hoc solum requirendum sit, utrum forsitan ali-
 t L. pen. C. quis cum barbaris sua voluntate fuerit, aut coactus t.
 de capt. & Unde sequitur eos qui se hostibus dedunt, hujus be-
 postl. rev. neficii incapaces existere^u, (licet antiquitus aliter
 u L. 17. ff. fuerit constitutum^x) nam volentes se hostibus sub-
 eod. jiciunt, contra Romanae militiae severitatem. Vin-
 x Pr. l. 4. ff. cen-
 eod.

cendum aut moriendum, medium inter victoriam & mortem in prælio non dabatur militibus. Vera virtus, cum semel excidisset, reponi deferioribus non curat. Per captivitatem deflorati, adulterini, turpem vitam honestæ morti præferre credebantur. Sic Senatus post cladē Cannensem, cum octo milia Romanorum se Hannibali dederant, concessa redimendi potestate, eorundē redemptionem constanter recusavit. Sic enerves animos virtus odifese solet. Verum enim verò, ne maturius, & extra formam iudicii, sive defensionis, quis honore suo, ac civitate, sæpissimè etiam sine sua culpa, privaretur, post longam Bruti, & Scævola altercationem, mediam quendam viam ingredienti, responsum; ut civitatem non adipiscantur, qui se hostibus dedunt; nisi postmodum in civitatem reciperentur, statui suo restituerentur^a; post maturam scilicet ^a *L. 4. §. 1. ff. eod.* causæ, necessitatisve cognitionem.

- 17 Transfugis quoque nullum postliminium^b est: ^b *L. 19. §. 4. ff. eod.* sed reversi torquentur, ad bestiasque vel in metallum, vel ad furcam damnantur; quamvis milites nihil eorum patiantur^c; ad minimum capitis pœnam^d subeunt. Quis enim eorum misereatur, qui malo consilio, & proditoris animo, patriam relinquunt, ut auxilio hostibus, contra patriam, esse possint, quocirca hostium numero habendi; Imo cum ^c *L. Desertores §. 10. ff. de re milit.* ^d *L. Proditores, 7. ff. eod.*

H

hostes

hostes alii captivi servantur, supplicio ultimo transfuga afficiendus. Exemplo M. Marcelli, qui Leontinis captis, ad duo millia transfugarum, securi percussit. More Quinti Fabii qui receptis ab Hannibale trecentis septuaginta transfugis, virgis eos in comitio caesos, de saxis præcipites dedit: ita ut eo casu Dux proprius magis, quam ipse hostis timendus sit. Transfuga non solum est is, qui ut dixi malo consilio, & proditoris animo patriam relinquit; *e L. 5. §. 5. ff. eod.* sed qui captus, dum poterat redire, non rediit^e. Item in præsidio captum, ejusdem conditionis esse constat. Si tamen ex improvviso, cum iter facit, aut *f D. 5. §.* epistolam fert, capiatur quis, veniam *f* meretur. Transfuga præterea est, qui per induciarum tempus, aut ad eos, cum quibus nulla amicitia est, transfugit². Et hoc in libero transfuga juris est, sive fæmina, sive masculus^b, sive filius familias, sive paterfamilias sit. Et ad dubium in filiofamilias, patris potestati subjecto, tollendum; notatu dignum, quod pater sic illum amisit, quemadmodum patria; quia disciplina castrorum, antiquior fuit parentibus Romanis, quam caritas liberorum^a; cum arctior sit intra rempublicam & civem, quam inter parentes, ac filios conjunctio^b. Laudandus & hinc, qui mortem oppetit pro Patria. Cariorrem quippe decet esse rempublicam nobis, quam nos-

nosmet ipsos. Respublica nomen universæ Civitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dedere, & in qua nostra omnia ponere, & quasi conservare debemus. In quam rem concinnè ista Ciceronis ad Herennium applicantur: *Non mihi soli, sed etiam atque adeò multo potius natus sum patriæ.* Nunc autem ut constet quis transfuga non sit, probatione afferentis opus est; quæ si deficiat, inspicienda vitæ prioris conditio; Nam si bonus miles antea fuit, propè est, ut juratæ ejus affirmationi credatur; tantum enim vitæ probitas in hac præsumptione operatur, ut & bonam fidem, ex actis præcedentibus ad futura judices agnoscant. Si autem remansor, aut negligens suorum, aut segnis, aut
 19 extra contubernium agens: non creditur^c ei. Si statuliber transfuga reversus sit, existente conditione, postquam rediit, liber efficitur. Diversum est, si conditio extitisset, dum apud hostes est, in eo enim casu, neque sibi reverti potest, ut liber sit; neque heredi in eo jus postliminii est: quia non potest quæri, cum nullum damnum patiat, libertate non obtingente, si non impediret, quod transfuga
 20 factus est^d. Si verò servus ad hostes transfugerit: quoniã & cum casu captus est, dominus in eo postliminium habet, rectissimè dicitur, etiam ei postliminium esse; scilicet, ut dominus in eo pristinum

^c L. 5. §. 6.
ff. de re milit.

^d D. L. 19.
§. 6. ff. de captiv. & postl. rev.

num jus recipiat, ne contrarium, non tam ipsi noxium sit, qui servus semper permanet, quam domino damnosum constituatur^e. Non tamen semper, 22
^e D. l. 19. §. cum quis extra turpem causam postliminio revertitur, jus postliminii locum habet, aliquando enim liberi permanent^f. Sic postliminio non indiget, qui ut superius memoratum, penes fœderatos fuit; ^f D. l. 19. §. 2. et l. 27. ff. eod. Item qui à latrunculis terrestri insidio, prælio superati sunt, servi latronum non fiunt^g. Neque etiam ^g L. 2. et 4. ff. eod. si quis à piratis captus sit, quia liberi permanent^b. ^b D. l. 19. §. 2. Quocirca etiam dicendum, si servus captus à latronibus, aut piratis, deinde hostibus venditus, postmodum à cive Romano emptus fuerit, ejus servi usucapionem, pro emptore non esse: Nam inquit ⁱ L. 27. ff. Javolenusⁱ: *Eum subreptum esse; tamen quod hostium fuit, aut postliminio redit, ei rei impedimento non est, pristino domino reversus intelligitur.* In civilibus quoque dissentionibus (quamvis sæpè per eas respubl: lædatur) captos, & venundatos, posteaque manumissos, placuit supervacuo repetere à Principe ingenuitatem, quam nullam captivitate amiserant^a. Ut igitur postliminium quidquam operetur, requiritur respectu personarum, ut ab hostibus quis captus sit. Hostes autem sunt, quibus populus Romanus publicè bellum decrevit, vel illi populo Romano^b. Cæteri autem qui in saltibus degunt, latentve, 23

tentve, & incerto motu nunc huc, nunc illuc per mare, per terram, absque ulla majestate, officiando generi humano, vagantur, pro latronibus, piratiffique habentur. Sed & jam antè id tactum nobis.

24 Atque hæc de belli tempore, captivarum personarum jure dixisse sufficet; Nunc ut eo filo ad res descendamus, animadvertendum, si quid bello captum est, in præda est, non postliminio redit^c. Imo jure gentium, si quid ab hoste capimus, nostrum fit, ac intra legitimos acquirendi dominii modos recte collocatur^d. Unde Cicero: *Sunt privata nulla natura;*

^c L. 28. ff. cod.

sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoria, ut qui bello potiti sunt: aut lege, aut pactione, conditi n. sorte. Beneficio legis igitur quædam ab hæc generali regula, in favorem priores domini excipiuntur; ut sunt res animatæ, mobiles,

^d s. item ea que ab hostibus. Instit. de rer. divis.

25 immobiles. Animatæ mobiles sunt, equus equave, freni patientes, qui sine culpa equitis se proripiunt^e.

^e L. 2. §. 1. ff. cod.

Quod si equitis culpa amittantur, puta in prælio, dum relicto caballo per devia pedibus fugam capessit, arripitve, non crediderim postliminio locum esse: quia cessante legis ratione, cessat ejus effectus. Inanimatæ mobiles sunt, naves longæ, atque onerariæ, quæ propter belli usum postliminio reverti solent; nempe si prius in portu hostium fuerint deductæ, aut ad eum locum ubi classis hostilis

ordinariè in mare producitur. Quod tamen hoc tempore inter Christianos aliter observatur, qui postliminio locum concedunt, si per viginti quatuor horas navis in plena hostium potestate fuerit. Harum tamen numero cimbæ piscatoriæ, aut si quæ actuariæ, voluptatis causa fabricatæ sunt, non veniunt *f. Idem in armis & vestibus juris est, quippe cum non sine flagitio amittantur*: Inquit enim Jurisconsultus Marcellus: *Arma postliminio reverti negatur, quod turpiter amittantur*. Arma militum membra quondam habebantur, & cum nemo dominus esset membrorum suorum, hæc à militibus in bello amitti non poterant vel alienari. Secus factum ubi foret, stricta juris ratione capite puniebantur, aut accedente, gratia Principis, militiam mutabant^a. Sic M. Catonis Censoris filius, cum collapsio equo, per infortunium vaginam gladio vacuum reperisset, dolore accensus, medios se injecit in hostes, neque retro gressum inflectere sustinuit, priusquam pretio multorum vulnerum, recuperatione hostiles ferri, suspectam ignominiam superasset, quo viso, intellecto, perpensoq; spectaculo, nobili facinore perterriti hostes, absque intervallo pacem exposulaverunt. Addendum & 26 illud, si res captæ statim recuperentur ab hostibus, num postliminii jure ad dominum revertantur?

Certè

f. D. l. 2.

*a L. 3. §. 13
ff. de re
milit.*

Certè dura hæc res privatis, non ferenda videtur. Attamen ne restituantur ex legibus elicio; ut nempe milites spe prædæ accēsi, fugandisque fugatiffique hostibus insistendo essent: bono enim publico, licet cum damno privatorum, rectius consulitur. Immobiles quoq; res licet singulorum capientium non fiant, verum ejus Reipubl: quæ bellum indixit, ut eas vel sibi retineat, publicari velit, vel militibus in prædam distribuat, postliminio tamen re-
vertuntur^a. Nā expulsis hostibus ex agris quos receperint, eorum dominia jure postliminii ad priores dominos, exemplo rerum incorporalium, spectant. De quibus constat, ut quoad jurisdictionem tantum in alterius dominium transeant; post recuperationem verò ad pristinum dominum pertineant. De publicatione autem eorundem, aut quod prædæ cedere possint, frustra timetur: cum ut antiquo Domino revertantur perpetua lex sit.

^a *L. si captivus. 20. §. 1. ff. de captiv. et postl. red.*

27 De postliminio igitur generaliter ex lege Romana observandum; si id quod nostrum hostes caperunt, ejus generis est, ut postliminio redire possit, simul atq; ad nos redeundi causa profugit ab hostib⁹, postliminio rediisse: nā quæ ejus generis non sunt, cum generali regula non contineantur, neq; ad exceptiones pertineant, de iis absq; lege nova, edicto, Principūve placito præcedēte, aut consuetudine inveterata,

e Anno
1638.
Decemb.
2.

rata, frustra postliminii auxilium desideratur. Exemplum recens Gallia suppeditat; ubi extra juris Romani constitutionem præscripto Regio^e prohibitum, bona emere, & in regno transvehere vendenda, quæ Gallis in mari ab hostibus erepta fuerant. Quæ tamen si eo perducantur, permittit Regia majestas pristino domino, jussitq; ut per manuum injectionem vindicanti reddantur, ea tanquam postliminio reversa, postulentur. Quod quamvis de jure communi discrepet, æquum tamen ex præscripto legis constitutum, observatum. Unde tenendum, jura communia valida esse, dummodo non aliter, legibus, moribus cautum, introductum reperitur; ut apud nos varia jura bellica, itidem maritima, jure, consuetudine inveterata, nobis tantum propria obtinent. Atque observandum ad bellicam ordinationem semper respiciendum in hoc negotio esse; & si quid de præda ibidem constitutum reperitur id idè observandum; si autem nihil ibidem statutum reperitur, gentium consuetudinem tunc obtinere; si nec de hac constet, & de juris communis dispositione quærat, distinguendum num hostis devictus sit nec ne, nam quas res hostium hostibus nondum devictis milites nostri auferunt, jure gentium occupantiū fiunt, ita ut aliqua à duce belli divisione opus non sit. Si autem hostibus planè de-

28 victis quædam capiantur, sæpius æqualibus partibus à duce Belli dividi, vel pro cuiusque meritis distribui consuevere. Quod tam ad mobiles quam immobiles res pertinet, licet immobiles in reipub: usum vulgo servantur, ut milites inde stipendia sua habeant, vendantur; unde & stipendiaria ista prædia vocabantur. Hactenus de postliminio belli tempore usitato, sequitur de pace. Pax autem est per se, aut pacto. Pacto, cum finito bello, pares de armis deponendis, conveniunt. Pax est per se, cum nullo bello præmissa, populus alter, alterius populi hostis non est. Atque inter hos jure Justiniano, postliminium est. Nam si cum gente aliqua neque amicitiam, neque hospitium, neque fœdus amicitia causa factum habemus, si hostes quidem non sunt, quod autem ex nostro ad eos pervenit, illorum fit, & liber homo noster ab eis captus, servus fit & eorum; idemque est, si ab illis ad nos aliquid pervenerit. Hoc quoque igitur casu postliminium datum est^a. Si nempe neque amicitia absque fœdere, neque hospitium peregrinis debitum, neque fœdus inter eos, nobiscum existit. Simul etiam qui pacta pace pervenerunt ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum servi efficiuntur, apud quos jam hostes, suo facto deprehenduntur: & licet transfugæ esse videantur, jus tamen illis postliminii

I

est,

^a L. 5. §. 2.
ff. de capt.
& postl.
revers.

*b L. 12.
ff. eod.*

*c L. 4. ff.
eod.*

*d L. 20. in
pr. ff. eod.*

*e l. 5. § 5. ff.
de re milit.*

*a L. 19. § 1.
ff. de capt. &
postl. revers.*

b d. l. 19. § 8.

est, nisi contra legis illusores, prohibita primo in terram alienam, migratione, foedere comprehensum fuerit, ut esset his jus postliminii *b*. Captis in bello, si de his, pacis conventionem, nihil de libertate expressum reperiatur, constat quoque postliminium esse. Nec est, quod quisquam exhorreat, civium suorum oblivionem, quandoquidem Servius scribit, *Placuisse spem revertendi civibus Romanis magis in virtute bellica, quam in pace desideratam* *c*; ut servitus eo modo solvatur quo collocata est. Quandoque tamen caveri solitum, ut in pace redirent, qui nisi reverterentur, sed voluntate sua apud hostes manerent, à postliminii beneficio postmodum excluderentur *d*. Imo si statim ad suos non retrocesserint, cum redire potuerint, pro transfugis non immerito habentur *e*. Et velut pax cum hoste facta, libertatem captivorum implicitam non producit, nec ut pace per se postliminio restituantur, sic multo minus tempore induciarum, eo quod induciæ propositæ sunt: nisi aliter conventionem speciali decretum sit. Induciæ enim in præsens, & breve tantum tempus, ne interim invicem se laceissent, constitutæ sunt *a*. Quamobrem & qui ad eos, cum quibus nulla amicitia est, aut tempore induciarum ad hostes transfugit, transfuga est *b*. Quod aliter tamen inter foederatos *c* (licet nobis exteri sint) contingit; quam-

29

30

quamquam enim nulla juris communicatione nobiscum vivant, eo tamen ipso, quod nobis fœderati sunt, inter nos atque eos postliminio opus non est. Liberi si ad ipsos accedamus, libertate nostra non privamur. Si res nostras mobiles ad eos deferamus, plenum dominium earum penes nos permanet. Si verò captivi ad communem amicum, sociumve, ducimur, aliud respondendum; nempe transportationem in alium locum, titulum justum acquirendæ libertatis, rerum perditarum dominium recipiendæ modum non esse per se: quia tali casu, ut verum fateamur, captivi sumus, ac permanemus; sed tantum retinendæ Libertatis, si liberi, non coacti, eo ex patria, aut aliunde venerimus, aut bona nostra eo deduxerimus. Retinere enim est, servare per retentionem^c. At non est, ut ejus quis servet per retentionem, quod non habet, dum ipse servus est, & per captivitatem retinetur; dummodo sibi nihil possidere possit, atque omne jus suum ad dominum pertineat^d; ad hostem scilicet, qui bello ipsum in potestatem suam redegit. Sed si vi, dolove, hostium manus effugimus, aut res nostras eorum potestati eripimus, ex quo fuga fœderatorum oras, limitesque attigimus, certum est, libertatem, & dominium rerum nostrarum, nobiscum ablatarum, nos apud fœderatos non solum retinere, sed

c l. 50 ff. de bered. petit.
d l. 1 & seq. ff. de stipul. servor.

I 2

ipso

ipso momento, publico ipforum nomine, & personaliter, & ipso facto ab hostibus, atque omnibus aliis quoq; tutos esse^e, quasi in patriam rediissent.

^e L. 19. §. 3. ff. de capt. & post. revers. Cum & illi apud nos & libertatem suam & dominium rerum suarum, aequè atque apud se retineant, & eadem nobis apud eos contingant.

CAP. V.

DE CIVITATE.

1. De civitate Generali & Speciali. 2. De Romano orbe.
3. De civibus & unde cives dicti. 4. De civili ac civium jure. 5. Quomodo exteri admittantur. 6. Ratio coëundi.
7. Subditorum officium. 8. De hominum dispari sorte.

Quid jus commune in personas exterorum lice-
re velit, quomodo peregrini cum civibus in
communione juris veniant, cives captivitate ser-
vi fiant, ac postliminio rursus restituantur, huc usq;
vidimus. Super est, ut de civibus, ac civitate, in
quam revertuntur, non nulla attexamus. Civitas,
quæ civium unitas, & res composita ex coöperan-
tibus civibus est, sumitur generaliter, & speciali-
ter. Specialiter, pro civitate sive matriculari, sive
minori, ut pars, generali territorio inclusa, priva-
torum loco habita^a. Generaliter pro universo po-
pulo, eodem jure, iisdemque legibus utente. Sic

Cæsar

Cæsar de bello Gallico: *Omnis civitas Helvetia in quatuor pagos divisa est.* Non significans ædificia, cujusmodi sunt muri, portæ, domus &c. sed corpus firmum, pro securitate hominum, eandem communionem constituentium; & ut ait Aristoteles:

b Complurium vicorum perfecta consociatio, civitas est. *b Lib. 1. pol.*

Horum non male referantur illa Pompeji apud *cap. 2.*
Lucanum:

*Vejosque habitante Camillo,
Illic Roma fuit, non unquam perdidit ordo
Mutatus, sua jura loca.*

Et ibidem:

Ordine de tanto quisquis non exsulat, hic est.

- 2 Hujus territoriū communis patria omnium civium ac domicilium appellatur. Unde Cicero: *Roma totius orbis terrarum & clarissimi imperii domicilium dicitur;* *c L. Roma ff. ad municip.* scilicet per Synecdochen, & non enunciativè, ut tantum intelligatur de orbe Romano, non de universo mundo, cum Trajani tempore, quo maxime excreverat Romanum imperium, vix tricesimam orbis terrarum partem, complecti potuisse, refert Bodinus *d*: ex iis enim quæ ad pompam duntaxat, & dignitatis amplectendæ dicuntur gratia, certa demonstratio arcessenda est: nisi secundum Ciceronem intelligere velis, cum ait: *Quo non arma nostra pervenerunt, pol terror armorum provenit.* *d De Repub. c. 9. lib. 1.* Illi qui ter-

itorio domiciliove isto utebantur, Romanæque
ditionis subditi erant, ex constitutione privilegiata

^a L. in orbe Antonini, cives Romani vocabantur^a. Hinc Clau-
ff. de stat. dianus:
lom.

*Et cuncti gens una fuit, nec terminus unquam
Romanae ditionis erit.*

Urbem fecisti, qui prius orbis erat.

^b L. 12. ff.
de heret.

^c §. singulo-
rum. 11. In-
stit. de rer.
divis.

^d L. 10. § 6.
ff. de in jus
voc.

^e §. 1. Inst.
de patr. po-
test.

^f Cicer. in
Topic.

^g Cicero in
offic.

^h L. 4. C.
qui bon.
ced.

ⁱ L. 1. C.
de hered.
instit.

^l Gothefr.
ad l. 32. ff.
de jure
Fisci.

Cives à coëundo dicti sunt. Illis solenne, ut eodem
jure civitatis fruantur, in communionem juris ve-
nire statuatur^b, dum in unam coagmentationem,
velut sponte euntium blanda atque amica conspira-
tio plures, domos familias, pagos, vicos, civitates,
id est civilem societatem constituit. A cive autem
civile, & jus civile denominatum. Id autem tunc
introducitur, cum & civitates condi, & magistratus
creari, & legis scribi cæperunt^c. Hoc ergo illud,
quod proprie jus civium, seu civicum, aut civile
appellari potest, in eo quâ maxime spectatur quod
civibus erat testamenti factio activa, & passiva.
Nuptias inter se contrahant. Jus patronatus^d ac pa-
triæ potestatis exerceant^e. Solennis per nexum ali-
enatio^f & præscriptio sit. Etiam ex veteri sententia
adversus hostem, id est peregrinum, æterna consta-
bat auctoritas^g. Bonis cedere poterant^h. Testi-
monia deponere civis erat, non peregrini, cum in
aliis tum præcipuè in testamentoⁱ. Suffragia^l ferre.

Hono-

Honores Romæ gerere^m. Togam gestareⁿ. Prætexta, ac prænominibus, insignibus quoque gentilitiis, quæ nos vulgato sermone *Arma* vocamus uti, piscari in fluminibus publicis mittebantur. Quæ tum demum assumebant peregrini, postquam in civitatem essent recepti. Sic gentilitia Romanorum nomina peregrinos usurpare vetuit Claudius. Idem civitatem Romanam usurpantes, in campo Esquilino securi percussit^o; non levè quippe decus & ornamentum civitatis ratus, si non communicarentur, ne nomina ista, nisi civibus solis propria essent. Uti constat etiam, soli cives militabant^p, ac postliminii jure gaudebant. Ex civili causa detineri, præstita cautione non poterant. Ad Cæsarem^a appellabant. Ad populum provocabant^b, sine cujus cognitione, ac jussu de capite provocantium quidquam^c statuere, virgis eos cedere, in crucem agere, nefas erat. Nec homo integræ famæ, lege Brabantia Regia apprehendi, aut in carcerem trudi potest, priusquam officialis loci plenam informationem caperit de suspitione, propter quam apprehendere illum velit. Nec questioni subjiciendus, nisi idem officialis iudicibus informationem suam exhibuerit, illique reum quæstione adjudicaverint; nisi crimen privilegiatum sit, cujus cognitio solo Principi, consilioq; ejus tantum competit.

Ar-

m L. Barbarius 3. ff. de offic.

p prætor. n D. l. 32.

Cujac. ad l. 11. ff. qui testa. fac. poss.

o Sueton. in Claud. 25.

p L. 6. C. 7. C. qui milit. poss. 2. Chron. 8.

a Acto. A. post. 22.

b L. 2. §. 16 ff. de orig. jur.

c Bodin. 1. c. 7.

Arceri finibus cives in tantum nefas est, ut eos defendi à Magistratibus, ipsis proprium esset jus. Quorsum enim unitas & indivulsa illa civium inter se conjunctorum unio sit, nisi regatur unum imperii corpus, anima unius; nisi ut verbo absolvam, omnia unum sint, nec quidquam ab illa unitate devium, alio versum, aut commigret, aut deflectat. Jura hæc, licet ad cives tantum pertineant, tamen §
 exteri à Romanis ad ea quandoque admissi fuere, ut de Antipatre Tribuno specialiter in sacris refer-
 d Acta A- tur, quod *multa summa* ^d *civitatem istam*, nempe Roma-
 post. 22. nam, *acquisiverit*. De Atheniensibus legitur, quod ad civitatem cum exteris communicandam, sex millia civium occultis suffragiis consentire necesse habuerint. Et penes Venetos, Ragusiosque adhuc obtinet, ut neminem nisi magna mercede, summissive in rempubl: meritis, ad juris civici participationem adspirare patiantur. Ratio coeundi non una. 6
 Hic pietatem obrendit:

Utque alios alii de religione docerent,

Contiguas pietas jussit habere domos.

Alii cominoda vitæ, ad aquas appulsus, ignis focique communis usum, genialis convictus allubescentem sensim dulcedinem; Non me interpono, quamvis neque negem eam se mihi satis probare rationem, quæ ex metu, & conscientia humanæ fra-

fragilitatis oritur. Ait enim Lactantius^e: *Si haberet^e de opific. Dei.*
 homo ad propulsanda pericula, suppetens robur, nec ullius
 alterius ope, auxilioque indigerit: quæ societas esset? quæ
 reverentia inter se? quis ordo? quæ ratio? quæ humanitas?

aut quid esset tetrius homine? quid efferatius? quid inhu-
 manius? sed quoniam imbecillis est, nec per se potest sine ho-
 mine vivere, societatem appetit, ut vita communi, & or-
 natio & tutior fiat. In quam rem rectè etiam admo-
 net Chrysippus Stoicæ familiæ princeps; Cetera
 animalia propter homines esse nata, homines vero
 ad societatem, & congregationem humani generis,
 suæ atque ipsorum conjunctionis causa procreatos

7

existere. Promiscuum civibus, dum civilis com-
 munionis membra haberi volunt, officium est, pa-
 rere rectoribus, comiter se gerere circa contuberna-
 les, ac pariter civibus laborantibus adesse, omnibus
 invigilare, quæ ad communem salutem pertinent.
 Non ut sibi tantum prodesset, creatus est homo, sed
 ut multis. Sibi qui vivit, ac cæteros præ se negligit
 superfluous est, & vix est, ut humanum nomen ferat.

8

Humanitatis ad quam facti sumus ita expers, rectè
 eum nemo hominibus accenseat, qui vitæ civilis
 scopum intuetur, & civilis societatis commoda
 æqua lance librat. Jam autem quemadmodum in
 omni rerum natura sui sunt gradus, & quidem in-
 ter æqualia, quæ tamen ipsa disparitate (ut in Musi-

K

ca

ca accidit) æquantur, ita cum primis in republ: id locum habet: ait sapiens; *Dives & pauper sibi invicem occurrunt, efficiente utrumque Jehova. Et altus superior est alto, altissimus super omnes.* Rectè itidem Seneca
Omne sub regno graviore, regnum est.

Hic verò altissimus Deus, cum omnes liberos creavit, & noluerit hominem ad hominem, tanquam ad finem creare, interim voluit eos inter se gradibus distingui; Idem necessitate velut inevitabili, & in administratione rerum humanarum obvenit, scilicet ut potior hic esset, alter potioris ope indigeret. Sed ut homo alienæ opis indigus, nihil sui amittit, ita & libertas res alterius superiores agnoscens, libertas permanet, testis est paragraphus legis nostræ, ubi jus libertatis sibi stantis, & alterius res superiores supra se agnoscentis, status representatur; in cujus aream, ut nunc descendi, opere pretium duxi, ejus principium, statum, ac conditionem hoc loco secundum legis propositæ intentionem, membratim, tanquam in speculo, spectandam exhibere.

CAP.

CAP. VI.

LIBERTAS.

1. Deus est liberrimus. 2. Libertas hominibus communi-
- cata. 3. Libertas inestimabilis. 4. Libertatis privata
- definitio, & quid sit libertas naturalis? 5. Quid sit
- naturalis facultas? 6. Quo usque libertas natura-
- lis sese extendat. 7. De particulari libertatis impedi-
- mento. 8. Rei singularis obligatio servitutem non indu-
- cit. 9. Nec libertatem minuit. 10. Aliud est servire,
- aliud in servitute esse. 11. Quomodo servi & liberi
- differant. 12. Et servitus à libertate. 13. Quatenus
- servientes pro servis habeantur. 14. Vi libertas non
- tollitur. 15. Jure libertas non minuitur. 16. Jus li-
- bertatis. 17. De captivitatis jure. 18. Delicti. 19. Et
- Contractus. 20. Fortuna unius alterius officium desi-
- derat. 21. Officii præstatio libertatem non minuit.
22. De jure loci. 23. nativitatis. 24. & sententia.
25. De juris vi.

1 **E**ST ergo principium libertatis Deus. Liber-
tas sic Deo competit, ut qui non possit esse
non liberrimus. Hæc illa est, per quam om-
nia quæ vult, & non vult, liberè potest. Nulla huic
necessitas, leges nullæ, expedita illi cuncta, cuncta

liberrima. Soli Deo omnia serviunt, ac subjiciuntur^a. Ipse interim nullius rationi, judiciove superpositus^b. Cuncta moderatur, ac regit; & nec Liberis minus quam justis arbitriis contemperat. Unde prudenter summæ sapientiæ publicæ antistes Grotius^c: *Dicitur Deus omnia fecisse propter se, id est, jure summæ libertatis, & perfectionis, nihil extra se querens, aut respiciens.* Magnum ejus exemplum, quod veterem, seu Mosaicam legem ipsam pedibus comprimens, in servitutem duxerit. Quare Tertullianus adversus Marcionem^d: *Libertas ab eo præstatur, apud quem fuit servitus legis.* Libertas hæc quin uni Deo debeatur, caret dubio. Apud ipsum illa est, atque etiamnum permanet incessanter. At est civilis libertatis ab hac origine proventus, ac scaturigo: Deus nempe ineffabili sua clementia ac bonitate hominibus (quoniam imago est in creaturis rationalibus) divinæ hanc particulam auræ, pro parte communicavit, pro parte divinæ suæ majestati reservavit. De reservata hæcenus reticebo. Communicata hominibus, constat cogitatione, & consilio; Unum quo omnia ad sensum liberè deducuntur, ponderantur; Alterū quo sensus ille liberrimus explicatur, & ad actum producitur, sentiendo quæ velis, & quæ sentias liberè eloquendo. Hæc adeò nobis communicata, ut tanquam character baptismi

cor-

cordibus nostris inhæreat. Sol tot liberos, quot homines aspiciat; quæ cum vita data, non nisi per-ruptis naturæ legibus ex corpore humano duce ac comite vita, eradicari potest. Quin imo Libertas non terrena, sed spiritualis res est, & cum aliis spiri-tualibus communicatur, atque ipsis etiam in cœlis
 3 libertatis reverentia habetur. Hujus donum incom-parabile, eo quod lumen vitæ^a est, magna res, res pretiosa, thesaurus inæstimabilis dicitur, in quo solo consistit decus, ac splendor^b. Liberi enim ho-minis nobilitas supra omnes. Ex libertate omnis amicitia vires accipit. Fides ipsa per libertatem tu-ta est, ac gentium jure sic satis munita. Quæ cum divitum divitiis, fortunæque bonis præferatur (sa-piens enim non mutaret libertatem suam Persarum regno) gratius nihil humano generi annunciari^c potest, quam quod libertatis lumen aspiciat^d. Sic Hospitalis:

*Nec generi Humano contingere gratius ullum
 Libertate potest.*

Hanc igitur ratione favoris, ratione charitatis, ne-mo tradat, qui eam retinere potest, claro apud Ba-tavos captivorum testimonio, qui dulcedinem li-bertatis, ex oppositæ servitutis incommodis, edocti malo suo, prædicare atque attollere solebant.

4 Libertas alia publica est, alia privata; Privata

K 3

de-

^a L. 1. §. optimus C. de offic. pref. præf. Afr.
^b L. edici-mus C. de municip. legat.
^c L. Paulus 39. §. fin. ff. de fidei-comm. li-bert.
^d D. 5. opti-mus C. de offic. pref. præf. Afr.

c 5. *Inst. de
jure person.*

definitur^e, *Naturalis facultas ejus quod cuique facere libet, nisi si quid vi, aut jure prohibeatur. Libertas hic dicitur naturalis, hoc est à Deo nobis data. Quid aliud est natura, quam Deus, & divina ratio, toti mundo, partibusque ejus inserta? Ergo inquit Seneca de beneficiis. Nihil agis ingratisime mortalium, qui te negas Deo debere, sed naturæ; quia nihil natura sine Deo est, nec Deus sine natura, sed idem est uterque, nec distat officio. Hac nostra tamen definitione natura sumitur pro Dei operatione, quæ mentibus nostris insculpta, ac proinde libertas recte naturalis nuncupatur, quoniam illam omnes cum vita à divina majestate hausimus, cui eam rursus debemus. Unde legimus tantum Libertati à Romanis impensum fuisse ut patribus, quibus jus vitæ in liberos, necesseve potestas olim erat permessa, Libertatem filiis*

a *L. ult. C. de patr. potest.*

b *Ierem. 17 vers. 4.*

c *Ibid. c. 30 vers. 3.*

d *D. c. 30. v. 9. & 10 c. 46. vers. 27. & c.*

eripere^a non licuerit: quia auctores ejus non parentes, sed Deus erat, qui ejus commercium distributionemve nulli mortalium communicavit, divinæ tantum majestati reservavit, cum^b inquit: *Servare te faciam inimicus tuis in terra quam ignoras. Atque^c alibi: Ecce dies venient, & convertam captivitatem populi mei Israël, & reducam eos ad terram, quam dedi partibus eorum, & possidebunt eam. Ac deniq;^d: Converteram jugum ejus de collo tuo, & vincula ejus dirumpam, & non dominabuntur ei amplius alieni, sed servient domi-*

no Deo suo, & David Regi suo, quem suscitabo eis. Proinde contra Principem ipsum poterit defendi, & ejus oppressor omni meliori modo, publicè privatèque resisti, Eximio Batavorum exemplo, qui tyrannico inquisitionis conscientiarum spiritu aggressi, arma contra oppressores feliciter direxere, donec quasi renati, Libertatem à majoribus acceptam, & quasi postliminio reversam, patriæ communi restituere. Dicendum ergo Libertatis potestatem à natura esse, sed jus Libertatis ab hominis instituto, hoc est à jure civili dependere, quod vere est cum Albutio Philosopho apud Senecam sentire, qui neminem Liberum nasci, neminem mortalium servum credidit, sed Libertatis ac servitii nomina postmodum à fortuna, ac pro fortuna, hominibus imposita fuisse; nisi posita natura, posito naturali bono, exterminata atque eliminata esse quævis fortuita. Quocunque modo, Libertas nullam habuit juris rationem, aut vim, priusquam servitus imposita fuit. Inerat quidem hominibus à natura, sed non tam intellectu, quam effectui cognita; & revera tum demum agnosci cæpit, cum bella orta sunt, & captivitates sequuntur.

§ *Libertas dicitur naturalis facultas.* Facultas scilicet, non jus: quia non in jure, sed facto, hoc est, in mera cujusque facultate consistit, ut facere possit quidquid

quid velit, quoties neque vi, neque lege id ipsum facere prohibetur; qui enim jus dicit aliquid faciendi, significat id esse tale quid, quod alioqui fieri non posset, si jus non esset; Atque natura omnes homines nascuntur liberi, nec momentum nominari potest, quo jus Libertatis homini acquiratur, quasi antea non habuerit plenam Libertatem. *Facultatem* cum dicit JC^{tus}, potestatem intelligit, quæ ex sola faciendi voluntate causam habet; quippe facultas propriè facilitatem agendi, libera, ac plena potestate nixam designat. Hæc in externis actionibus disertissimè sese explicat, eoq; rectè ad facultatem faciendi refertur. Libertas naturalis internis cogitationibus plerumq; consistit; hinc fit, ut merito facultas hæc magis facti sit, quam juris; Quare & hinc Tullius eam definit: *Potestatem vivendi ut velis.*

Ejus quod cuique facere libet. Hoc est verum opus facultatis in libertate, ut quoquo modo liber, eo etiam extra imperium alterius cujuscunq; demum agat, quæ sibi agenda liberè, non coactè naturam ducem sequutus, proponat, se sibi applicet, à se dependeat, sibi omnia ad bonum sit. Persius

*Non quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui libet, ut voluit.*

Libertas iterum, sive animi est, sive corporis. At
nulla

nulla libertas quæ se ultro porrigat, quam ad ea, quæ etiam bona sunt, & cum vera virtute conjuncta. Semper liberæ potestatis, vel facultatis concessio ad ea restringitur, quæ ex bono & æquo sunt ^a.

Imo Apostolus ^b eam moderare vult, ne etiam oblit proximo. Et JCtus ait: *Quæ facta lædunt pietatem, ex-*

stimationem, verecundiam nostram, & ut generaliter dixerim, contra bonas mores fiunt, ea nec facere posse credendum est. Nec leges officiunt libertati; Cives enim, filii & uxor, legibus Romanis, magistratibus, patribus, maritisque subsunt, nec idcirco minus liberi existunt; cum illud non ad impediendam libertatem, sed ad effrenandam pravorum affectuum libidinem fiat, ut explosa personarum damnosa licentia, tali prohibitione libertas vera conservetur. Unde apparet libertatem non malignitatis, sed virtutis nomen esse; quandoquidem malignitati non vera libertas, sed falsa species libertatis inest. Eoque & licentia dicitur nomine ab ipsa libertate & separato, & remoto, qua licentia posita, statim sibi locum vendicat, veluti jure suo, tritum illud, ac per vulgatum, ac nec minus verum: *Impunitatis spes, impietatis est parens.* Quis enim vivit ut vult, nisi qui recta sequitur? qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur atque colit, quod id salutare maximè ducat. Et sic,

^a *in bonæ fidei. Inst. de action.*
^b *Paul. ad Rom. 14.*

L

Ode-

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Quod si libertas sese in licentiæ campum detruserit, non amplius libertas, sed ut dixi, licentia erit, cum libertas in bonam, licentia passim in malam partem sumatur. *Hinc deteriores omnes sumus licentia.* Nec ab incepto facile deferet, aut finem ullum infaniendi faciet, donec omnia secum volvat exitio. Sic cum peccato primi parentis corrupta esset natura nostra, ac eversa penitus naturalis Libertas, statim ea nobis imposita fuit servitus affectuum, ut sæpè facere non possimus, quæ sana mens jubeat. Conquæritur enim Paulus. *Invenio legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Ex qua animi perturbatione, cum paulatim bella introducerentur, familiæ à familiis discederent, rerum dominia distinguerentur, libero populo, optimatibus, aut Regibus, pro statu regiminis, libertatis defensio præcipua, & particularis esse capit^a, cum digna sit lege regi, & tutelam publicam mereatur.

^a L. I. §. I.
C. Comm.
de Manu-
mission.

Sequitur *nisi si quid*. Verba *si quid*, particularia sunt, & singulares tantum actus designant, vi aut jure in homine libero aliquid quandoq; impediri, sive prohiberi; cum servo, omnis facultas libertatis generaliter interdicta sit. Igitur JCtus addendo particulam *quid* cautè libertatis facultatem in parte singulari prohibitam, impeditam, à servitute civili sepa-

7

- separavit; certus nihil tam vitiosum fore, libertatem ita definiri, ut servis etiam conveniat. Quare & dubio caret, ut hi qui specialiter tantum, non generaliter, quibusdam operibus, factisve inserviunt, proprie servi non sint, liberi permaneant, etiamsi nobis debita præstent; cum opus & ministerium famulorum, qui apud Christianos in locum servorum succedere, potius ad meram obligationem personalem, eamque liberam, quam ad servitutem pertineat. Quin imo obligatio ista, qualis etiam esse possit, nihil aliud quam servitus, sive servitium imperfectum est, qua se particulariter quisquis ad quædam agenda, facienda, committenda, omittendave adstringit. Si quidem operari in proposito, atque solutio ejus quod ex contractu debetur, servitus non est, sed modus solvendi debitum; quod non servile, verum civile^a, atque boni civis est.
- 9 Cui non obstat, à primævo naturæ statu homines ut servi non sunt, ita nec eos ex post facto servos effici, aut ad servitia quædam præstanda, adstringi posse; quandoquidem gentium jure omnes ex contractu vel delicto obligamur. Salva tamen libertate, quia hominis soluti libertas obligatione servitiorum non minuitur, sed augetur; cum dominus agricolam, operarium, atq; adeo hominem suum, contra aliorum injuriam tueri in libertate sua, ac
- L 2 defen-

a §. 1. *Inst.*
de obl. l. ob.
es. C. de
obl. & act.

defendere in officio teneatur. Neque ex opere perfecto valide argumentetur, operas præstitit serviles ergo servus est. Non enim probat hoc esse, quod contingere potest abesse. Quo pertinet aliud esse 10
servire, aliud in servitute esse; sicut jure ingenuitatis uti, & ingenuum ^a esse, possidere, & in possessione existere ^b, inter se differunt. Ex sic explosa in orbe Christiano immani vitæ necisve in servos consuetudine, servorumq; conditione miserabili sub-
lata, apud nos homines proprii famuli, agricolæ, mercenarii nostri, planè liberi sunt; quamvis ad quædam ex pacto, consuetudine, ex quovis dato, vel promisso, nobis obstricti sint. In quibusdam etiam operibus præstandis, servis antiquis præstationis, non servitutis jure, convenient. Quorum conditioni proxime homines proprii, **Lif-eygene** dicti, accedunt, qui ex omnium sententia plus quam omnes alii, in quibus hodie servitutis umbra reperitur, ad antiquam illam servitutem vergunt, nomine tenus tantum servi, re ipsa liberi sunt, ac longè tanquam famuli, à servis antiquis differunt. Non enim ut illi venduntur, vindicantur, ad eruendam veritatem tam facilè torquentur; non item de illis, quod de asinis, æquis & mulis judicium; appellatione instrumenti fundi non continentur, ab actis civilibus non removentur, persona non ca-
rent,

^a L. sciend.
32. ff. de
rit. nupt.

^b L. 2. C.
10. C. de
ingen. &
manumiss.

rent, injuriarum agunt, justas nuptias contrahunt; in judicio stare, cognomine uti, bona possidere, inter vivos alienare de iis denique testari, contrahere suo nomine, quin etiam cum domino suo, ac fidejube-
re pro aliis possunt. Uno ut verbo absolvam, famuli & ministri ita nobis devincti non sunt, ut à nobis planè dependeant, absque nobis instar servorum, nihil validè agant, domino, non sibi, omnia acquirant, domino vitam ac sanguinem debeant, pro eo stent, cadantque; sed homines liberi sunt in omnibus, testes, judices, procuratores fiunt, testa-
12 menta condunt, stipulationes aliosve contractus civiles ritè perficiunt: tantum à servis, quantum vita & mors, lux à tenebris discrepantes; etenim in libertate decus ac splendor hominis consistit, in ingenuo homine nihil est libertate dignius^a, cum
ex opposito servitus maculam hominibus inurat^b, & non modicam ignominiam, quam omnes cordati in se, suisque parentibus ac liberis detestantur,
13 infligat. Verum tamen in hominibus propriis ob-
tinet, ut quoad servitia quibus sunt adstricti, pro servis habeantur, in reliquis liberi sint, liberorumve hominum jure gaudeant. Nec ad alia opera vel officia tenentur, nisi de quibus expressè conventum constat, contractusve jure quèdam tacitè inesse probantur. Atque hinc generaliter qui dicit hominem

^a *L. edicimus. 7. C. de m. i. l. g.*
^b *L. fin. ff. de nat. lib. restit.*

L 3 pro-

proprium, sive servientem ab hoc vel illo actu removendum esse, hoc vel illud agere, omittere, tenere, exceptionem suam, intentionisve fundamentum probare tenetur; nisi de jure loci certum quidquam sit: cum statuta & consuetudines locorum, circa libertatem hominum priorum, & vicissim eorum servitia variare mirum in modum soleant.

Maxime etiam in dubiis pro libertate respondendum ^a est; præsertim inter Christianos, quibus & in quos si fieri possit, nihil nisi libertatem spirare convenit, si præter vel contra libertatem, sive personaliter, sive realiter, vel etiam ex promisso, quidquam à liberis hominibus expostuletur.

Porro in definitione dicitur, *nisi si quid vi. Vis est* ¹⁴ *majoris rei impetus, qui repelli non potest* ^b. Vis etiam est quoties id quod sibi quisque deberi putat, non per judicem reposcit ^c. Vis illa à potentiori, impotentiori illegitimè infertur, quia à magistratu erat petendum, quod debebatur. Nam singulis, inquit JC^{tus}, non est concedendum, quod per magistratum publicè possit fieri idque, ne occasio sit majoris tumultus ^d excitandi. Atque ideo posita est in medio legum tutela, ideo introductus judiciorum vigor, ne quis privatim, privatusvè publicam sibi ultionem ausu temerario vindicare præsumat ^e.

Nec

^a L. 3. §. 1. ff. de alien. jud. mut. caus. fact. l. 24. ff. de manumiss.

^b L. 2. ff. quod met. caus.

^c L. exstat. ff. eod.

^d L. non est ff. de R. I.

^e L. nulli C. de jude. celic.

Nec tamen obinde libertate caret, quanquam facultas libertatis causæ singularis, pro tempore impediatur: quia vis libertatem non minuit. Nec vis elidit facultatem naturalem faciendi quod velis, sed factum ipsum tantum impedit. Quin ipso libertas, ex facto non est æstimanda, sed ex naturali facultate quod velis faciendi; scilicet, ut perfundum meum eam, ambulem, est in potestate mea. Corpus cui vis infertur, vinculum tantum libertati circumdatum est. *Major sum*, inquit Seneca, *f Epist. 65.*
quam ut mancipium sim mei corporis, atque & alibi: *circa fin.*
Corpus est quod domino fortuna tradidit. Hoc emit, hoc *g d: Benefic.*
vendit, interior illa pars mancipio dari non potest. *l. 3. c. 10.* Quum Zeniadæ serviret amici agebant de illo redimendo; at ille, nequaquam inquit, an nescitis leones non illis servire à quibus aluntur, sed altores potius servire leonibus, ubicunque est, semper leo est, naturam non mutat suam libertas leoni eadem permanet.

15 *Aut jure prohibentur.* Jus est ars æqui & boni. Legi ad obedientiam subsunt omnes. Refrenare libidinem, libertati consonium, reipubl: interest. Libertas jure non impeditur, sed augetur, corroboratur. Imo hinc ex servitute proclamatur ad libertatē, cum animus ad perversa inclinans, vel hoc ipso sibi reddatur, quod videat liberum non esse qui vitiis

vitiis inserviat. Jus libertati non adversatur, cum sub legum patrocínio libertas sit. Libertati non officit obedientia, non magis quam virtus virtuti; quia jubendi majestas non est, nisi pro libertate, libertas, sive publica, sive privata, aliqua læsione afficiatur. Et sic libertas ratione, non libidine operatur; quidquid à ratione recedit devium, non libertas est, sed dissolutio. Aliquando etiam jure, non tam in limitationem libertatis, quam ut jure publico profit, facultas libertatis aliqua actione impeditur: Exemplum in eo est, quod maritus alienare prædium dotale, jure Romano, per se non potuerit. Prodigis & minoribus alienatio rerum suarum interdicta^a sit, quos tamen constat libertatem retinuisse. Porro jus libertatis¹⁶ personam concernens est, quod non cogatur parere, nisi cui vult^b, faciat quæ velit; ibi sit, ubi vult, atque ubi esse^c potest. A nullo pendeat, & usum voluntatis & judicii liberrimum habeat^d, possidemve libertatis^e suæ. In commercium non libertas, sed corpus liberum^f deducatur: quod perspicuum est in pacto incarcerationis, obsidum dandorum (quod nos recepto vocabulo solemus appellare jus ostagii, sequestrationis) & operarum præstandarum stipulatione. Jus libertatis etiam concernens res hominis liberi est liberrima earundem ad-

^a *Inst. quib. alien. lic. vel non.*

^b *L. 1. & 3. ff. de lib. hom. exhib.*

^c *L. injur. §. quis ff. de injur.*

^d *L. 23. ff. de lib. caus.*

^e *L. 24. l. 25. § 2. l. 10. l. 12. § 3. ff. eod. l. 3. & 4. C. ubi de stat. caus.*

^f *L. 1. & 2. ff. ad l. Fab. de plag. l. 70. ff. de contr. emp. l. 4. §. 5. & 15. ff. de lib. caus.*

administratio, qua rerum suarum procurationem, curam, & dispositionem liberam habet, & nullam aliam quam à se ipso dependentem, qua sibi acqui-
 17 rere, & alienare^g potest. Nec non jure utendi fruendi rebus suis gaudeat, quæ jure domini competunt homini libero, familiæ, & civibus reipubl., quæ dicitur legitima, vera, & perfecta libertas^b, liberos in patria potestate habeat, retineat, prædia aliis conducat, testato & intestato hæres fiat, & quæ plura hujus juris supra^a deducuntur. Verum enim verò cum in omni statu monarchico, aristocratico, de-
 18 mocratico, vel alio quovis mixto, hos imperare, illos obedire conveniat, jura civibus extereve fortis hominibus ex gentium, civiliq; consuetudine præscripta quædam sunt, quorum instituto omnes tenentur, ac specialiter hi, qui captivitatis, delicti, contractus, loci, nativitatis, vel sententiæ jure aliis devincti probantur. Sic licet Christiani per Christianos capti, ut olim, servi non fiant, mansit tamen jus, ut captivi custodiantur, nec dimittantur, donec pretium redemptionis (quod in milite gregario inter plerasq; gentes vulgò menstruum salarium est) solutum, vel de dimissione captivi, cum aliis ex ad-
 18 versa parte captis, conventum sit. Sic & ex delicto unumquemque juri subjacere, ac pænæ loco, ad ea teneri, quibus delinquendo sese obligavit, dubita-
 M tionis

^g L. 2. l. 9.
 §. 2. ff. de
 ac. rev.
 domin.

^b L. 1. C.
 com. serv.
 manumiss.
 l. unic. C.
 de latin. li-
 bert. toll.
^a Num. 11.

tionis aleam non subit. Quinimò ex Chaämi impietate adversus patrem Noäch, idem servitute tum
a Genes. 9. nova & gravissima mulctatus fuit *a*. Posterius ejus in
vers. 20. Africa multiplicati, bello per Josuam superati *b*,
& seqq. atque si qui tum deleti non fuerant, à Salomone
b Ios. cap. tributarii *c* facti. Et in quovis imperio homines ob
13. insignem rebellionem, injuriam in Principem,
a 2. Paral. populumve, vim, furtum, rapinam, & quæ plura
8. vers. 8. maleficii nomen obtinent, adeò plectuntur, ut pœ-
 næ jure ea agere, vel omittere non possint, quæ ni-
 si peccassent, ipsis cum aliis hominibus libera fuif-
 sent. Etenim secundum causarum merita in car-
 cerem detruduntur, in metallum, ad remigia dam-
 nantur, exilio plectuntur, ergastulis & ergasteriis
 includuntur, ut ab omni peccandi occasione seclusi,
 ex præscripto opere indies sibi victum quærant, ex
 continuo exercitio meliores fiant, & hac spe tam à
 mundo quam peccatis separati, justos inter labores
 senescant, animam tandem aliquando meliorem
 reddituri; salva tamen in actionibus aliis, præter
 laborem præscriptum, inclusionemve perpetuam,
 libertate; ut & hi qui agrum colendum, à civitate
 aliqua abstinere, intra spatia quædam sese contine-
 re, aliisve pœnalibus obstringuntur, liberi nihilo-
 minus permanent.

Contractu quoque ut homines hominibus obli- 19
 gantur,

gantur, sic & pacto se aliquem alteri submittere, tam de jure, quam consuetudine constat. Exemplapassim in jure ^a civili, divinisve ^b repetitionibus occurrunt. Nec minimū est, quod Egyptii fame pressiarmenta & pecudes, agros deinde, ac denique semet ipsos, quod aliter salvi esse non possent, in servitute Pharaoni vendiderint. Et postposita servitute, à qua animus abhorret, libertate salva majoris minorisve conditionis homines ad quævis agenda sese obstringunt, ad operarum præstationes devinciuntur. ^c Et pauperes aliunde quo vivant non habentes, se pro tempore, atque in perpetuum ad operas obligare, nemo est qui nesciat. Sic & vassalli non nisi exhibendorum servitiorum feuda accipiunt. Emphyteutæ sub annuo canone in perpetuum solvendo, agros alienos colunt, homines proprii, famuli nostri, quin & officarii omnes libertatem suam aggravant; & sæpius arrestationes, atq; incarcerationes debitorum in locis iisubi famola existunt emporia auctoritate magistratus, haud attento eo quod carcer sit species torturæ, mala mansio, & quasi servitus, jure gentium fiunt. Nec enim omnium fortunæ libertatem nihil extra se desiderantem, producunt. Nec omnes ita nati sunt, ut aliorum ope, pecunia, & auxilio non indigeant; in cujus redhostimentū alteri relatum necesse est, ut

^a § pen. Instit. de jure person.
^b Deut. 15 v. 12. & seqq.

^c L. cum sci- mus C. de agric. & cens. l. fin. C. de trans- act.

infimę conditionis homines ex contractu tacito vel expresse, operas, submissiones, servitia quędam præstant, ut mutuo beneficio, opere pro pecunia, reverentia, officiisve reverentialibus pro defensione, susceptave reipubl: cura, tanquam justis quibusdam ab utraque parte commutationibus, totum quidquid universi, & in universo est, subsistat: quibus sublatis omnia in confusionem proculdubio verterentur; cum ex imperfecto seu depravato concupiscentiæ nostrę statu hujus auxilium non minus quam illius beneficium desideretur, majores minoris labore, studio, atque alacritate, minores majorum numinis, protectione indigeat, alter absque altero vix discernatur. Neque exinde quod vasalli 21 servitia domino præstant, subditi invito domino migrare non possunt, alii ratione publicę, privatęque utilitatis præcisè ad facta tenentur, servi sunt; quandoquidem unusquisque jus reverentię, & auxilii rectè alteri offert, imperio obsequitur, operam, laborem, & industriam suam pro pretio vendit, cum nec eo libertatem suam vendisse intelligatur^a. neque ut^b inquit Imp: Justinianus, *ex confessi nibus, neque ex scriptura, nisi etiam ex aliis argumentis aliquod accesserit incrementum*. Præcipuè cum ex ejusmodi contractibus Christianorum moribus non corpus liberum, verum corporis liberi præstationes in stipula-

^a Argum. l. qui operas. l. in opus. ff. de locat. & conduct.

^b L. cum scimus 22 C. de agric. & censu.

pulationem deducantur; quod in liberis hominibus citra libertatis imminutionem fieri posse jura edocent^a, adeòque gentium consuetudinibus receptum est.

^a *L. hominis, 3. ff. de usufr. legat.*

22 Loci denique, nativitatis, & sententiæ jure nos teneri, nullum est dubium. Etenim si ad locum extraneum nos conferamus, ejus territorii legibus, statutisve subjecti sumus, dummodo limites extraneorum intravimus. Adeò etiam, ut si quis in terram se dimittat, cujus incolæ omnes, homines proprii, sive agricolæ, domino suo inservientes sunt, & is ferè præsumatur sese alterius dominio, exemplo ibidem habitantium, subjecisse. Maximè si statuto cautum sit, ut istius ditionis incolæ omnes proprii homines, vel coloni domino subjecti esse debeant; firma præsumptione, universos qui in ejusmodi terram descenderint in statutum, tanquam in pactum consensisse. Atque hoc, si ejus juris ignarus descendens non fuerit; nam constat ignoto externæ gentis statuto donec ignoratur, neminem alligari^b. Et ignorare alterius populi leges quisquis præsumitur, nisi circumstantiæ casus aliud suadeat, extraneus in loco statuti frequenter versetur, vel in consequentiam dicti Statuti jura quædam, privilegia, & prærogativas quasdam nactus fuerit, nempe ut pro servitio præstando

^b *C. 2. de constitut. in 6. l. fin. ff. de decr. ab ord. faciend.*

M 3

habi-

habitationis jure, rerum percipiendarum commodo, defensione, protectionisve beneficio fruatur; nam tunc suscepti beneficii jure, ad illa quæ beneficiis opposita, atque ejus quasi *συνάμαγμα* sunt, unusquisque obstringitur; eoque jure contra incollam præsumetur eundem, ut omnes ejus loci homines, statuti vinculo teneri; quemadmodum & hoc statuto tenebuntur, qui per nativitatem alterius 23 dominio accessere, cum nativitas modus quoque inducendæ subjectionis, obligationisve in quibusdam sit. Sic servi servos produunt, femina adscriptitia ex loci consuetudine, vel statuto homines proprios, adscriptitiosve parit; ita ut ex conditione matris partus ventrem sequatur. Et generaliter relatorum civium liberi ex nativitate jure civitatis suæ devincti, admodum legibus patriæ latis ferendisque alligantur, ut citra crimen ab iisdem non decedatur.

Denique & per sententiam nos aliis ad quædam 24 agenda, facienda, omittenda, præstandave & similibus obligamur. Quo accidit, ut jure sententiæ sæpius impediamur ea facere, vel non facere, quæ nisi sententia lata fuisset, ex voluntate nostra aliter expedita habuissimus, & sic tandem ea nobis facere non liceat, quæ libent; cum ea facere, ut proximè ostendi, jure sententiæ, captivitatis, delicti,

25 Et, contractus, loci, & nativitatis impediamur;
 cujus tamen impedimenti executiva in omnibus,
 & quidem ad omnia, ex corruptæ naturæ nostræ
 vitiis admodum necessaria, ut absque eadem pa-
 ce uti non possimus, inter fratres quidem binos
 tranquillitas non subsistat. Hinc ^a Cicero: *Nihil* ^{a De legi}
tam aptum ad jus conditionemque naturæ quam imperium. ^{tertio.}
 Quod ut ex jure vires ducit, non nisi juris legumve
 tutela constat. Quocirca & dignam majestate re-
 gnantis vocem Impp: esse ajunt, legibus se alliga-
 tum Principem, profiteri; tanquam de auctoritate
 juris imperantium pendeat auctoritas; adeo etiam
 ut nec injusta in orbe Christiano jura sunt, quæ sæ-
 verioris sæculi explosa servitute, servitium legale,
 simulacrum servitutis, modicam quandam sive mo-
 deratam subjectionem ex causa inducunt. Etenim
 licet à primævo naturæ statu homines servi per se
 non sint, non tamen ne jure jam citato unquam suo
 26 facto aliis inserviant, gentium moribus adversatur.
 Insuper in fine definitionis libertatis private, inquit
 JC^{tus}, *Nisi si quid prohibeatur.* Prohibere sive vetare
 propriè, virtus legis ⁱ est. Cui obtemperare con- ^{i L. 7. ff.}
 venit, tum ob alia multa, tum vel maximè ob con- ^{de legib.}
 scientiam, atq; eo quod omnis lex inventū ac mu-
 nus Dei est, ad cujus præscriptum omnes qui in ea
 repub: sunt, vitam instituere debent. Quo spectat
 juris-

jurisconsultorum eloquentissimi, & eloquentissimorum jurisconsultissimi Ciceronis illud, *Nos omnes esse servos legum, quo liberi sumus*. Quo nihil verius, quandoquidem legem præesse qui vult, Deum præsidem facit. Hominem qui legi antefert, eadem ratione divinæ auræ particulam, atque humanitatem totam bestiis insipientibus non modo similem facit, verum etiam subternit.

CAP. VII.

LIBERTAS PUBLICA.

1. *Regiminis initia, nec non introductio libertatis publicæ.*
2. *Populi plebisve differentia.* 3. *Multorum congregatio per se populum non facit.* 4. *De populari seu principali imperio.* 5. *Deus libertatis læsæ vindex.* 6. *Libertas amissa variè recuperatur.* 7. *Derelinquendo populum.*
8. *Lege & jure proprio.* 9. *Deportatione.* 10. *Ingressione in monasterium.* 11. *Captivitate.* 12. *Quomodo furore ac dementia.* 13. *Contractu.* 14. *Renunciatione expressa.* 15. *Tacita sive præscriptione.* 16. *Libertas data revocari non potest.*

Libertatem privatam, seu singularem homini competere diximus. Et quatenus competat, ex definitione, quæque ei adjunximus, visum plus
fatis.

fatis. Exquirendum porrò, num & populo libertas adscribatur, quibus modis eadem introducatur, ac restituatur suppressa. Præbuit libertas singularis hominibus nundum in civitatem redactis, ansam libertatis publicæ, idque prorsus citra ullius justam contradictionem, adjuvante nimirum Jehova^a. Et cum prima viri ac mulieris conjunctio introduce-
retur, qua uberior inter homines consiliatur benevolentia, subsequutum ex individua ipsorum copula, & liberis ex conjunctiōe illa provenienti-
bus, ut mutuo inter se officio fungerentur; virilis officii esset, rem familiarem augere, in publico versari, vim & injurias propulsare; fæminei verò muneris, parta conservare, domi se continere, sobolem & familiam alere, munditiem & elegantiam in ædibus curare; ac tandem liberorum curæ mandaretur, imperio parentum tanquam dominorum ut obsequerentur; masculi paternis laboribus, puellæ sollicitudini maternæ incumberent. In his officiis civilibus, sive parendo, sive imperando, sese admodum placidè gerant, ut dum quisquis præcipiendi obsequendique operas præstat, simul omnes rem familiarem administrare videantur. Cujus familiæ appellatione præter uxorem atque liberos, mancipia, famuli, pecus, supellex, & reliqua quæ in bonis cenferi consueverunt, donec conjuncta

^a Jerem. 23
vers. 3. &
seqq.

N

per-

permanent, continentur. His per prolis numerosam procreationem auctis, natorum ex his, & qui ab iisdem nascebantur accessione plures factis, quidam exire è domo paterna, ut tanquam furculi novi alibi radices agerent, obstringebantur. Unde post interjectum aliquod temporis intervallum, contubernia in villam, villæ denique in civitatem progerminarunt. Sic ubi cives, pagani, villici in unum convenirent; singuli pro communi salute excubantes, arctissimo inter se societatis vinculo colligerentur, & supremo generis auctori, seu parenti secundum jus naturæ Principatum deferrent, hi omnes qui superiori suberant, gentis nomine appellarentur, & ex regiminis forma, monarchico regi imperio, dicerentur. Cæterum si tandem imperii Dux per mortalitatem suam defecisset, ac ne Princeps quidem alius familiæ superesset, majores è populo vel fratribus, tanquam seniores, in consilium assumebantur; ut eorum auxilio exterorum injurias propulsarent, suæ suorumque saluti confulerent, alternis quandoq; vicibus ea lege imperii molem susciperent, ut neque potestas solitudine vel mora corrumpere, neque spretum vel omisum se quisquam indignaretur. Atque ita penes optimos quosq; & prudentissimos reipubl: imperandi forma in paucorum arbitrio posita, Græcis

ἡγεμονία, latinè status optimatum nomen fortitur. Nec erat cum his, si maximè vellent, ullus certandi locus, occasio nulla: quippe spectabant ad illos creberæ pro causa publica disquisitiones, & legum condendarum summæ auctoritas. Et cum nec horum imperium sublati è medio fratribus senioribus subsisteret, elapso per magnam indies succedentium multitudinem primævo aristocratæ termino, inter tot æquales, in tam numerosa prole, ubi tanta erat fratrum, nepotum, aliorumve descendentium ac transversalium æqualitas, fieri omninò non potuit, ut paucorum imperio omnes se subjicerent; per summam tandem necessitatem impulsæ, ut magistratuum, præfectorumve creandorum jus penes partem quandam reipubl: deponerent; seu vice, seu sorte facta imperii status, jure aut consuetudine ad quosdam pertineret. Servantibus interim sibi singulis cætum civilem conservandi, suæ nationis auctoritatem tuendi, seque contra alios defendendi jus, quam popularis imperii formam Græci vulgò *δημοκρατίαν*, Latini fufius rempub:, alii populi censusque potestatem summam, nuncupabant. Atque hæc simpliciter de prima statuum diversorum introductione dixisse sufficiat. Cæterum quoque adaucto per sæcula quedam mortalium numero, cum varii varia lingua callentes, hi qui unius

sermonis erant illos qui alia voce utebantur, deferrent, nec non alii pro mutua sui suorumq; necessitate interna externave conjungerentur, è vestigio universis & singulis ea constituere liberum permansit, quæ propriis negotiis aut in præsens necessaria, aut in futurum utilia videbantur. Atque id omne quidem per naturam ipsam; cum libertas, & libertate posita, in unum confociatio, atque ex confociatione, mutui ultro citroque conventus, naturam ducem habeant. Sic homines liberi, ratione libertatis publicæ inter eos legitimè conventæ, ea observant, quæ pro omnium tutela, conservatione, ac defensione, tacitè, expressè conventa sunt; ut sic respub: hominum liberorum in unum coacta multitudine, mutuis inter se voluntatibus & pactis conventis constans, domi militiq; facta tecta tueatur. Quippe ubi semel ex multis hominibus itidem liberis, in unum corpus civile congregatis, communibus civium votis suam quisque libertatem alienæ adjunxit, ita ut ex multis singulorum coadunatis libertatibus, jam non amplius privatorum, sed potius ac principaliter, tanquam in re communi, omnium salus spectetur, dubio caret quin libertatis publicæ nomen, titulumve talis conventus mereatur, absolutum imperium statim ab ipso quasi partu exerceat, Unde Poëta:

Cum

Cum primum partu est edita, magna fuit.

Utque de populo isto prædicetur, eandem libertatem publicam summo, atque optimo jure sibi non minus effectum, quam nomine propriam esse, quæ in regno Regiæ Majestatis appellatione obtenditur. Remoto discrimine, fuerintne cives, sit nova colonia, nova civitas, conventus novus, nec ne; quandoquidem constat homines ratione constantes, consensum rectè facere, societatem inire, atque ex consensu publicam libertatem constituere. Sic ab Adamo populi multi, innumeri, & omnes progenies sunt^a.

Caïn egressus è facie domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden,

& edificavit civitatem^b. Nemrodi principium regni fuit Babylon, Arach, Achäd & Chalane in terra Senaär: de qua terra deinde egressus est Assur,

& edificavit Niniven, & plateas civitatis^c. In cæteris autem copias militares nemo rempub: dixerit, nec si mancipia quædam contra rempub: conspiraverint. Quin imò: *Quisquis illicitum collegium*

usurpaverit, ea pœna tenetur, inquit Ulpianus, *quæ tenentur qui armatis hostibus loca publica vel templa occupasse judicati sunt.* Nec dubium quin in legem Juliam Majestatis incidant, qui dolo malo ac perverso consilio adversus populum vel adversus securitatem ejus quidquam commisisse^e probantur.

^a 4. Esd. 3.
^b 7.

^b Genes. 2.
^c 16. &
17.

^c Genes. 10
^d 11. &
seqq.

^d L. quis-
quis ff. de
coll. & cor-
por.

^e L. 1 §. ff.
ad Leg.
Jul. maj.

Hæc populi, congregatio, & in unum cætum conventus unio dicta ab uniendo, quod plures unum fiant. Horum consensus publicam libertatem quinfirmet ac statuminet, postquam pro conservatione singulorum in unum cætum familiæ coiverint hæctenus inconcussum permanfit. Quin imò hi ut primum providentia divina inter se conveniunt, singulari nomine populus appellantur, licet etiam proprium territorium non habeant^d. Divina favente gratia manus Iacobi capiti filiî Ephraim, secundo geniti imponitur, regni in ipsum recasuri illustre præfagium^e. Ipsa in populum coâgmentatio à Deo est, auctore quippe vitæ civilis, ordinisque & ipsius *συμβίωσης*, qui in vita civili sine ordine expediri, atque explicari nequaquam potest^f. Idem dicendum de regnis ac regibus. Huc spectat illud Psalmistæ^a: *Deus sedens in medio Deorum*. Item Dii estis, & filii excelsi omnes. Hinc Deus ipse: *Ego populo Israëlítico stabilem locum dabo. Ego Davidem in mea domo, in meo regno, constituam ad omne sæculum; ut sedes ejus firma sit in sempiternum*^b. Ego peccatum populi pestilentia Dei eruam, ut te majorem, potio remve hoc populo faciam^c. Hic autem populus à Cicerone definitur, multitudo hominum, juris, consensu, & utilitatis communi-
one consociata. Differens à plebe, quod in populo omnis pars civitatis, omnesque ordines contineantur;

^d 1. Samuel
27. v. 5. &
6.

^e Genes. 48.
v. 17. 18.
& 19.

^f Deut. 29.
vers. 13.

^a Psal. 84.
Deut. 32.
vers. 9.

^b 1. Chron.
17. v. 14.

^c Num. 14
v. 12.

tur; plebis autem nomine nobiliores, & patricii non veniant. Plebem dictam ἀπὸ πάντων πλειονῶν, hoc est pluribus, quod plures sint plebei, quam patricii. Populum verò, ἀπὸ πολλῶν πλειονῶν, hoc est, multo pluribus, quod populus omnes ordines civitatis complectatur: Nam appellatione populi universi cives significantur, connumeratis etiam patriciis & senatoribus. Plebis autem appellatione sine patriciis & senatoribus, ceteri cives designantur; ac differunt quo pars, & totum. Quam sanè differentiam principem, legi Hortensiae deberi, norunt juris non omninò ignari. Cæterum tamen, si quidem homi-

d Instit. de
jur. nat.
gent. &
Civ.

3 : nes congregati extra alios, absque forma regiminis, confusè ac liberè inter se vivant, hi propriè per se appellatione populi nō veniunt; sed ut ait Tacitus: e 2. Annal.
Magis sine domino, quam in libertate sunt. Item alibi: *extra servitutem, non tamen in libertate constituti,* dum nullo ordine dissolutiores degunt. Unde Cicero: *Nihil à me asperum sit, nec tamen quidquam populare, aut dissolutum.* De Aboriginibus loquitur Salustius: *Genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio, liberum atque solutum.* Quare Livius^f; cum ea demum Li- f Lib. 5.
bertas Romæ esset; non Senatus, non Magistratus, non leges, non mores majorum, non instituta patrum, neve disciplinæ militares vererentur, vix Romanos libertatem retinuisse putabat. Ac verè quidem

dem talis respubl: non nisi populus sine ordine, corpus sine mente, disciplina sine methodo, nihil nisi confusa institutio, periculosa multorum hominum confociatio est. Dominium ergò legibus fundatum, omnem dissolutionem tollit, & in illo genus generalissimum imperii se prodit. Sic in libero populo retenta libertate publica, populus immediate Deum agnoscit tanquam Regem suum. In regno concessa Regi publicæ regiminis administratione cives comiter ejus majestatem observantes regem libertatis privatæ defensorum habent: unde boni Principes, recuperatores, fauctoresque libertatis nuncupantur^a; quin imò & illius statores, ac vindices, quasi per eos libertatis lumen cives aspiciant^b. Ac certè deficiente in regno Rege, ejusve statu in dubium tracto, libertas atque animæ omnium periclitantur. Unde Cicero pro Marcello: *Tua cautio ô Princeps, nostra cautio est.* Et cum libertatem Principes cordi habeant^b, lege ac principali auxilio eam sustineant, sic pro libertate omnis majestas in populo libero esse debet, eandem opugnata strenuè defendere^c amissam, summa alacritate ac labore restituere idè tenetur^d. In Cocceio Nerva observatum, quod principatum & libertatem conjunxerit, & mediam viam ingressus inter populi dissolutam licentiam, & Tyrannidis favitiam,

^a L. 2.

Comm.

serv. man.

l. unic. in

pr. C. de

offic. pref.

Afric.

^b L. unic.

pr. C. de

Senatu

consulto

Claud.

tollend.

^c L. 1. §. 1.

in fin. C.

Comm. de

manumiss.

^d L. 1. in

prin. C. de

offic. pref.

pretor. A-

fric.

tiam, modum libertatis invenerit. Et generaliter, ut pessimos Principes, sine modo dominationem (intellige jus herile dominandi, aut potius βασιλείαν) amplectentes, dominandi libido incessanter à justitiæ tramite deflectit, sic ex adverso optimis modum libertatis plaguisse semper observatum; Nec non populum in redhostimentum quasi, ei & in eum suam potestatem, dignitatem auctoritatem transfuisse, quod in eo solo spem habeant, atque ex eodem salutem suam metiantur. Hinc Guntherus:

*Quæ tibi libertas poterit contingere major,
Quam Regi servire tuo?*

Et Imp: Alexander. *Tantum mihi curæ f est eorum qui f* L. 25. in
reguntur libertas, quantum illorum & benevolentia & fin. ff. de
obedientia. appell.

Alterius sic

Altera poscit opem res & conjurat amice.

§ Et proculdubio, hic populi consensus, sive populo tantum adhæreat, sive etiam extra se, ad Principem absolutè, certisve legibus admissum, sese extendat, admodum origo & principium libertatis publicæ, tantæque valentiæ est, ut aut eandem libertatem suppressam Deus à Tyrannide vindicet, aut propriis externisve viribus hostium potestati eximat. Testis mihi sacer codex est. *Et transferunt* ^a 1 Paral. 16. v. 20. de

O

de gente in gentem, & de regno ad populum alterum. Deus ut ostendat se libertati publicæ præesse, de perfidia Sedechię in hunc modum, pro populo, per Ezechie-

b Ezech. 17. v. 18. & seqq. *lem^b, agit. Sprevit juramentum ut solveret fœdus, & ecce dedit manum suam; & cum omnia hæc fecerit, non effugiet; propterea inquit Jehova vivo ego, & expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea, & adducam eum in Babylonem, & judicabo eum ibi in prævaricatione, qua despexit me; & omnes profugi ejus, cum universo agmine suo, gladio cadent; residui autem in omnem*

e idem. C. 16. v. 59. *ventum dispargentur, ego tibi faciam^c; ut tu aliis fecisti.*

Populus ab hostium potestate propriis externisve viribus liberatur, quando alibi impeditis hostibus, aut annonę incumbente necessitate, armis vel tacite sese, vel maxima ejus pars, è terris victoris eo animo eximit, vel etiam aufugit, ut libertatem depresam proprio, pristinoque nitore restituat; quamvis hi interim potius statu liberi, in libertate, quam liberi esse dicantur^d; Nec his postmodum obstabit in servitute fuisse, non magis quam si retenta, libertate manumitterentur; unde constat *manumissionem naturalibus & ingenuitati non officere^e*, quandoquidem hæc ingenita libertatis qualitas ipsis indivulsa adhæret. Supprimitur quidem aliquando, verum ad antiquum statum tandem revertuntur, libertatis jura nullo unquam tempore perimuntur. Hinc tot

Israë-

Israëlitarum liberationes. Et lumine libertatis red-
 dito, à violentia tributorum respirare Afros jussit
 Imperator^f. Et exterorum auxilio Turcæ per Ta-
 merlanum à Bajazete sævissimo tyranno vindicati
 sunt; nulla alia ratione, quam quod exuta omni
 humanitate defeviret in subditos, & tyrannidem
 exërceret. Nec inter clara heroûm facinora ullum
 est illustrius, quam innocentium & tenuiorum vi-
 tam, famam, ac fortunam defendere, & à poten-
 tiorum injuria tueri, ubi videlicet judiciorum aditu
 7 obfesso, cuncta pro libidine geruntur. Si derelictus
 quoque à Principe naturali, aut hoste, vel domino,
 suo fuerit populus, libertatem publicam recipit, ex-
 emplo servi à Domino relictî, qui ut derelictus est,
 momento subsequente, libertatis atrium apertum
 reperit^a. In libertatem quoq; revertuntur, qui sub-
 jecti, subjicientis consensu, liberam abëundi pote-
 statem nanciscuntur, ut de populo Israëlitico edu-
 cto de domo servitutis memoratur^b. Quovis etiam
 genere contractus, donatione, stipulatione, & testa-
 mento libertatem deperditam recuperari, indubi-
 tati juris est. Sic Civitas Lucana libertatem suam
 omnigenam 12000 ducatis, redemit. Civitas Asten-
 sis ab Imp: jura summi imperii recepit. Januensis
 respub: pretio antiquam libertatem restituit. Li-
 bris Esdræ fidem si adhibeamus^c, Rex Darius om-
 nibus

*f L. 1. s. op-
 tamus. ff.
 de offic. pref.
 pret. Afric.
 l. sunt mu-
 nera C. de
 vacat. mu-
 ner.*

*a Arg. L.
 1. 2. C. L.
 ult. ff. pro
 derelict.*

b Exod. 12.

*c 3. Esdr.
 C. 4. vers.
 49. & 50.*

nibus Judæis, qui pro libertate à regno in Judæam ascenderent, edixit, ut omnis potestas, magistratura, ac præfectura externa ab ipsorum januis abstineat. Omnis regio eorum immunis existeret, & Idumæi relinquerent castella quæ obtinebant Judæorum.

d Lib. 33. Inquit etiam Livius ^d: *Romani ad spectaculum con-*
derunt, & præco cum Tybicine ut mos est, in mediam are-
nam; unde solenni carmine ludicrum indici solet. Procef-
sit & tuba. Silentio facto, ita pronunciat. Senatus Ro-
manus & T. Quintius Imperator, Philippo Rege, Mace-
donibusque devictis, liberos, immunes suis legibus esse ju-
bet Corinthæos, Phocenses, Locrensesque omnes &c. Et

e In Sylla. sic Plutarchus ^e: *Respub: ad tantam egestatem & penu-*
riam redacta ut civitatibus sociis, & amicis libertatem, &
legibus suis utendi facultatem venderet. Cæterum &
plena libertas publica recuperatur, cum legibus im-
perii, aut ut volunt, lege regia constituitur, ut mor-
tuo Principe, electio novi Principis, rursus populo,
proceribusve (usitato Imperii Germanici, Regni
Sueciæ, Poloniæ, aliorumve more) accrescat,
committatur. Sicut etiam suo jure in regnis suc-
cessivis liberis, regia stirpe deficiente, eandem
potestatem populus recipit, quam temporibus aliis
regibus prædefunctis obtulerat; naturali scilicet re-
rum in sese met ipsas semper recurrente amantium
inclinatione. Præcipue cum naturali morte pri-
vile-

vilegia personalia extinguantur, exemplo ejus quod dicitur: *Qui in potestate parentis sunt, mortuo eo sui juris^a fiunt.* Jam verò Principem loco parentis haberi in regno electivo, principale munus continuo personale esse, atque ejus velut patris morte Principem nullum existere, eoque populum illum Principe destitutum, omni modo liberum esse, nemo est qui unquam negaverit. Verum cum & civili morte privilegia, sive potestatis concessiones personales amittantur, hoc loco recensere opere pretium duxi, quomodo deportatione, ingressione in monasterium, captivitate, furore & dementia populi à principali obligatione solvantur. Et quoad deportationem (de qua facienda per ipsum, populum lege regia quandoque ex certis causis convenitur, & quæ etiam Principi fœderis, vel fœderatis aliis irreprehensibilibus in fœderatum Principem ex post facto injustum, æquali pacto committitur) observandum, hunc deportatione civitatem amittere, atque eo modo è civium suorum numero Principem deportatum tolli, perinde quasi eo mortuo desinant subditi in potestate ejus^b esse, quemadmodum pœnæ servus effectus, filios in potestate sua habere desinit. Et velut morte ac deportatione, ita per ingressum monasterii Principis solvi potestatem multi asserunt, atque affirmant

quasi

^a *Inst. quib. mod. jur. patr. potest. solv. in pr.*

^b *§. cum autem. Inst. L. ult. C. de sentent. pass.*

quasi monachi mundo mortui sint, vel esse debeant,
 per religionis ingressionem morti naturali æquipa-
 rentur. Unde Imp: ^c *Cognatio monachis in terra non est,*
^{e Nov. 133. C. 3.} *caelestem zelantibus vitam.* Quin imò is qui in Abba-
 tis transit imperium, alios in potestate habere non ^d
^{d L. si ar- rogatur ff. de adopt.} potest. Et neminem in potestate sua habere intel-
 ligitur, qui ipse non suæ sed alterius potestatis est.
 Alterius inquam, quia sese alteri subjecit, omnia
 monasterio per monasterii ingressionem generaliter
 acquisita sunt. Velle suum ac nolle in monasterii aut
 Abbatis velle, nolle posuit, qui privatæ vitæ ac mo-
 nasterio in totum se mancipavit, nullis sese amplius
 temporaneis negotiis immiscens, cum temporanea
 ista oneri illis sint, pro iis vitandis sese in monaste-
 rium contulerint, ingressione sua paupertatem voto
 sempiterno profitentes, omnibus quæ homini in
 hac vita chara sunt, renunciantes, sic ut remotis cun-
 ctis mundi ineptiis & vanitatibus sempiterno Deo
 aliquando chari existere possint; ut quondam piæ
 memoriæ Generosissimus Imp: Carolus V. trans-
 lato in Philippum II. imperio, monasterium S.
 Justii ingrediens suo exemplo comprobavit. Cæ- 11
 terum & captivitatem inter modos quibus potestas
 solvitur referri certum ^a est: nam & capto ab hostibus
 patre, si pater ibidem decesserit, exinde quo captus,
 filius sui juris ac paterfamilias fuisse videtur ^b. Ita-
 que

^a S. si ab
 hosti. §. In-
 stit. quib.
 mod. patr.
 potest. solv.

^b D. §. 5. &
 l. 22. §. 2.
 ff. de capt.
 & postlim.
 revers.

que gentium jure in regno electivo, five successivo regia stirpe deficiente sui juris populum fieri, cujus Princeps ab hostibus captus est, non ambigitur; quia enim tunc servus hostium per captivitatem factus, alium five alios in potestate sua habere non potest, mortuus habetur, & procuratorem ab ejus parte per eum in imperio, dummodo adhuc captus detinetur, constitui non posse, stricta juris ratione comperitur^d; quamvis capti jus in suspenso retineatur; nec ambigatur pendere, atque in incerto esse jus captivorum. Ita nimirum, ut is reversus jura omnia pristina recipiat, subditos suos adeò in potestate habeat^f, ac si nunquam in hostium potestate, & nunquam subditi extra potestatem ejus fuissent. Mortuus autem apud hostes, ea ipsa qua captus est hora mortuus, potestatem ab eo tempore in subditos amisisse, & subditi sui juris suæque potestatis facti videntur. Furore quoque & dementia; delatum imperium solvi quibusdam placuit, cum furiosi patris filii, sine ejus consensu matrimonium jure contrahant^b. Verum enim verò hæc admodum certa non sunt, quandoquidem furiosus suos quoque liberos in potestate retineatⁱ; adeò etiam ut per filium potestati ejus subjectum patri acquiratur^l ex regula generali: *Quibus ex causis ignorantibus acquiritur, iisdem etiam furiosis*^m. Cæterum tamen cum

^c §. servi. Instit. de jure person. ^d L. ab hostibus. 19. in pr. ff. ex quib. caus. major.

^e L. 32. §. 1. ff. de hered. inst. ^f Arg. l. 12.

§. 1. l. 22. §. 2. ff. de capt. & poss. rev. ^g D. l. 12. §. 6. l. 5. §. 1. ff. eod.

^b L. 25. C. de nupt. ⁱ L. 8. ff.

de his qui sui vel alien. jur. l. 52. ff. de acq. vel omit. hered.

^l D. l. 8. ^m L. si furioso. 12. ff. de reb. credit.

12

cum furiosi affectu, voluntate, & sensu careant, pro ignorantibus habeantur, sui non sint, nullum negotium gerere possint, atque universaliter his comparentur, qui haud norint fluvium aut puteum vitare patentem, absurdum planè videretur, hunc rebus imperii præfici, qui voluntate ac libertate propria carere probatur, qui dum alios regeret, animo exulans, semet ipsum in potestate sua non habet, omnia passionibus propriis experitur. Nihilominus tamen ob reverentiam commissæ majestatis & commiserationem casus fortuiti rectius existimaverim, hos magis titulo tenus, & ratione administrationis præcedentis, quam exercitio & usu in potestate sua conservati debere; quandoquidem planè durum videretur hunc furore afflictum jure, auctoritate, dignitate omni è vestigio privari, dum spes reconvalescentiæ & recipiscentiæ adhuc superest. Dum in Principis furiosi morbo dilucida intervalla quandoque reperiuntur, quibus intervenientibus omnia ipsi peragere conceduntur quæ imperii lege ei & in eum delata sunt ^a. Dummodo inquam ipsi furioso curatores pro libero populi liberi arbitrio dari possunt, qui bona Reipub: ac Principis sui administrent, donec ad ingenium suum Princeps furiosus redierit. Contractu denique & renuntiatione præter alia multa, potestatem omnem solvi,

in

^a *Argum. l.*
cum alijs,
6. C. de
Curat. fu-
rios.

in confesso est; nam conventiones omnes ut juris naturalis & gentium sunt, ad unguem observari debent. Itaque si inter Principem & populum convenerit, ne ultra certum tempus, imperii fascibus Princeps utatur, finito tempore præscripto pro privato habeatur. Æquum est termino elapso Principatum ab eo deponi; eoq; deposito & finito in cuiusque liberi populi placito esse eum modum rebus suis præscribere, qui reipub: maximè convenire videbitur, ut sæpius in imperio Romano evenisse compertum est. Vestigium imo, exemplum habemus in Dictatura Romanorum, quam ad tempus sumptam, Tacito notatum. Renunciationem quod attinet, sequitur, per eandem à jure quæsito ad pristinam populi libertatem, potestatem summam vel tacitè vel expressè reverti. Expressè autem, si Princeps quasi emancipando renunciatione juris sui populum à sua potestate exire jusserit^a. Etenim hoc jus ut maximè Principi reservatum est, ita non minus ab ejus voluntate dependet, ut quocunque loco velit populum emancipare, & è potestate sua dimittere possit^b. Nec non pro libero suo arbitrio, sententiaque libera aliquos è populo dimittere, reliquos pro subditis suis agnoscere, vel in subjectione sua retinere, sive etiam omnes sui juris efficere^c. Cæterum tamen si renunciatio talis vi metuque ex-

P

torta

^a §. prætere a.
§. admonendi. Instit.
quid. mod.
jus. patr.
potest. solv.
tot tit. C. de
emanc. lib.
^b L. emanci-
pari. 36. ff.
de adopt.
^c D. §. ad-
monendi. l.
C. l. 28. ff.
de adopt.

torta fuerit nulla est; quandoquidem talis emancipatio nihil aliud quam beneficium, donum, & liberalitas, & ut ita dixerim voluntaria absolutio esse oporteat. Verum enim vero ut quis juri suo renunciare potest, observatum tamen pro jure sibi quesito jura subinde alterius licitè turbare quenquam posse. Nam quæ ad alterum quoq; pertinent jura, his sine consensu ejus ad quem pertinere dicuntur, renunciare non possumus, si id sine præjudicio fieri non possit. Quocirca & in liberi populi emancipatione pro temporū calamitate eorum consensus requiritur^c, ne libidinibus alterius gentis exponantur; quemadmodum & Principis consensus postulatur, si populus emancipari à Principe desideret; ab utraque etenim parte alter alteri æquè obstrictus est, nisi alia causa intercedat, quæ esse præcipuè solet, si convenerit ut ex facto contra leges, imperii commisso Principali auctoritate dignitate quis privari possit, de quibus in parte hujus operis finali plura, si Deo opt: max: placuerit, repetemus. Ut & quomodo hæ libertationes expresse, publicè ac quidem solenni modo obvenire quandoque consueverint, inque actum deduci. Quod reliquum est, tacitæ¹⁵ quoque renunciationi sive emancipationi locus esse videtur, si Princeps diu populum in libertate, sui juris, suæque potestatis degere passus fuerit^d; quasi dicas

^c L. jubemus in fin.
C. de emac.
& in L.
nec adus C.
de emanc.
liber.

^d Arg. l. 1.
& ibi glos.
C. de patr.
potest. & l.
post mortē.
25. ff. de
adopt.

dicas, præscriptionis etiam exemptione in libertatem proclamari, cujus rei imaginem penes Plinium reperias^a. *Cum Appaneæ vellem, inquit, reditus cognoscere, respondebant, habuisse privilegium, ac vetustissimum morem, arbitrio suo rempub: administrandi.* Rationem Cæsar suppeditat^b, nempe, quia Romani Provincias, vel æquo fœdere recipiebant, vel vectigales & stipendiarias, vel omnino liberas efficiebant, quæ libertas maximè de his præsumebatur, qui sine licitoribus per Romanos consules visebantur, vel antiquo more, licet subjecti quidem fuerint, arbitrio tamen suo postmodum rempub: administrabant. Et hæc liberas semel juste acquisita, vel post subversionem recuperata, revocari non potest^c, nec rescindi; non quidem obsequii non præstiti velamento^d, quod rectè contra Coryphæos ac Mystagogos nostros, Bartholum, Baldumq; defendi, mihi pro indubitato est, nimirum quia semel liberatus perpetuo liber censetur, licet etiam ex falsa causa data libertas sit, vel conditio extiterit à quo initium capere non potuisset; nec mirum, cum defierit esse dominus, atque ei nihil amplius juris in eum populum supersit.

^a *Epist. 47. lib. 10.*

^b *Lib. 5. de bello Gall.*

^c *Arg. l. 31. ff. de minor.*

^d *L. solo C. de liber. caus.*

CAP. VIII.

LIBERTATIS STATUS.

1. *Continuatio.* 2. *Libertas per se subsistit.* 3. *Non recipit magis, aut minus.* 4. *Parem non agnoscit.* 5. *Individua est.* 6. *Perpetua,* 7. *Soli Deo obnoxia.*

Levi pollicè excussis quæ de facto intercurrunt, & referri possunt ad modum habendæ ac recuperandæ libertatis, non ad substantiam, sed ad accidens, sequitur ejus status, qui per se subsistit, magis ac minus non recipit, parem non agnoscit, individua, perpetua, ac soli Deo obnoxia est.

Per se subsistere est, non esse in alio, ut in subiecto, sed à propria tantum libertate dependere. Sic liber est, qui à nullo cogitur. A semetipso determinatus, sui dominus est. Libertas omnia liberè agit, & absolvit, quæ ad populi salutem, civium singulorū prosperitatem, pertinent; nullius alterius, regendi populi sui causa indigens officii, per se constans, fortis, & quadrata. Sua natura & conditione nulli subiecta. Scintilla hæc divinæ Majestatis libertas,

a Iesus syrach. 42. vers. 22. non recipit magis & minus^a, secundum quantitatem; quia magnitudo speciem non mutat. Utenim culex & bos, passer & elephas comparantur, utpote anima-

animalia; sic populus majori aut minori civium numero, vel territorii materialis quantitate, non distinguitur. Unde etiam populi libertas stabilis dicitur, & ab omni diminutione aliena. Quare etiam summum imperium coronæ comparatur, ea-que imagine ut depingitur, ejus naturæ est, ut parte amissa, illud quod totum est, quoque amittatur. Quasi præcipiti loco qui cadit, non in medio hæreat, at subito de summo ad infimum decidat. Nec libertas in muris aut ædificiis quæ deleri possunt, sed animo consistit, qui ubivis idem retineri potest, quamvis area libertatis diminuta, ablata sit, & non appareat. Sic Athenienses relicta urbenavibus sese committentes libertatem retinuerunt, nec obinde liberi minus habiti. Sic &:

Nave feror magna aut parva feror unus & idem.

Hunnis Italiam vastantibus, Veneri relictis patriis sedibus, ut eorum tyrannidē vitarent, in lacunas maris Hadriatici secesserunt; nihilominus tamē libertatem priistinā conservarunt. Cum de civitate non extirpanda Carthaginenses egissent, Romani non urbem, verum cives contractu comprehensos fuisse, factō ducis sui monstrarunt. Ita ut potestates summæ ex loco, locorum spatiis, legionumve magnitudine non metiantur. De Eumene repertum, cum fractis opibus non minus quam militum copiis, ni-

hil præter arcem, in qua obsideretur, retinuiſſet, Antigoni legatis, ei impares fœderis conditiones offerentibus (ut nempe Antigonus, Rex Aſiæ, potentia & dignitate ſuperior agnoſceretur) reſponſiſſe, ſe ſuperiorem neminem accepturum, quamdiu gladium exertum manu teneret. Itaque :

Nihil coloffo demit aut addit baſis.

Nihil cothurnus adjuvat nani ſtatum.

Plus enim & minus ſecundum logicos non mutant rerum genera. Ex magnitudine terræ, ſive territorii materialis ſpatio, ſi libertas, ſummave poteſtas, metienda veniret, præter Regem Hiſpanorum, Turcicum Imp:; Presbyterum Johannem, ac ſimiles Principes, maxima terrarum regna poſſidentes, nemo liber foret, cujus rei partes ſuſtinere ne Morpheus quidem per ſomnium cogitaverit. Stabilis inſuper libertas eſt, & in ſe ſummum jus completitur, nec adjectionem recipit, eoque ſuperius eſt

^a L. 34. ff. nihil, hoc jure antè alios, quod antè illud nemo^a,
de vulg. & omnem paritatem reſpuens, ſive ab eadem abhorrens. Nam dum ſumma libertas eſt, non modo ſuperiorem non patitur, ſed nec ut quiſquam eam ſe-
pupil. ſubſt. quatur^b. Paria dicuntur quæ æquè magna ſunt. So-
^b L. 92. ff. cium, ſi quis conſilio, poteſtative ſuæ pari poteſtate
de V. S. ac majeſtate decoratum, adhibere cogatur, ſtatim communicationis jure ſummus eſſe deſinit. Hinc:

Nec

Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt.

Quoniam summo ut montium summitate nihil potest esse superius, nec par, quin desinat summum esse, cum & numerus singularis & unus non nisi in unitate consistat. Nec quidem juris executivi potentiam alter in alterum exercere posset, si plures pari majestate colerentur; quandoquidem par in parem imperio non utitur^c. Unde sæpius observatum, eum qui infra superiorem est, nec supra æqualem, summum non esse. Imo & qui parem in eadem libertate, admittere tenetur, superiorem habere videtur, quia absque ejus consensu, in re communi nihil invito, & non annuente socio, contrahi potest. Præterea & illud accidit, ut alter alterius dignitatem, auctoritatem suppressere, ut plurimum conetur. Rectè in hanc rem Lucanus :

^c L. 14. ff.
de jurisd.

*Dum terra fretum, terramque levavit
Aër, & longi volvent Titana labores,
Noxque diem cælo totidem per signa sequetur;
Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit: nec gentibus ullis
Credite: nec longè fatorum exempla petantur.
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
• Nec pretium tanti tellus, pelagusque furoris
• Tunc erat: exiguum dominus commisit Asylum.
Ita ut tantum pares à potentioribus differant,
quod*

quod potentiori ipso quod potentior est, par esse non ^a possit. Et quemadmodum circulo, nihil addi, neque demi potest, quin circulus corruat, ita nec minorem, majorem, aut parem potestatem, libertas recipit, quin formam & verum nomen suum exuat.

Libertas quoque unius populi singulare individuum, ratione simplicitatis suæ, omnem respuens divisionem, salva ejus substantia, in plures libertates ejusdem nominis ac nature, dividi nequit ^b; non magis, quam ut animæ vires, & facultates essentialles à corpore humano quis separari posse absq; latione atq; interitu totius, auctumat: adeò ut si quis subditorum, citra populi consensum, ea jura sibi arrogare velit, in crimen majestatis impingat, atq; incidat ^c. Quæ vera est ac perfecta πολιτεία omnium politicorum perfectissima; ac tam in populari, quam regali imperio observata. Nam cum unam libertatem, unus aut plures administrant, unius tantum vicem sustinent ^d, idque adeò verum, ut nisi unus, sive una majestas sit, quæ imperet, ceteri verò pareant, regiminis ratio constare non possit. Eaq; respub: tristissimus eventibus scatet, ubi Princeps, optimates, aut plebs, ita inter se concurrunt, ut de imperio hujus vel illius mota quæstione, quis imperare, quis parere debeat, contenditur. *Omne enim regnum*

^a L. qui cti-
am 3. in pr.
ff. alien.
jud. fact.

^b L. 11. ff.
de jure co-
dicill. & l.
vie ff. de
Servit.

^c L. 3. ff. ad
l. Tul. ma-
jest. l. sacri
affatus C.
de divers.
rescript.

^d L. 25. &
29. ff. ad
municip. l.
173. ff.
V. S.

regnum inter se divisum desolabitur. Verba antiqua, & vera sunt, nec minus dolenda. Quare itidem libertas tam diu subsistere potest, quam diu una est; sed interire dissolvique eam compertum, cum una esse destiterit.

- 6 Nec minus libertatis majestas perpetua, quam individua est, quia firmiter omnium ossibus herens rempub: non deserit, nisi absumpta eradicatave totius populi libertate. Hinc est quod neque in totum, neque pro parte præscribatur, quia ita læditur in minimo sicut in maximo, & vice versa. Hæc enim ut à principio fuit, nullo alio temporis spatio terminatur, quam quo idem populus oritur, moriturque. Perpenſa non hominum singulorum, sed liberi populi immortalitate^a, quæ non extingui, ^{a L. 79. ff. de judic.} sed ad summum ex monarchico in aristocraticum, vel democraticum, aut de aristocratico, in monarchicum, vel democraticum, aut ex democratico in monarchicum, vel aristocraticum statum, mutato nomine mutari consuevit. Nulla alia facta differentia, quam quod hic populus, ibi Rex, aut optimates, populi vice, eandem rempub: administrent. Ideò Tacitus: *Cunctas nationes & urbes, populus, aut primores, aut singuli regunt.* Hic unus, ibi plures. Et ut Galli dicunt, *le Róy ne meurt jamais*; Sic libertas populi non proprio, sed procuratorio nomine, electione

Q

ctione, successione, per alium administrata, salva libertatis publicæ substantia, ac subsistentia, pro populo defenditur, ac durat, donec belli infortunio aliud eidem populo evenerit. Quo tamen magis impediri, quam tolli, ejus libertatem crediderim.

Accidit etiam ut ad tempus quidem admittantur. Sic Dictatorum longum non fuit imperium, cum ad tempus sumerentur, nec ultra sextum mensem

b L. 2. §. 18. ff. de orig. jur. l. un. ff. de offic. pref. Afric.

Dictaturam retinerent^b. De qua tamen regiminis forma dicendum, eam idcirco minus perpetuam non esse; quia mandato temporali non extinguitur, sed in populo mandante retinetur, ac prorogatur. Siquidem temporalis illa potestas non per se est, hoc est ex capite ejus qui temporali imperio afficitur, sed tantum per accidens. Non ex se, tanquam ex vi majestatis mandatarii propria, sed aliunde collata, puta ex speciali concessione, quæ semper relationem habet ad concedentem, longè ab ejus conditione cui conceditur, differentem.

Porro soli Deo obnoxiam libertatem esse, rectè 7
asseritur; cujus honori libertas, juxta ac regnum,
c Ezech. 28. vers. 22. & seqq. deserviunt^c. Deus, ut superius ostendi libertatis publicæ privæque auctor est. Hanc limitibus definivit, legibus in commune bonum, nobis communicavit. Et ut ab omni ævo fuit A, & α, supra leges omni bono melius, genus libertatis generalissi-

lissimum, divinæ jurisdictioni mancipavit. Sic Deus rex est in terris. Exultet terra, & lætentur insulæ. Deus mundi judex est. Tribunal suum in cælo collocavit, regnumque ipsius omnibus dominatur. Quidquid ipsi libet facit, in cælo, & in terra, & in omnibus abyssis. Deus dominus legionum est, eas congregat, dissipatque ut peccatores destruantur. Ecce nubis instar se removet. Currus ejus tempestatibus, & equi ejus velociores aquilis sunt. Ab indignatione ejus commovetur terra, nec communicationem ejus gentes ferre possunt. Pacem populo largitur. Gentes dissipat. Reges dissolvit, ac præcingit cingulo renes eorum, effundens despectionem super Principes, oppressos elevans. Dominantium coronas pedibus concultat, ut profusum generis humani sanguinem vindicet. Merito igitur libertas populi Deo obnoxia, ac curæ esse dicitur. Ipse Deus quam egerimè ferat, si à quoquam mortalium divina majestate spreta, regimen populorum alicui deferatur illa commonstrant, ubi inquit Samueli: *Me, non te spreverunt*^a. Quod peccatis civium potissimum acceptum ferri debet; quibus tunc reges in pœnam discordiæ, & signum effrenis perversionis constituuntur^b; ut sic libertas, vel potius licentia populi, regno coërceatur. Et libertatem Soli Deo obno-

^a 1. Samuel.
8. & 12.

^b *ibid. cap.*
eod.

xiam esse, ipsissima legis verba evincunt, ubi dicitur: *Nullius alterius populi potestate subjectam esse*. Si non populi, ergo Dei. Atq; illiud quod in populo externo negat, in Deo affirmare JC^{tus} videtur; quandoquidem exceptio fundat regulam in casibus non exceptis.

CAP. IX.

LIBERTATIS PARECBASIS
PRIMA.

1. *Quid hac parecbasi contineatur.* 2. *Potestas libertati opponitur.* 3. *Subjectionis, libertatisve collatio.* 4. *Libertas non recipit onus, nec minui potest.* 5. *Libertas an vita præferenda.* 6. *De Romanorum disciplina militari.* 7. *Conservatur libertas dignitate.* 8. *De Divina dignitate.* 9. *Populi sive Regis majestate.* 10. *Majestas reverenter habenda.* 11. *Dignitatis ordo servandus.* 12. *Regalium introductio.* 13. *De concessa potestate.* 14. *Ac Regalium divisione.*

Firmata libertate succedit libertatis parecbasis. Quæ est alienæ rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra libertatis per se subsistentiam, procurrentis derivatio. Hanc potissimum unius liberta-

tis

tis collatio cum altera, absolvit, horrore, five aver-
sione à subjectione, dignitate, ac potestate, five
jure potestatis, quod à populo libero, in semet-
ipsum liberè exercetur. Libertas potestati opponi-
tur, cum à Proculo JC^{to} hæc nostra lege dicatur.

*Liber est populus, qui nullius alterius populi potestate est
subiectus.* Libertas modus non est auferendæ, sed

augendæ libertatis. Potestatis perversum exerci-
tium est, ut aut inferiorem vincat aut premar. Ait

Deus: *Inconstantia hominibus prædominabitur, alii aliis
invalescentes non curabunt regem suum, & Principes justi-
tiam ex potestate metientur*^a. In cujus absoluta pote-

^a 4. Esdr. 15
vers. 16.

state si quisquam sit, liber quoad exercitium liber-
tatis publicæ non est. Hac si non supprimatur, ple-
naria gaudet libertate. Unde & hæc potestas in ali-

os, dicitur dominatio cum jure imperandi, & ne-
cessitate parendi^b. Potestas sui ipsius, jus & aucto-

^b L. 37. in
pr. ff. ad l.
Aquil.

ritas licita faciendi, vel omittendi^c quæ velis. In

^c L. 1. C.
quom. &
quand. jud.

quam significationem ab Aristotele democratica
libertas sæpius memoratur in vicissitudine paren-

di, & imperandi consistere. Et ex proprio jure,
homo liber proprii juris nuncupatur^d, homo sui

^d L. 15. C. de
jur. delib.

juris, sui ipsius.

Vindicta postquam mens à prætore recessi

Cur mihi non liceat jussit quodcunque voluntas,

Homo suæ, vel propriæ potestatis; & ut ait sapiens^e.

^e Proverb.
15. v. 14.

Q 3

In

In manu sui consilii relictus. Cum nec subjectione libertas tollatur, verum per subjectionem in operatione sua tantum impediatur. In cujus igitur executivam libertas potestate rectè definitur, nec dari aliquid potest, quod potestas non absolvat in se, ac sua. Hinc potentia multis mater injustitiæ fuit^f. Injusti tantum sibi justitiæ, quantum potentiæ tribuere^g. Potestas mors, & vita libertatis dicta. Vita si justitia sua, eum ad modum valida sit, ut ab exteriorum injuriis libertatem propriam tueri possit. Mors, si per alterius artes aut vires alterius potestati gens subjiciatur^a, atque in libertate sua universaliter impediatur. Exempla passim in sacra pagina occurrunt. Primus oppressor libertatis Nemoth fuit, hoc ipso quod oppressor esset, magnus venator dictus coram domino. Non abludet quod in Abimelechi historia eadem scriptura nobis representat. Verba hæc sunt: *Recede à nobis quoniam nobis potentior factus es valde*^b. Pharaõ inquit^c: Filii Israël creverunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis, impleverunt terram. Numerus eorum multus, & fortior nobis est, venite sapienter, opprimamus eum, ne forte multiplicetur. Et si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis, egrediatur de terra. Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen ait^d: *Affendamus*

^f Judic. 18.

vers. 25.

& 26.

^g 1. Reg. 20.

^a Daniel 5.

vers. 19.

^b Genes. 26.

vers. 16.

^c Exod. 1. v.

7. & seqq.

^d Num. 13.

vers. 31.

& 32.

mus

mus, & possideamus terram, viribus enim superiores, poterimus eam obtinere. Alii autem qui fuerant cum eo, dicebant: nequaquam ad hunc populum poterimus assendere; quia fortior nobis est. Sic etiam postquam conven- rant filii Israël, subjugarunt Chananæos, & fece- runt sibi tributarios, nec interfecerunt e eos. Ita ut e Iosue. 17. planè formidabilis potentiorum vicinia minus po- vers. 13 tentioribus sit, qui ut vulturii provinciarum, in- feriorum fortunis, ut quæque proximiores sunt, inhiant sepissimè; Quos vejoves innuit in Menip- peis suis doctissimus Varro, ubi inquit:

Qui pote plus urget: pisces ut sæpè minutos

Magnus comest; ut aves enecat accipiter.

Ex quibus secundum intentionem legis nostræ, sic satis liquet, ut quamvis potestas in defensionem suppressorum divinitus à Deo ordinata sit, pote- statem tamen supprimendæ, impediendæque li- bertati operari; ac simul subjectionem quandoque introducere, ordinariè effectum suum à potentia haurientem.

- 3 Subjectio extra libertatem, & contraria liberta- ti est, per quam inferiora suo superiori mancipan- tur. Ex servitutis lege definita, *Constitutio juris gen- tium, qua quis alieno dominio, aut alterius potestati, contra naturam subjicitur.* Jus libertatis consistit in eo, quod quis liber sit, & non subjectus. Jus subjectionis, quod.

quod itidē est libertatis activæ, ut populus relativus alteri populo leges præscribere possit. Ut victis à victoribus leges dentur, cum miserabilis subjectionis passivæ nullæ aliæ partes sint, quam imperantibus obedire, servientes extimescere. Hinc Chrisologus notabiliter^a ait: *Quidquid dominus indebite, iracunde, libens, nolens, cogitans, sciens, nescius, circa subiectum fecerit, judicium, justitia, lex est.* Ita ut vulgò imperantis ira subdito jus sit, & ad libitum domini pertineat conditio servitutis, vel servientis. Porro libertatis ea natura est, ut pro ea semper præsumatur, quia naturalis res libertas est, quiq; eam olim possedit, eandem hodie possidere intelligatur^b. Et est ratio, quod cum dominium sine facto nostro non amittatur, ideò ille qui factum nostrum allegat, illud probare teneatur^c. Neque mutationes, neque amissiones præsumuntur. Et ob hoc qui asserit mutatum dominium, prioremve dominum rem vel jus quod sibi competiit, amisisse, de jure intentionis suæ probatione adstringitur^d. Quæ communis doctorum opinio ut hætenus justum contra dictorem non invenit, assertionem ulteriorem non requirit. Dicendum igitur populum liberum esse quem non probaveris alterius potestati subiectum: Cum libertas, & subjectio alterna, reciproce differant, remoto medio inter libertatem plenariam,

^a Sermón.
1141.

^b L. sive possidetis. C. de probat. ibi. D. D.

^c L. id quod ff. de R. I.

^d L. liberis 7. §. 5. ff. de lib. caus.

4 riam, & plenariam subjectionem. Liber est, ergo non subiectus. Subiectus est ergo non liber. Atque illud est in precedentibus memoratum, libertatem non recipere magis & minus. In quam rem bene observavit antiquitas, libertatem onerare, à legum æquitate, & iustitia abhorreretur. Salvo ejus jure, obligando pejoris conditionis reddi non posse, nec feneratoribus oppignorari, licet homagium intercedat, aut tributum aliquod ex causa libera vel pro evitanda in cives invasione alteri populo solvatur. Quorum omnium contractuum inviolabilis auctoritas, propriè quoque jus libertatis appellatur. Dixi libertatem non minui, gradibus tamen ad subjectionem subverso ordine, diminutis, sublativè viribus descenditur, ac postmodum memento ad innaturale subjectionis baratrum delapsa, mortalitati comparatur: cum paria sint liberum non esse, & non esse in rerum natura. Quæstio hinc exsurgit nobilis, num libertas vitæ, an vita libertati civium præferenda sit. Distingendum reor inter subjectionem, & servitutem; ut pote si cum civibus aliis quis tantum subiectus futurus, & in alterius tantum dominium transiturus sit, tali casu vitam potiore fore, quia tunc libertas singularis non amittitur, ut in bello nostro accidit. In eum modum Rehabeam, cum populo suo Israël,

R

majo-

e L. 1. C. quar. rer. act. non det. f L. 4. C. de oper. libert. g l. 6. C. que respign. obl. b Gaii. arr. Imp. cap. 6. n. 23. 24. & 25.

i L. 209. ff. R. 1. k L. qui mortui ff. V. S.

maiores pœnam, id est mortem effugiens, sese
 a 2. Paral. Regi Sifack subjecit^a. Rex Judæ & populus sese
 12. Nabuchodonosori tradiderunt^b. Quod si de amit-
 b Jerem. 27. tenda singulari facultate naturalis libertatis, id est
 servitute, agatur, nimio emptum putarem, quid-
 c Syrach. 33 quid libertatis emeretur^c dispendio. Sic:

vers. 21.

Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.

Et Tullius: qui vel ipsa præcipiente sapientia, ne
 quid vita habeat antiquius (verba auctoris sunt) ne
 decernat capitis periculo, fugiat omne discrimen, quæram,
 inquit, ex ea sit ne serviendum? mox subjicit, sin an-
 nuerit, næ ego istam sapientiam quamvis sit erudita, non au-
 diam, sin responderit, tu vero ita vitam corpusque ser-
 vato, ita fortunas, ita rem familiarem, ut hæc posteriora li-
 bertate ducas, itaque his uti velis, si liberare Rempublicam
 possis, nec pro his libertatem, sed hæc pro libertate projicias,
 tanquam pignora injuriæ, tum sapientiæ vocem audire vi-
 dear, eique ut Deo paream. Viri magni, & doctrina d

d Graswink. excelsi præterea verba sunt: Libertas si absit, nihil vi-
 libert. Ve- ro bono beatum esse potest, hac ipsa non altera voluptas ho-
 net. Cap. mimi ingenuo suavior est. Pro libertate, nihil omitten-
 16. S. 10. dum. Quæ dura sunt, & rectè, & ritè hic fiunt. Ci-

e Phil. 10.

cero^e: Ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors
 quidem in recuperanda libertate fugienda sit. Pro patriâ,
 pro libertate mori, optimum augurium est. Sic &
 Galli præferebant, præstare in acie interfici, quam
 non

cujus sinu, ac tutela serenus tranquillusque beatæ pacis status acquiescebat. Eæque tantum à veteribus impensum, ut quæ voluptatis causa comparata essent, è castris auferri, & submoveri juberentur. Protinus & lixæ, scortæque expulse. Quin imò cibus coctus venalis militibus proponi vetabatur. In agmine neminem militum, ministerio servorum, jumentorumque uti, ut arma, atque alimenta dominorum ferrent, patiebantur. Ipsi domini necessitates suas portare tenebantur, ac strictè Imperatorum mandatis obedire. Sic Manlius Torquatus Latino bello consul, expertus nullam cladem, nullum meritum valentius unquam militari disciplina fuisse, filium quod provocatus à Geminio Merio duce Tusculanorum ad dimicandum, Imperatore ignaro, descenderat, gloriosam victoriam, & spatiosa spolia referentem, abripi à lictore, & in modum hostiæ mactari jussit. Satius esse judicans, patrem forti filio, quam patriam militari disciplina carere. Aspero enim & absciso castigationis genere militia indiget, quia armis constat, quæ ubi à recto tenore desciverunt, oppressura sunt, nisi opprimantur.

De potestate per quam libertas defenditur, & 7
subjectione libertati contraria, hæc sufficiant. De
iis quæ eam conservare, & sartem tectam tueri
possint,

possint, nunc agamus. Conservatur potissimum dignitate sui. Dignitas hæc decus, sive honor est à summo imperio inseparabilis, quæ nec augeri laudibus, nec demi, aut minui detractionibus potest. Ac veluti sol universum per orbem, retento majori lumine, radios suos salutare diffundit, sic penes libertatem maxima omnivæ majestas permanet, licet dignitates quasdam communicativè, radiorum instar, per varias civitatis partes distribuat; ne membra longè à majestate remota, nativo auxilii calore destituta, impiorum perversitate extinguantur. Nec absimilis fonti summa hæc dignitas dicitur, ex quo omnes aliæ qualitates emanant. Hæc est, quæ universalem, sempiternamque legem omnium cordibus imprimit, inferiores præstantioribus parere facit, minores majoribus ordine cedere, & honore insigniori prosequi docet. Hæc est, qua homo animalibus, anima corporibus, pater filio, maritus uxori, dominus servo, magistratus subdito, judex subalternus superiori, superiori rursus Deus, omnes præfinito imperio, aut imperii natura, imperat^a.

Seneca

*Quidquid à vobis minor extimescit,
Major hoc vobis dominus minatur.
Omne sub regno graviore regnum est.*

a Genes. 1.
vers. 28.
C. 3. v. 16
1. Corinth.
19. & C.
16. vers. 2

R 3

Hora-

Horatius:

Reges in ipsos imperium est Jovis.

Cui Augustinus adstipulatur: *Quemadmodum, inquit, corpora crassiora & inferiora, per subtiliora, & potentiora quodam ordine reguntur; ita omnia corpora per spiritum vitæ, & spiritus vitæ irrationalis, per spiritum vitæ rationalem, & spiritus rationalis desertor ac peccator, per spiritum vitæ rationalem pium & justum, & ille per ipsum Deum; & sic universa creatura per creatorem suum, ex quo, & per quem, & in quo etiam condita, & instituta est.* Divina hæc dignitas, quoniam supra eminent 8 omnes alias qualitates, invisibilis, atq; incomprehensibilis est. Sic per Prophetam Esaiam ^a descripta: *Deus indutus est justitia, ut lorica, & galea salutis in capite ejus. Indutus est vestimentis ultionis, & opertus est quasi pallio cæli. Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hominibus suis, & vicissitudinem inimicis suis. Et timebunt, qui ab occidente, nomen domini: & qui ab ortu solis, dignitatem ejus; cum venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus domini cogit. Atque alibi: Verbum ejus mallei instar est, rupes perfringens. Et* Hesechiel ^b: *Ab aspectu lomborum ejus, & deorsum* ^c *ignis, ut visio electri.* Nec non Esdras ^c: *Inclinasti cælos, & statuisti terram, & commovisti orbem, & tremere fecisti abyssos, & conturbasti secula, & transit dignitas, & gloria tua portas quatuor ignis, & terræ motus, & spi-*
ritus

^a Cap. 59.
^{v.} 17. &
seqq.

^b c. 8. v. 2.
^c 3. v. 18.
& 19.

9

ritus & gelu, ut dares semini Jacob legem, & generationi Israel diligentiam. Atque adeò incomprehensibilis hæc dignitas est, ut humana natura eam ferre non possit, minor quippe, & potentissima decedens. Hinc in mundanis, ministerio Dei, ac populi, publica succedit auctoritas; nomine, hominis à Deo secundi, post Deum primi, antè omnes, & supra omnes Deos & homines, Majestatis, Regiæ potestatis, Regiæ manus, Regalis, Census, Majestatis Imperialis, in Regno Regiæ majestatis, apud Venetos Signoriæ, apud nos, aliosque populos, de Souveraineté; & generaliter in omni republ: libertatis titulo insignita, poëticè definita à Gunthero:

Scilicet, hanc in se libertas publica iusti

Vim terroris habet, procul an prope, præsto, vel absens,

Semper terribilis, semper metuenda, suoque

Plena vigore manet, nullique impune tremenda

Creditur, & semper cunctis, & ubique timetur.

Quid enim majus, quid sanctius est imperiali majestate?

Quis tantæ superbix fastu tumidus, ut regalem censum contemnat? Rectè Artabanus, Themistoclem Persarum regem timentem, se de contumacia his verbis exculavit: *Laudabile est Themistocle, suum cujusque gentis institutum.* Vos Græci Libertatem, & imperij equationem amplexari consuevistis; nos

^a L. ult. C. de leg.

^b Plut. in Themist.

verò

verò nihil tam naturæ conveniens esse duximus, nihil tam decorum, quam regis nostri majestatem, ut Dei opt: max: veram in terris imaginem, adorari, & revereri. Hanc 10
si quis nimis appropinquare velit, Icari instar, liquefactis alis præcipitatur. Subditus, aut aliqua reipub: pars, quæ privatorum loco habetur, vel etiam quisquis non Rex, eâve dignitate à populo libero non decoratas esse possit, si hanc sibi arroget, titulis, auctoritate, ac insignibus regiis, popu-
live liberi utatur, læsæ majestatis reus est: quia
statum publicum violat^d, ut & is qui populi liberi, Regiſve famam minuit, aut perversis, & intempestivis disputationibus publicam libertatem in dubium trahit. Est enim sacro sancta, si quidquam in reipub: sacrum sanctumve appellari possit, reverenter tractanda nec ullo modo patiendum, ut contemnatur, præcisa majestatis communicatione, quæ eam negligentia, vel nimie familiaritatis possit redarguere^a. Interest enim ut ordinum dignitas salva^b sit. Dignitatem si tollas, totum jus, potestatem omnem, atque ordinem sublatum iri necesse est. In sacris paginis passim videas: *Et non erat judex in Israël, & faciebat unusquisque quod sibi placebat, neq; alias fecundius Israëlitis malorum tempus, quam cum omnia omnibus licuerunt.* Ut est licentia ipsa vitiorum incentivum, & præsens reipub: venenum.

Sic

^c L. 2. C. nem. priv.

^d L. 3. ff. ad L. Iul. majest. L. sacri affat. C. de diver. rescript.

^a L. 9. ff. de offic. pref.

^b L. 1. §. 13. ff. de vent. inspic.

Sic ejusdem reipub: non potest non mors esse licentia, quam confusio comitatur. Confusio autem ipsa Tyrannide peior est; semperque potius habendum est, regimen etiam pessimum, modo regimen sit, aut regiminis formam teneat, quam nullum.

11 lum. Dignitates igitur subalternas rectè etiam honorificis nominibus illustrarunt Imperatores, Senatorias appellando amplissimas, illustres, clarissimas, honestissimas, altissimas, pœna in eos constituta, qui atroci injuria dignitatis habitum, & ornamenta abstulissent^c. Sic placuit Romanis vestitu quoque dignitates secernere^d, ac purpurea inscriptione rescripta Principum lustrari^e, missilia spargere in vulgus, tantum majestati competere^f.

Galli ajunt: *Il pertinent seulement au Roy de seeller en cire jaune*. De vestibus regis Iudæorum refertur^g: *Mardocheus de palatio, & de conspectu Regis egrediens, fulgebat vestibus regis, hyacinthinis videlicet, coronam auream portans in capite, & amictus serico pallio, atque purpureo*. Circa quæ pulchra videntur apud Præsidem Brissonium, suo quem scripsit de Principatu Regio apud Persas commentario, statim ab ipso exordio. De Imperatoris, Regumque constat investitura, ut corona, gladio, sceptro, pomo aureo, splendidissime^a amictu decorentur^a. Ita ut ex his clarè appareat, dignitatem majestati junctam esse, atque

S omnem

^c L. 4. C. de injur.

^d Syntagm. Tholos. lib.

^e 9. c. 19. vers. 23.

^f L. sacr. af. fatus C. de rescript.

^g Nov. 105. Estb. 8.

vers. 15.

^a Vide Buelenger. de Impera. & Imp. Rom.

omnem communem libertatis tranquillitatem à summa potestate dependere. Benè igitur his pro- 12
 spexit veteri temporis norma, ac gentium jure in-
 troducenda sunt, quædam jura majestati, sive libertati
 publicæ propria, quæ jura majestatis, sive jura re-
 galia, ob id quod majestati debeantur, vel Regibus
 à populo tacitè, expressè per Deum concedi so-
 leant, appellantur. Potestatis nomine vulgò etiam
 comprehensa; quod & circa hanc potestatem suum 13
 in armis jus sit, quæ potestas definitur, jus personæ
 in personam, & ejus bona per consequentiam ^b;
 cujus ministerium à Deo. Idcirco magistratui qui
 resistit, ordinationi Dei resistit. Et Impp: passim
 profitentur, se imperium à cœlesti majestate acce-
 pisse; ac Deum omne imperium constituere ^c; &
 ad obedientiam Deo, & Impp: ejus ministris, vi-
 tam subjectorum informari ^d. Cæterum, hæc pote-
 stas vel ex concessione divina tantum, vel ex con-
 cessione, & pactis obligationibusque simul est.
 Quippe pacta hæc cum populo ipso, aut populi pri-
 moribus ineuntur. Et qui se liberè alterius pote-
 stati subjiciunt, subditi dicuntur, cum armis victos
 continuo subjectos vocemus. Potestas ex conces-
 sione divina, & pactis, & obligationibus fluens,
 personalis est. Hæc verò, quæ ex concessione divi-
 na exercetur, realis nuncupatur, tanquam reipubl:
 id est,

^b L. 205.
de V. S.

^c Nov. 83.

s. 1. n. 6.

^d Auth. ba-
lita C. ne
fil. pro patr.

14 id est, libero populo tantum inhærens, cum eadem oriunda, moritura; quandoquidem absque hac potestate reali, nullum imperium, regnum nullum, nec Provincia quæ superiorem non agnoscit, constare possit. Potestas hæc quædam communicabilia habet, quædam rursus quæ vix communicari absque majestatis detrimento, possunt, communiter in majora & minora regalia divisa. Majora, aut mere regalia, sive jura majestatis, à magnitudine sic dicta, potissimum imperantis, imperantiumve supremam potestatem, & præminentiam demonstrant; ac consistunt præcipuè in legibus dandis, abrogandis, magistratuum creatione, vitæ ac necis potestate, provocatione, Belli pacisve jure, legatorum susceptione, emissionem, monetæ ordinatione; nundinarum & vectigalium institutione, quæque ejus generis plura esse possunt, nunc nunc suo ordine in sequentibus recensenda.

S 2

RE-

REGALIA.

CAP. X.

DE LEGIS DANDI

POTESTATE.

1. *De lege, & à quo lex dependeat.* 2. *De legis definitione & interpretatione.* 3. *Easdem emendare, renovare, confirmare solius majestatis est.* 4. *De lege municipalis, & qua auctoritate collegia jus dicant.* 5. *Lex municipalis damnoſa reipubl: non est.* 6. *De lege personali, ſive privilegijſ.* 7. *Majeſtas etiam ad ſacra pertinet.* 8. *Quid unitæ Provinciæ in his ſequantur.* 9. *Religio blandis ſermonibus fovenda.* 10. *Judæi an & quomodo in civitatem recipiendi.* 11. *De Potestate legibus ſoluta.* 12. *Lex nota eſſe debet, & certa.*

CUM Populi omnes legibus conſtent, atque adeò nulla Reſpubl: ſine legibus ſubſiſtat, æquum fuit, ut in Regalibus legis dandi abrogandive poteſtas, tanquam Rerumpub: pars prima & principalis, primum ſibi locum vindicaret, quæ promiſcuè, tam de condenda lege univerſali, locali, quam perſonali intelligitur; nulla rerum Eccleſiaſticarum, aut politicarum facta diſtinctione: niſi aliter moribus obſervatum fuerit, aut legibus introductum.

Hæc

Hæc potestas cum in agendo consistat, & legibus soluta sit, leges dare, non accipere solet^a. *Quis a Daniel c.*
dicet Regi quid facis? Minoris enim obedire est,
 majoris imperare, ut harmonia in Republ: obser-
 vetur, quæ absque jubentis majestate ab una, & im-
 perantis submissione ab altera parte, non subsistit;
 quippe per rerum naturam impossibile per se est
 imperare, parere, obligare & obligari eodem re-
 spectu. Et sic ex delata sibi potestate, potestates ab-
 solutæ legibus suis subjiciunt: *Volumus, dicimus, ordi-*
namus. Et in fine placitorum: *Mandamus, Imperamus*
jubemus; Quod ipsum quin ab imperio supremo
 summi Dei derivetur, nullus ambigat; cui modo
 non latet veteres legis latores legum suarum origi-
 nem ad Deos retulisse. Nec illud: *Sic visum, sic pla-*
citum superis; etiam gentilibus Poëtis usurpatissi-
 mum. Quæ omnia verba imperativa sunt, sum-
 mam potestatem significantia; ulterius apud Gal-
 los, *Car tel est nostre plaisir.* Cui proximum illud:

Sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas.

Nec non alterum illud:

Velle, jubere tuum est, interque precaria jussus.

De legibus itaque disputare, leges judicare, novas
 suadere, veteres emendare, antiquare, summæ ma-
 jestatis est. Aliter qui sentiat, resolvat jus ac vim
 regnandi, quæ non aliter constat, quam ut unum

S 3

rei-

a lib. 1.
annal.

b L. 1. C.
quib. ut.
indign.

b L. 1. ff.
de legib.

i L. 2. ff.
cod.

reipub: corpus unius anima regatur. Nota illa monela apud Tacitum Crispi^a: *Neve Tiberius vum Principatus resolveret cuncta ad Senatum vocando: eam conditionem esse imperandi ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur.* Venerari itaque leges, iussa capeffere subditorum, idque animis pronis, & omnes malignas suspiciones procul habentibus. Ac jure, & merito id quidem, dum nihil imperfectum census Regalis sancire videtur^b, dummodo ubique providentissimus, religiosissimus, sacratissimus, sanctissimus, & nobilissimus, consultissimus, optimus, maximusque habetur ac præsumitur. Quod etiam ut manifestum populo fiat, placitis humanioribus majestas culmine emissis, quandoque subiicitur: *Talem constitutionem, legemve ad salutem populi pertinere.* Unde 2
lex definitur commune jussum majoris potestatis ad tuendum civitatis statum, ex æquo & bono constitutum; ac elegantissime à Papiniano delineatur^b: *Commune præceptum; Virorum prudentium consultum; delictorum, quæ sponte, vel ignorantia contrahantur coercitio; communis reipublicæ sponsio.* Nec non à Marciano; secundum Demosthenem Oratorem: *Lex est cui omnes obtemperare convenit, tum ob alia multa, tum vel maxime eo, quod omnis lex inventum ac munus Dei est: decretum vero prudentum hominum, coercitio eorum quæ sponte, vel involuntariè delinquuntur: communis sponsio civi-*

civitatis, ad cuius præscriptum omnes qui in ea republica sunt vitam instituere debent. Sed & Philosophus summæ Stoicæ sapientiæ Chrysippus sic ait: *Lex est omnium divinarum & humanarum rerum regina. Oportet autem eam esse præsidem bonis & malis, & principem & ducem esse: & secundum hoc, regulam esse justorum, & injustorum, & eorum quæ natura civilia sunt animantium; præceptricem quidem faciendorum, prohibitionem autem non faciendorum.* Legis porro vis ac potestas non tam in verbis, quam sententia & voluntate legem ferentis, consistit; perque interpretationem eruitur non solum factam à Principe, sed quovis juris perito, æqui tamen & boni, suprema habita ratione. Quod si etiam fraus fiat imperantis, imperantiumve constitutioni, sciat unusque eum, & in eos severius animadvertendum fore, ut qui verba legis amplexus contra legis nititur voluntatem. *Nec pœnas legibus insertas (ajunt Theodos. & valent) evitabunt, qui se contra juris sententiam sæva verborum prærogativa excusant*^l.

*l L. non dub
C. de legib.*

3 His præmissis superest, legem universalem in civitate desiderari. Est enim Respub: fundanda legibus^m. Et priscis illis & novis, eisque parili semper observantia tuendis, asserendis. Non enim libertatis auctoritas (inquiunt Iurisperiti) solum in sanctione legum novarum, sed veterum confir-

*m L. 2. §.
4. ff. de
Orig. jur.*

^o *L. 2. C. de* firmatione ^o, aliarumve assumptione consistit *p.*
decurion. Sic etiam ut non ambigatur Senatum, sive illos,
^p *L. de pre-* penes quos summa rerum in populari statu est, vi-
catio ff. ad ce populi jus facere posse ^a. Nam cum popu-
l. Rhod. de lus in eum modum auctus esset, ut difficile legis
factu, & si- sancientiæ causa convocari posset, æquum vide-
^a *L. 9. ff. de* batur, atque etiamnum videtur, exemplo populi
legibus. Romani, Senatum sive Proceres vice populi con-
^b *§. Senatus* sul ^b; quorum in statu populari consuetudo fuit,
consultum ut magistratus adversus populum terminis, *ve-*
Institut. de litis, jubeatis uteretur. Populus, summa nimirum
jur. natur. potestate munitus, responderet; *Omnes qui hic assi-*
gent. & ci- dent, volumus, jubemusque; tabulæque notarentur
vili. litteris: *A. V. R.* significantibus: *Antiquo, Uti,*
Rogas. Cæterum Senatus, verbo *decrevit*; Populus
mandato, *Populus jussit*, sententiam suam exprime-
bant. Et ut clarius; apud Romanos populus jube-
bat, Senatus decernebat, in magistratibus verò erat
Imperium, in Senatu auctoritas, in populo maje-
stas.

Localis sive municipalis lex quam alii statuta 4
 vocant, etiam à summa potestate est; Ut ut neque
 semper neque ubique, quod passim apud DD. qui
 de jure statutorio sunt commentati. Et de his statu-
 tis, ut & legibus ad singularem reipubl: partem,
 puta civitatem collegium, aliisque communioni-
 bus,

bus, citra totius reipub: læsionem pertinentibus, sic vulgo observatum ac præcipuè in patria nostra; ut civitates singulæ legum intra fines suos politicarum constituendarum potestate per privilegia antiqua, vi consuetudinum inveteraturum decoratæ sint; eoq; in unaquaq; civitate magistratus pro sua civitate leges constituat. Quædam itidem collegia tam minora quam majora, ex prima eorum institutione, vel etiam à Principe eandem potestatem obtinuerunt; ut nempe de rebus ad collegium sive communionem pertinentibus ipsi leges ferant, latus augeant, auctas corrigant, abrogentve; prout res præsens, & quæ pro omni lege, cujusque collegii salus, postulare videbitur. Ita tamen ut hæc concessio sese intra legitimos tramites contineat; cum enim potestas legum, statutorumve constituendarum contra jus commune, introducta sit, qua omnis legum ferendarum auctoritas summæ potestati adhæret, sequitur ejus stricta interpretatione ad alios casus, quam quæ dilucidè expressi sunt, hanc concessionem non extendi. Nec injuriosa, nec damnosa supremis fascibus hæc oblatio est: quia licet in quibusdam communicetur, summum tamen legis jus penes Principem permanet, cumulative tantum subalterius judicibus inhæret. Non universaliter, sed particulariter; earum itidem re-

T

rum

rum quæ Reipub: non obesse, civitati singulari collegio, quam plurimum prodesse possint; reservata per majestatem atq; in majestate jurisdictione majori, atque universali, ut si quid adversus Rempub: partesve ejus, vel privilegio, vel conventionali concessione imaginativa committatur, per Principem, judicesve ejus jurisdictioni præpositos, jure, vel etiam facto, si opus sit, emendetur. Unde Imp:

L. 12. C.
de legib.

Justinianus: *Si Imperialis majestas causam cognitionaliter examinaverit, & partibus cominus constitutis sententiam dixerit: omnes omnino judices, qui sub nostro imperio sunt, sciant hanc esse legem non solum illi causæ, pro qua producta est: sed & omnibus similibus.* Ac paulo post: *Cum igitur & hoc in veteribus legibus invenimus dubitatum, si imperialis census legem interpretatus est, an oporteat hujusmodi regiam interpretationem obtinere? eorum quidem vanam subtilitatem tam risimus, quam corrigendam esse censuimus. Definimus autem omnem Imperatorum legum interpretationem, sive in precibus, sive in judiciis, sive alio quocunque modo factam, ratam & indubitam haberi. Si enim in presenti leges condere soli Imperatori concessum est: & leges interpretari solo dignum imperio esse oportet. Et deinde: Explosis itaque his ridiculosis ambiguitatibus, tam conditor quam interpret legum solus Imperator jussu existimetur.*

Neque libertatis majestas circa personale beneficium 6

ficium vires amittit: *Sed quod contra tenorem rationis*
 (Inquit Paulus^a JC^{tus}) *propter aliquam utilitatem,*
au^atoritate constituentium, introductum est, jus singulare
appellatur, non producendum ad consequentias^b, nec ad
exemplum trahendum^c: quia personam non egredi-
 tur. Privilegii nomine designatum, quod privile-
 gium privatio juris communis sit; & lex privata,
 & data privatis, ac privatim; quibusdam in pœ-
 nam^d, cum aliquis in exemplum punitur; aut pri-
 vis concedatur in beneficium. Antiquis enim pri-
 vi & singuli ejusdem significationis erant^e. Com-
 muniter privilegia hæc beneficii, non oneris, aut
 pœnæ nomina sunt, summæ imperantium jurisdi-
 ctioni commissa, cui similiter convenit ea augen-
 do, minuendo, mutandove, ut ipsas leges, inter-
 pretari^f. Ac dividuntur in realia, & personalia^g:
 in quibus hæc regula generalis tenenda est; ut, ubi
 personæ conditio locum facit beneficio, ibi defi-
 ciente ea, beneficium quoque deficiat: Ubi verò
 causæ sunt, ad heredes transmitti; quasi dicas in
 realibus, ubi beneficium, aut privilegium rei, cau-
 sæ vel actioni tribuitur, ad hoc quosvis successores
 transire.

^a L. 16. ff.
de legib.

^b L. 14. ff.
eod.

^c s. sed &
quod Inst.
de jur. nat.
gent. & ci-
vil.

^d D. s. sed
& quod.

^e A Gellius
lib. 10. c.
20.

^f L. & i deo
ff. de legib.

^g l. 1. 3. 9. &
11. C. eod.

^g L. 196.
ff. de R. I.

7

Et notandum indistinctè summam hanc pote-
 statem res ecclesiasticas omnes sub se quoque con-
 tinere, ac liberrimè iis imperare. *Publicum jus* (ait

T 2

Ulpia-

Ulpianus^a) in *Sacris, Sacerdotijs, & Magistratibus consistit*. Idem Iurisprudentiam definit: *Divinarum atque humanarum rerum notitiam*. Cui sese meritò

præponit Imperator, cum fons, atque origo jurisprudentiæ, Vicarius, & Servus Dei in terris sit. Te-
i L. C. de stes in hanc rem ipsos Impp: adducoⁱ, cum refe-
sum. tri- runt: *Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit impe-*
nif. *rium in tali volumus religione versari, ut secundum apo-*
stolicam disciplinam, evangelicamque doctrinam Patris, &
Filijs, & Spiritus sancti, unam Deitatem sub pari Maje-
state, & sub pia trinitate credamus. Cunctos cum di-
cit, neminem excipit. Non bella tantum ordinamus,

sed etiam res sacras^a. Iustinus de Iudæorum republ:
refert: Mos apud Iudeos fuit, ut eosdem & Reges, &
Sacerdotes haberent^b. Virgilius:

Rex Anius, Rex idem hominum, Phæbiq; Sacerdos.

Justinianus Imperator piè & castè: *Si pro causis cor-*
poralibus cogitamus, quanto magis pro animarum salutè

providentiæ nostræ sollicitudinis est adhibenda^c. Non minor
nobis cura est horum, quæ sanctissimis ecclesijs præsumt,

quam^d *ipsius animæ. Sicut indubitatum, rerum ec-*
clesiasticarum curam, auxilio summæ potestatis
semper tutam, administratam, defensamque fuisse.

Audi D. Grafwinckelium virum magnificum,
apud nos causarum civilium Fiscalem, ubi^e *inquit:*
Non putem quempiam, cui modo cor sapiat, repertum iri,

qui

8 *qui summa potestatis jus in personas, ac res ecclesiasticorum neget extendi.* Et quæ ibidem plura excellentissimè sequuntur. Rebus Belgia olim turbatis, status sive Ordines Provinciarum quarundam, templa reformatis aperuere, ac in libertatis vindicationem Hollandia, Zelandiaque Proceres constituere *flegiti-* *f Anno*
ma ad id convocatione prævia, ac collegialiter, ut *1575.*
Principi Aurania, Duci incomparabili, prudentissimo, belli pacisve rebus versatissimo, Wilhelmo Nassovio, Libertatis nostræ piæ memoriæ Patrono, tanquam Gubernatori earundem Provinciarum, ex cognitione ordinum prædictorum, incumberet circa exercitium religionis eum modum statuere, quæ pro causarum occasione, urbium conditionibus, tranquillitate ac salute populi, salvo Dei omnipotentis honore, necessaria viderentur. Et continuo his Belgii Provinciis liberis, antè & post fœdus Gandavense, (quod vulgò *Pacificationem* vocant) aut etiam *Unionem Ultrajectinam* observatum inviolabiliter fuit pacto & facto, ne Ordinum Provincialium singuli, causis religionum exterarum Provinciarum sese immisceant; sed quod res sacræ ejus essent jurisdictionis, cujus territorii dignoscerentur. Sic indies adhuc Ordinum placita in confœderatis Provinciis circa res sacras diversa ab ipsis Ordinibus relativis promul-

T J

gan-

gantur, nec vires suas extra Provinciam extendunt. A Provinciis respectivis, Concionatoribus stipendium persolvitur. Et his, quod magis est, separatim fidelitatis, modestiæque juramento devincti sunt. Quæ cum ita sese habeant, bono Magistratui magis unam religionem per universam Civitatem optanti, quam speranti, aut ut res hominum sunt, sperare valenti, convenit imitari naucleros tempestatibus expositos, ut eo quo possunt cursum dirigant, non quo volunt; ne stricta voluntatis executione cum Republ: naufragium faciant, ubi alioquin assidua velificatione temporis modici curriculo fluctuum impetum exanclare potuissent. Nihil enim absurdius quam fidem in anima, quæ spiritus est, cogere velle. Imperium humanum eoque mortale in animam, rem divinam, atque immortalem exercere, cum assensus, qui fidei pars est, sit actus à voluntate eliciendus. Quis me invito, mihi credendum faciet, quod credere nolo? Libertatis illud opus est, divinæ tantum impressioni subiectum, qui census rationem hominibus inspiravit admonitionibus, non verberibus alliciendum nutriendum, non duris, sed placidis facillimæ concoctionis sermonibus ad veram fidem deduci quæquam voluit. Rectè hic aliquis dixerit non posse pietatem cum vi, aut justitiam cum crudelitate coniungi.

jungi. Defendenda est religio non occidendo sed si opus sit subeunda, ac non formidanda morte. Non sævitia, sed patientia. Non scelere, exemplo crudelissimæ Hispanicæ lanienæ, inquisitionis titulo ad nos, exterosve olim productæ, cujus syllogismi (ut ait Benedictus Carpzovius) ex igne, aqua, & laqueo erant, primis figuris fortiores & veriores, ubi mors semper conclusionem ingrediebatur) sed fide. Illa malorū sunt, hæc bonorum. Etenim non sanguine, tormentis, & aliis diabolicis afflictibus religio defenditur, sed polluitur, ^a violatur. Actiones qui ^{a Lactant.} suppliciorum crudelitate, sectionibus & ustionibus ^{c. 20.} consistunt ad perdendum magis, quam servandum inventæ sunt. Sævitia enim, & præcipuè in causis spiritualibus, ubi multi pertinaciter sese in periculum ingerunt, magis animi irritantur, alienantur, & resp: turbatur, quam conservatur. In quam rem Serres alibi ait. *La concorde de la Religion, & des choses divines, s'establit plus par la douceur, que par la force; plus par amour & par crainte, que par peine & cruaute. Il ne faut pas d'autres armes que la parole de Dieu contre les ames obstinees. Icelles ne sont pas sujets aux tourmens, qui destruisent les corps; & les supplices ruinent plus en une heure, que les douceurs n'edifient, en plusieurs annees. La religion ne peut souffrir violence; Car les Rois ne commandent pas aux cœurs, comme aux corps.* In extremo mortis

tis agone constitutus, & parricidiali cuculligeri gregis ictu, ac sanguinis pro fluvio animam positurus Henricus III. Galliarum rex, voce, languida his verbis exspiravit. *Apprenez de moy, que la pieté est un devoir de l'homme envers Dieu, sur lequel le bras de la chair n'a point de puissance.* Conformem sententiam Senatus Parlamenti Parisiensis refert Thuanus^b. Passaviensi transactione (postquam ex sanguine extinctorum semen oriri religiosorum reperissent) cautum^c fuit; Ne propter religiosorum in posterum quisquam molestia afficeretur^d. Sic ut tantorum exemplorum suffragio conscientię libertas omnibus libera relinquenda sit.

Ad causam religionis, ac summam Principis potestatem & illud pertinet. An Judæi in Civitatem recipiendi sint, nec ne. Et quanquam in Gallia ob puteos fontesque veneno infectos, sumpto octuaginta nefariorum Judæorum per flammam supplicio, à regno expulsi sint (unde nec hodie ibidem admittuntur) tamen vulgò receptum more Christianorum veteri, ut non occidantur, sed recipiantur. Non enim omnes infideles desperatę salutis sunt. Imo inquit Esaias antè finem mundi etiam convertentur. His tamen legibus plerumque admittuntur; ut Magistratui ac jurisdictioni in qua degunt, sese subjiciant^e, servato legitimo usurarum modo.

^b Lib. 16.
bistor.

^c Anno
1552.

^d Sleid. lib.
24. bistor.

^e L. 8. C. de
Indicis.

modo". Modestè, & sine scandalo Christianorum <sup>n Ant. The-
saur. decis.
57.</sup> vivant induti vestibus à Christianorum habitu dis-
crepantibus; ut eos vidi pileis flavi coloris Ave-
nionensi in urbe ex mandato Papæ incedere. Sy-
nagogas novas absque jussu magistratus loci non
habeant. Christum, nec religionē Christianam ma-
ledictis proscindant, contemnāt. Cives à Christia-
na religione ad suam opinionē non avertant. Suos
ad Christianam religionē assendere volentes, non
impediant. Libros non scribant, evulgentve, evul-
garive finant, patiantur. Disputationibus absti-
neant. Hominibus Christianis ejus loci, jurisdic-
tionisve, in qua morantur, matrimonio sese non
jungant. Nec Christianis civibus molesti sint; ut-
que etiam in parte aliqua civitatis sese contineant,
quæ Avenione circa vesperam porta clauditur, ma-
ne aperitur. Nec dura hæc ipsorum conditio inju-
sta est; quia eos in signum iræ divinæ Deus incer-
to territorio per omnes populos dissipat; Testi-
monio Evangelistæ ^a, dum ait: *Calcabitur Jerusa-*
lem à Gentibus, donec impleantur tempora nationum. ^b

11 Libertati proinde, ut summæ potestati, libertas
quoque summa universaliter competit; ut quod
velit, faciat ^b. Legibus soluta ^c sit, cum tamen legi-
bus vivat: Adeo ut auctoritas summæ potestatis
ab ipsis legibus dependeat ^d: quæ tanquam inven-

^a Lucæ 21.
vers. 24.

^b Daniel 6.

vers. 25.

^c 26.

^c L. Prin-
ceps ff. de
legib.

^d L. digna.
vox C. eod.

tum ac munus Dei in conservationem majestatis
cælitus demissæ, à majestatis culmine sacræ, sanctæ
habentur.

Nam nihil, ut verum fatear, magis esse decorum

Aut Regale puto, quam legis jure solutum

Sponte tamen legi sese supponere Regem.

Gratia sit magno, qui temperat omnia, Regi.

e Epist. ad Galat. c. 5. Et Apostolus: *Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Etenim, *Ejus fructus est charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, temperantia. Adversus ejusmodi non est lex.* Ecquid opus est legibus propter leges obedire, dummodo justus Princeps sit, & propter justitiam jus faciat? Viva lex Princeps est, ut & illi qui in Aristocratico, vel Democratico statu Reipub: præfunt; quandoquidem individuum ac simplex imperium, non nisi unam summam potestatem recipit: *Adeoque omnis eorum numerus* (inquit IC^{tus} *f*) *qui in locum unius substituitur pro singulari persona habendus est.* Cui omnes obtemperare convenit, quod à Deo constituti, ut vicem Dei gerant; Vicarii ejus in terris sint ut populo præessent. Quorum omnium liberum esse, hoc est, legibus solutum, ab ipsis potestatibus maximè dependet. Lex enim terrori non est bonis operibus, sed malis. Quod bonum est facito, & laudem ab ipsa obtinebis. Et sic Principes liberi sunt, si justitiam

*f L. cui sum-
mus 56. in
fin. ff. de
condit. &
demonstr.*

tiam faciant, non ex præscripto legis, sed quia justum amant. Subjecti, si à rectæ rationis tramite declinent. Et frustra legis auxilium amplecteremur, si de constanti justitiæ administratione, & certo ejus exercitio constaret. Iam autè cum de illo non satis constet, rectè lex communis reip: sponso inventum ac munus Dei dicitur, ut supra citabam.

- 12 His adjiciendum à parte Imperantis, ut leges quantum fieri possit certæ sint, & cordibus subditorum non minus infixæ quam rostris affixæ^b. Earum de promulgatione dicendum quod absque illa nec justæ esse possint, nec antè promulgationem iⁱ quenkum obligareⁱ. Si incertam vocem det tuba, quis se præparabit ad bellum. Similiter si incertam vocem det lex, quis se præparabit ad parendum. Ut moneat igitur oportet, priusquam feriat. Etiam illud opponendum optimam esse legem quæ minimum relinquit arbitrio judicis, id quod certitudo ejus præstat. Et cum populus liber in legibus ferendis sæpè omitti juris justitiæque rationem bonorum ac sanguinis damno viderit, legibus leges futuras quandoque circumsepsit. Unde justum nihil vi, sed omnia ex præscripto juris fieri, & dies juridicos observari debere. Sic Philippus II. Rex Hispaniæ, Dux Brabantiæ eligendus, solenniter promisit se nulli injustitiam facturum, fierive passurum.

^b L. 2. §. 4.
de orig. jur.

ⁱ Arg. l. 1.
ff. de penis.

furum. Religiosos, nobiles, cives omnes ex præscripto juris judicaturum; idque secundum jura cujusque civitatis particularis & judicii, ubi quidquid ageretur. Atque hinc est (inquit^a Althusius) quod jurat Cæsar electus, se nihil eorum quæ ad imperium Romanum pertinent, alienaturum, distracturum, vel oppignoraturum: si quid verò recuperet, vel adquirat viribus publicis, id imperio non sibi quæsitum iri. De quibus juramentis alibi à me plura proferuntur.

^a Polit. cap.

24. n. 39.

CAP. XI.

MAGISTRATUS CREARE.

1. Ordo sequentium. 2. Magistratus creatio in Republ: necessaria. 3. A mortalitate Rempub: vindicat. 4. Majestati conducit. 5. Nihil aufert. 6. Dignitas inferiori concessa, suo tempore ad Principem revertitur. 7. Officiorum qualitas. 8. Delata potestas, alteri committi non potest. 9. Omnia collegia à Majestate dependent. 10. Quales judices eligendi. 11. Cives an Exteri. 12. His ambiguitatibus lege regia provideri potest. 13. Officia delata suscipienda. 14. Quare judices necessarij in Republ. sint.
15. Et

15. *Et jurisdictione armandi.* 16. *Differentia meri imperij & mandatæ jurisdictionis omnimodæ.*

1 **S**ecundo ordine sequitur jus Magistratus subalternos atque inferiores creandi, jurisdictione eisdem armandi, nec non & jura comitiorum, erigendi Academias, Doctores creandi, Civitatis condendæ, publicæ præmia conferendi, pœnas infligendi, nobilitandi, legitimandi, ætatis veniam tribuendi, adoptionis, arrogationis, & his similia.

2 Mundanæ potestati impossibile est sua scientia cuncta complecti, & ubique fasces suos sola explicare. Neque enim unius ingenium tantæ molis capax. Licet omnium summos Principis vigilantia, omnium otium illius labor, omnium delicias illius industria, omniumque denique vacationes ipsius sola defendat occupatio; longis adhuc manibus, id est potestatibus inferioribus potestas summa indiget; quæ velut radii à Solis culmine emissi, malitiam frigori comparatam, excutiant, & radiis suis omnia quæ in civitate fiunt, aperiant, quo ne quidquam, siue bonarum, siue malarum artium in occulto lateat. Fit illud Virorum prudentium auxilio, qui quasi coöperanei in tam excelso munere in communionem curarum veniunt, atque assur-

V 3

gunt;

gunt; unde & eos videmus appellari partem corporis Principis^a. Princeps enim, cum extenso longis limitibus territorio ubivis uno tempore esse non possit^b, nec Ecclesiam, judicia criminalia, civilia, bellum simul & omnia gerere, probe his viris doctis utitur, ut organis atque instrumentis ad id comparatis, sublevari se populumque, oneribus regni ferendis hoc ipso par atque æqualis, si non major. Prudenter igitur lethro Moisi focer, cognitis rebus quæ per Moisen gerebantur, ad eum venit, dum hujus Consilio Moises ordines populi distribuit; tribunos, centurionesque & decuriones præficiens, necessarium disciplinæ ritum posteris tradit. Rem (inquit^c) majorem viribus suscepisti. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent. In cæteris provide de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas & oderunt avaritiam. Et constitue ex eis tribunos & centurios, & quinquagenarios & decanos, qui judicent populum omni tempore. Quidquid autem majus fuerit referant ad te, & ipsi minora tantummodo judicent, leviusque sit tibi partito in alios onere. Si hoc feceris implebis mandata Dei, & præcepta ejus poteris sustentare, & omnis populus revertetur ad loca sua cum pace. Ex quibus liquet magistratus creationem ex mandato Dei procedere, perquam necessariam esse, ad pacem conducere; ac tali ferè modo rempublicam à mortalitate

^a L. quisquis C. ad l. Jul. maj.
^b L. 7. C. de profess. lib.

^c Exod. 18. vers. 17. & seqq.

3 talitate vindicari. Quin imo Princeps, vel rex sua natura^d mortalis est, cum populus vel magistratus nunquam moriantur^e. Egregiè Gunterus

Mea respice castra.

Omnia quæ dudum quæreris sublata, videbis

Nomine mutato, sub eadem vivere forma.

Hic eques, hic pastor, hic consulis atque tribuni

Imperiosus honos, & publica cura Senatus.

Aspice, Teutonicum Proceres, equitumque catervos,

Hos tu Patritios, hos tu cognosce Quirites,

Hunc tibi perpetuo dominantem jure Senatum.

Quanquam enim personæ indies in republica mutantur, tamen quod ad negotiorum similitudinem attinet Resp: eadem semper ac sui similis permanet. In Gallia Rege defuncto summi Parlamenti Senatores non lugubri veste, verum togis rubicundulis induti exequias sequuntur: *Pour montrer* (inquit M. Philibert Bojer) *que la cour du Parlement ne porte jamais le deuil, & que la dicte cour est liée de justice, auquel le Roy repose avec tranquillité.* Etenim effigiem regis lecto incumbentem tunc temporis omnibus spectandam circumferre consueverunt.

4 Unde etiam elicias, quod cum hæc potestas à Deo sit Magistratus creationem ad summam potestatem pertinere. Hinc iustè relatum, pars muneris Imperatorii, Magistratuum creatio est, iis concedere
juris-

^d Psalm.

82. v. 6.

Sirach. c.

10. vers.

11.

^e L. proponatur

76. ff. de

judicijs l.

qui res.

98. s. ult.

ff. de solut.

l. nemo 54

ff. de R. I.

g L. unic.
C. ad l. Tul.
de ambitu.

jurisdictionem summi est imperii; non singulis è populo, sed libertati majestatis proprium^g. Quæ ut potestatem universalem in terris à Deo accepit, eandem pro partibus distribuit. Sic tamen, ut summam, generalem & particularem potestatem sibi reseruet; solis instar, qui licet radios emittat, tamen caloris sui jacturam non facit; quo præsentæ stellæ minores, ne dicam omnium Planetarum lumina, non apparent, extincta videntur. Rectè Poëta

---- medium non deserit unquam

Cæli Phœbus iter, radijs tamen omnia lustrat.

a Am. 3.

Huc illa Taciti^a: *Neque decorum Principibus, si una alterave Civitas turbet omitti urbem unde in omnia regimen.* Et merito quisquam dixerit per majestatem præsentem, omnem aliam potestatem invalidam fieri. In Gallia enim Rege præsentæ judices omnes sese erigunt, justitiæ suæ fasces^b dimittunt, donec absentia majestatis ipsorum justitiæ rursus locum fecerit: nimirum, quia domino præsentæ agitatio procuratoris nullius momenti est. Eadem potestas ut Magistratum constituit, deponit, cum ejus sit non nolle, qui potest velle. Deficientibus alios substituit: quandoquidem dignitas magistratuum, ut à Majestate descendit, iterum ad principium suum, id est, Principem revertitur, cujus nomine

b Bodin. lib.
3. de repub.
cap. 3.

nomine geritur. A rege (inquit Baldus¹) omnes jurisdictiones procedunt, sicut omnia flumina per meatus terræ fluunt à mari, & ad mare revertuntur:

Quippe omnis jurisdictio cumulative, & non privative, legum exemplo inferioribus potestationibus communicatur. Cum tantum mandata sit, & ordinaria, quæ nihil aliud est quam pars absoluti imperii. Absolutum si tollas præsto ordinarium evanuit. Iudicem Plebs aut alii dissoluti homines si faciant, nullius superioris præsidio tutum, succumbentis judicio iudex iudicii sui poenam verberitur, verbera & invidiam sibi consiliabit; nec sententia ejus, quamvis iusta, rei judicatæ auctoritatem obtinebit^d, remota aut cessante iudicis legitimi executione. A superiori igitur descendendo, iudices subalterni constituendi sunt, quorum etiam rati habitio & confirmatio electioni comparatur^e.

^d L. 3. C. de
jurisd. om.
judic.

^e Clapmar.
de arcane-
rum pubi. l.
1. c. 14.

- 7 Et cum non omnes Magistratus æquali potestate ornentur, jure Romano Præses Provinciæ majus imperium in sua Provincia habebat omnibus post Principem^f. Cui aliæ personæ singulares, minori potestate præditi subsequebantur, dempto jure,
- 8 delegatas potestates in alios transferendi. Atque in eum modum sapissimè officia eminentiora conceduntur, ut quoad personas, quibus conceduntur, personalia sint, nec eadem per alios administrare

^f L. 4. ff. de
offic. præf.

X

pos-

g L. 5. ff. de
offic. ejus
cui man-
dat. jurisd.

possint; cum in iis specialis personæ industria requiratur. Quod ut firmiori fundamento niteretur, Brabantii à Philippo II. ipsorum Duce promissum impetrarunt, verba referam: *Quibus deinceps in Brabantia Civitatum, Pagorumq; præfecturas dabimus, quosve Civitatibus, Pagisve præficiemus, atq; etiam qui in præfenti Civitatum Pagorumque præfecturas habent, eos ipsos Præfecturas illas administrare compellemus. Neque verò illas in alterum, neque vendere, neque locare poterunt. Nec ulla officia locari, pignorisve jure mancipari, ne terminus justitiæ ejusmodi perversis contractibus impediatur; Et si quæ vendita, elocata, aut oppignorata fuerint pacta talia nullius momenti erunt, nec subsistent.* Et hoc quoad personas singulares. Cæterum & Collegia à Majestate dependent; ut sunt judices superiores, vulgò dicti, *Cours souverains*, cum potestate absolute judicandi, ab omni appellationis, executionumve sistendarum impedimento liberi, nulli nisi Principi suo, vel ordini populari summo, subjecti. Alii Magistratus subalterni superiori parent, subordinatis sibi Magistratibus imperant. Alii rursus obedientiam potentioribus Magistratibus præ se ferre tenentur, solo eorum imperio in particulares extenso. Hic obiter ut supra, animadvertendum, quod licet Magistratus quidam subalterni potestatem alios judices creandi exerçant, illud vi consuetu-

10 suetudinis promissionisve fieri, cumulativè non
privativè, cum liberum nihilominus supremæ po-
testati permaneat circa eosdem prout placuerit, ac
dignius pro reipub: salute visum fuerit, disponen-
di. Quales autem eligi & admitti ad munera pu-
blica debeant, titulus Codicis de potentioribus ad
munera nominandis, & Impp: Theodos. & Va-
lent, bellè commonstrant^a. Sanciendo nempe ejus-
modi viros ad Provincias regendas accedere, qui
ad honoris insignia non ambitione, vel pretio sed
probata vitæ testimonio pervenere. Deprompto
juramento se pro administrationibus sortiendis,
neq; dedisse quippiam neq; daturos postmodum un-
quam fore, sive per se, sive per interpositam perso-
nam in fraudem legis sacramentiq; aut venditionis,
donationisve titulo, aut alio velamento cujuscun-
que contractus: Et ob hoc (exceptis solis salariis)
nihil penitus tam in administratione positos, quam
post depositum officium pro aliquo præstito bene-
ficio tempore administrationis, quam gratuito me-
ruerunt, accepturos. Ab omni affectu, dissimula-
tione & negligentia iudices etiam liberos esse oportet.
Et hac præsumptione muniti, pro sacrilego
habetur, qui dubitare ausus fuerit de fide ejus quem
11 Imperator^b elegit. Civesne an exteri ad honores
sive munera publica admittantur, pro cujusq; tem-
poris

^a *L. fin. C.
ad l. Iul.
repetund.*

^b *L. 9. C.
de crimin.
sacrilegii.*

poris & religionis consuetudine aut placito variè observatur. Cautum olim Romanis fuit, ut *nulli patriæ suæ administratio sine speciali permissu Principis permittatur* ^{c L. ult. C. de offic. rect. provinc.}. Ne quis sine sacrilegii crimine desiderandum intelligat gerendæ ac suscipiendæ administrationis officium, intra eam Provinciam in qua Provincialis & Civis habetur: nisi hoc cuiquam ultronea liberalitate per divinos affatus Imperator indulgeat ^{d L. fin. C. de crimin. sacrilegii.}. Gallis hodie usitatum, exterum ad beneficia ejusdem regni, non obstante quacunque gratia, aut privilegio admitti non posse: Generaliter tamen liberum in his creandis Principi jus est; nisi lege Regia populus huic libertati leges adjecerit. Quod maximè fit cum populus exterum sibi in Principem elegerit, susceperit. Unde sæpe in Belgio olim dum principali manu cives regerentur conventum: Nullos alios quam cives ad officia exercenda, præsertim nobiliora, admittendos fore. De cancellario, & sigilli magni custode Brabantia pactum ut natura non modo Brabantus sit, sed insuper tres linguas, Latinam, Gallicam & Germanicam calleat; Exclusis omnibus Extraneis, nec non omnibus Nothis; qui in Brabantia neque consilarii, neque præfecti Provincia, aut cujusdam civitatum, pacto jure fieri, nec ullo officio publico fungi poterant. Ad munera electi, si quidam ignaviæ spectatores desertis civitatum muneribus, captent solitu- 12 13

litudines, ac secreta, & sub specie religionis cum
cætibus Monazonton congregantur, furoremve
simulent, & sua audacia parvi aliquis majestatis
jussionem fecerit, indignationem competentem
fortiatur^a. Hi atque hujusmodi, latebris consulta
præceptione eruantur^b. Susceptores autem præmio
& honore afficiendi, reverendique sunt, ipsorumq;
auctoritas jurisdictione munienda^c; sine qua justi-
14 tia expediri non potest^d. Horum porrò quam sit
constitutio necessaria, ex eo patet quod leges alio-
quin inutiles sint futuræ. Ecquid jus in civitate pro-
desset, nisi essent qui jura exequantur^e? Et secun-
dum ea, medicorum instar variis personis, rebus &
actionibus varia jura, pro subjecti corporis exigen-
tia distribuuntur; locave commoda litibus exe-
quendis ordinantur, cum maximè intersit populo
eadem juridicundo propria, propitiave eligi, ne
cives litibus obortis nimium lacerentur. Faciles ac
liberos aditus reversionesque ad ea habeant; ut
quibus de rebus lis sit, cum testibus, necessariisve
15 instrumentis commodè eo transilire possint. Ad
judices ut revertar, armatos jurisdictione, coërcitio-
ne, eos esse oportet, ne trabis Esopice exemplo ra-
narum ludibrio cedant. Non tamen ita ut inferior
jurisdictio regalibus annumeretur, sed ejus conces-
sio: quia secundum Bocerum *f* haberi non potest,

^a L. 16. C.

de decur.

^b L. 26. C.

cod.

^c C. unic. que

sint regalia

^d Augustin.

lib. 1. de

fals. relig.

^e L. 2. §.

13. ff. de

orig. jur.

f De regal. c.

2. n. 247.

X 3

nisi

nisi à summum jus habente; ubi concludit, merum quoque imperium non esse de regalibus, quoniam ait species jurisdictionis est. Obiter hic attingam, quæ de mero imperio, quæ de jurisdictione mandata dicuntur, quorum ut est sua cum regalibus affinitas, ita confundi sæpè videas cum iisdem. Ergo est is ut dixit *g* meri imperii status. At ut idem habet, in magistratuum mandata jurisdictione animadvertendum, si plenissima & omnimoda ei concessa fuerit, omnium partes quæ Romæ vel quasi Magistratus, vel extra ordinem jus dicunt, ad ipsum cui talis plenissima & omnimoda jurisdictione oblata est, pertinent *b*. Hoc pro rerum articulis, ac causis evenientibus sese immiscere potest, quod majus imperium in ea Provincia habeat; omnibus aliis post Principem. Nec quidquam in Provincia fieri posse, quod non per ipsum expediat; Sed si Fiscalis pecuniaria causa subveniat, quæ ad Procuratorem Principis ejus negotii specialem respicit, melius se facturum si abstinuerit *a*. Unde Faber *b*, & alii concludunt oblata omnimoda jurisdictione merum imperium quoque concessum esse; quod aliis displicet cum merum imperium non nisi specialiter tribuatur *c*: quia nimis ea quæ specialiter, expressè, & nominatim tribui debent, generali concessione translata non censentur.

g *Boc. d. l.*

b *L. 7. §. 7. ff. de offic. Proconsul. i L. 8. ff. eod.*

a *L. 9. ff. eod.*

b *Rational. ad d. l. 7. §. fin. ff. eod.*

c *L. in pr. & l. fin. ff. de offic. ejus cui mand. jurisd.*

sentur ^d, cum lege, constitutione, aut senatusconsulto expresso tantum transferantur. ^d C. in generali. de reg. jur.

CAP. XII.

COMITIORUM JURA.

1. *Comitia unde dicta.* 2. *Majestatis est procures convocare.* 3. *Comitiorum institutio.* 4. *Curandum ne liberi populi comitia prescribantur.*

1 **P**ositis magistratibus, etiam comitiorum jura ponuntur. Comitiae autem à *coëundo*, vel *cumeundo* dicta sunt, quod, Principes, status, procures, five ordines alicujus libertatis ex mandato supremæ potestatis, reipub: causa conveniunt. Neque enim temere aut passim convenire subalternis fas liberumve, nisi facta sibi potestate à superiore. Quid enim si coëant, conspiraturi, rebellaturi, mala machinaturi. Igitur nemo alius comitiorum convocandarum jus exerceat, quam penes quem, aut quos summa rei potestas residet, & cui omnes reipubl: necessitates conspicuæ sunt; quandoquidem majestas non admittit, absque prævia Celsitudinis suæ cognitione, aut speciali permissu, ullum procerum conventionem celebrare ^a. In Imperio Germanico tamen opus est Electorum approbatione, & consensu,

^a L. 1. ff. quod cuiusque univ. nomine. l. 1. ff. de coll.

b Paumest.
de jurisd.
Imp: Rom.
lib. 2. c.
2. n. 3.

sensu, priusquam ejusdem ditionis proceres convocari^b possint. Comitia porro instituta, ut ibidem de publicis negotiis agatur; Princeps cum populo vel senatu, vice populi de rebus gravioribus communicet. Sic Moises, David, Salomon, Tiberius, Vespasianus, Trajanus, Adrianus, Antoninus, & similes digni laude Principes Senatui & magistratibus majestatem pristinam conservarunt, omnia ad patres conscriptos referendo, seque Præsides non dominos Senatus profitendo. Theodosius etiam & Valent: Impp: *c* *Bene enim cognoscimus, quod cum vestro, id est procerum consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem imperii & Imperatoris gloriam redundare.* Nec gratius quidquam populo evenire potest. Subditi enim, si animadvertant tantum sibi tribui, ut in partem curarum & consiliorum assumantur, plura animo libero efficient, præstabuntque quam si nullam rerum habentes noticiam, urgerentur. Et ne comitia non utendo præscriberentur, aut indebitè ordines sive proceres convocarentur, legibus & procuratoribus in eum finem ordinandis, prospici potest. Brabanti olim à Philippo II. Hisp: rege obtinuerunt; ut quæ deinceps comitia ibidem exercerentur, scripto diebus x i v. antequam haberentur, debitè annunciarentur: nisi habendorum comitiorum causa celeriore expeditionem desideraret.

CAP.

CAP. XIII.

JUS ERIGENDI ACADEMIAS.

1. *Ius illud à majestate.* 2. *Hujus etiam curæ Academiae sunt.* 3. *An Magistratui Academico jus universale competat.* 4. *Iura Academiæ.* 5. *Privilegia Doctorum.*

1 **E**andem originem habent Universitates, sive Academiæ. Erectio enim Collegiorum, Academiarumve, sive Scholarum publicarum, quæ universitatum nomen propriè habent, & quidem sibi proprium, non privati juris, sed summæ potestatis ^a est. Quippe jurisdictionem omnem ac potestatem quam in discipulos suos, exercent, privilegiaque omnia, immunitatesve, à summa potestate obtinent. Quod si tamen ab aliis erigantur, licet minores sint, ratihabitione Imperatoris opus est. Has speciali curæ Imp: Theodosius & Valentinianus habuere, tanquam seminaria optimorum ingeniorum; cum institutio juventutis basis ac fundamentum Reipub: bene institutæ sit. Non denegantes Imperialem Academiam suam auditorium ^b, viros dictos patres suos appellare ^d. Et Imp: Fredericus universitates multis privilegiis ornavit. Unde vulgò oritur quæstio, an magistratui Academic

^a *Sixtin. de regal. l. 1. c. 2. n. 26.*

^d *L. fin. C. de consul. lex divin. 4. C. de locat. & conduct.*

^b *L. unic. C. de stud. liber. urb. Romæ, & Constant.*

Y

mico

mico competat merum Imperium reale ad animadvertendum in studiosos suos sceleratos malitiososve; concludentes multi quod sic: quemadmodum in Academiis, Parisiensi, Pisana, Lipsensi, Lugduni Batavorum, & aliis innumerabilibus exercetur. Reclamantibus aliis per dictam auth: *Habita.* iisdem rectoribus non merum, sed mixtum tantum imperium delatum esse. Relative autem si quis rectius earum jura, privilegia, consuetudinesve perscrutari velit, non ex generali d: *Authentica*, sed specialibus constitutionibus, indultis, observationibusque cujusque populi, quæstionis veritatem eruet; & inter ea, an ubique rector Academicus per totam civitatem imperium, quoad salutem Academiae, ac studiosos suos habeat, an vero localem tantum, hoc est, si studiosus intra mœnia, quibus Academia fundata est, reperiatur. Academiae communiter jura creandi Doctores, Licentiatos, Magistros, Baccalaureos, & Poëtas laureatos conceduntur; quamvis regaliū titulo quoque eorundem dignitatum delationes contineantur: ut etiam Notariorum, Procuratorum, sed Tabellionum creatio. Quod in his Provinciis, aut Curia Provinciali, aut Collegiis, Tabellionum auxilio indigentibus, commissum est. Doctorum privilegia ut maxima & plurima sunt, quanquam non omnia tamen

4

5

tamen extrema memorare libet; Quæ ferè confi-
stunt in jure publicè docendi, cum docti sunt^b, ca-
thedram assendendi, glossandi. Jura civilia & ca-
nonica interpretandi, publicè disputandi^c, patro-
cinandi. De professionis suæ negotiis respondèdi^d.
Jure aureorum annulorum, jure gestandi easdem ve-
stes, quibus utuntur Nobiles^e & Patricii. Jure, quod
ob civile debitum incarcerari non possint, usque
adeò ut judicem contravenientem capite punien-
dum existimet Bapt: Caria Lupus de sancto Seve-
rino^f: Quod tamen ultra Doctores practicos non
extenditur. Torturæ sese eximendi^g, militum
comparatione^h, qui quæstionibus non subjiciun-
turⁱ. Expensas in doctoratum erogatas non confe-
rendi^j. Jure non hospitandi gaudeant. In jus sine
venia à Sectatoribus vocari non possint, quia pa-
rentum loco sunt. Juvenal.

*Di preceptorem sancti Voluere parentis
Esse loco.*

Gaudent præterea juris doctores apud Pictones, jure
magistratus exercendi, beneficia & officia publica,
ac regna obtinendi, cæteraque faciendi, quæ ad ve-
rum & indubitatum juris utriusq; Doctorem, sive
Licentiatum spectant, ac pertinent, illic & ubivis
terrarum; quasi doctrina non civitatis particularis,
sed universalis mundi civem faciat. De quibus

Y 2

omni-

^b C. ecce
dist. 36.
nov. 137.
^c 1. 1. vers.
idè rursus
et c.
^d L. fin. S.
mixta 26.
ff. de mu-
ner. et bo-
nor.
^e L. 2. 5.
47. ff. de
orig. jur.
^f Chassan.
in Cathal.
glor. mund.
part. 8.
conf. 10.
^g Tr. de de-
bit. susp.
et fug. n. 9
^h L. 7. c. de
malefic. et
Matbem.
ⁱ L. 14. C.
de Advoc.
div. jud.
^j L. milites
C. de quæ-
stion.
^k L. omni-
modo s. im-
mutari C.
de in offic.
testam. l.
planè s. fin.
ff. de leg. 2.

omnibus privilegiis unusquisque ex morum observantia, nec non litterarum promotoriarum suarum extensione certior reddi potest.

CAP. XIV.

CIVITATIS INSTITUTIO.

1. *Civitatis institutio à majestate elargitur.* 2. *Utque etiam civitatis dignitas.*

Civitatis singularis institutio, sive jus civitatis
condendæ expressa vel tacita Principis vo-
luntate, etiam regalia concernit, & ad Prin-
cipem pertinet^p, ut & illam muniendi jus^q. Unde
Tacitus^r: *Judæi empto jure muniendi, struxere muros*
in pace, tanquam ad bellum. Dignitatem quoque ur-
bibus concedere Principum est. De urbe Beryto
sic Imp^p: *Propter multas justasve causas Metropolitano*
nomine, ac dignitate civitatem Berytum decernimus exor-
nandam, jam suis virtutibus coronatam. Igitur hæc quoq;
metropolitanam habeat dignitatem, ita ut nihil Tyro de jure
derogetur. Sit illa mater provincie, id est, urbs matri-
cularis, majcrum nostrorum beneficio, nempe Trajani,
à quo Paulus Tyrius arator primus impetravit^a.
Hæc nostro. ut utraque dignitate simili perfruantur.
Merita

^p L. unic. c.
Metrop.

^q 3. Esdra.

c. 4. v. 47.

l. 9. §. 4.

ff. de ver.

divis.

^r Lib. 5.

hisor.

^s D. l. unic.

c. de Me-

trop.

^a Alciat.

lib. 4. pa-

rry. c. 15.

Merita hic Imperatores agnoscunt; beneficia, dignitatesque universitatibus, privatifq; ex iis deberi, idque ab Imperatoria majestate; quæ tamen sæpè securitati magis publicæ & faciliori regni administrandi convenientiæ deputanda, quam benevolentia, docet experientia mater rerum.

CAP. XV.

PRÆMIA ET PŒNÆ.

1. *Premia & pœna ut civitatis elementa.* 2. *Rectè distribuenda sunt.* 3. *Petulantia & audacia locus in civitate esse non debet.* 4. *Absque pœnarum executione respub: non subsistit.* 5. *Pœna futuri temporis rationem habet.* 6. *Quam ad peccandum proni.* 7. *Observatione pœnarum premiorumve civitas augetur.* 8. *De premio.* 9. *Premiorum finis.* 10. *Premiis & pœnis respub: continetur.* 11. *Horum distributio ad Principem pertinet.*

Conditas civitates, id est, civium unitates, necesse est ferrumen aliquod potentius sibi jungat, ac conglutinet. Circa hæc prudenter animadvertunt, qui his duabus anchoris, præmiis & pœnis rerumpublicarum conservationem constare

Y 3

do-

docent. Rectè id ac quidem merito; cum & mundi creatur Deus præmiis ac pœnis fideles ab infidelibus discernat. Hos spe vitæ æternæ ad se alliceat, illos tanquam divinæ majestatis reos, ad inferos projiciat. Corrupti exinde, hoc fonte derivata clades in populum patriamque fluxit. Quo citra perturbationem universi stare ac tueri sese possent res hominum, fecit hoc ut necessaria essent merita, qua pœnarum, qua præmiorum. Igitur Deus summam potestatem in terris præposuit, ut pro delictorum commissorum, omissorum qualitate leges conderet puniendo, præmiis afficiendo, facinorosos, malè meritos, animadverteret. Hęc prima & maxima reip: elementa. Hęc imperiorum fundamentum ac basis. Præmia tolle, pœnas aufer, nec legum ulla vis esse, nec consistere magistratuum auctoritas possit. Tam comminatione mali quam beneficii promissione atque expectatione ad bonum^a allici, & à malo deterrieri mortales oportet. Hinc malè versantibus, laborem; egestatem^b, infamiam leges imponunt; ita etiam, ut ex facto impio nullum lucrum capere possit delinquens^c. Dum tamen in hac distributione ut plurimum peccatur, rectè à Marciano^d observatum: *Perspicendum esse judicanti, ne quid aut durius aut remissius constituatur, quam causa deposcit. Nec enim aut severitatis aut clemen-*

^a *Arg. l. 1. C. Pro quibus caus. servit.*

^b *L. 3. ff. de positi.*

^c *L. fin. C. de reb. eor.*

l. 37. in fin. ff. de minor. vig.

^d *L. 11. ff. de pœnis.*

3 *tia gloria affectanda est, sed perpenso judicio, pro ut quæque res exposulat, statuendum est. Planè in levioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debent, in gravioribus pænis severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Sic procurandum ne vulgi locus petulantia detur, neque aliis permittatur huic ut insultent; Unde Ciceroni visum^e, Ita probandam^e Lib. i. esse mansuetudinem ac clementiam, ut adhibeatur offic. reipub: causa severitas, sine qua administrari civitas non potest. Et sic in Oratione pro Sexto Roscio Romani laudantur; qui cum intelligerent nihil tam sanctum esse, quod non aliquando audacia violaret, supplicium singulare in parricidas excogitaverunt, ut quos natura ipsa in officio retinere nō posset, ij magnitudine pœnæ maleficio submove-
rentur. Atque alibi idem Orator: Si eos qui natura f Philipp. cives, voluntate hostes, salvos velites, quid tandem inte- 8. rest inter te & illos. In corpore si quid ejusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri secarive patimur, ut membrorum aliquod potius, quam totum corpus int. reat: Sic in reipub: corpore, ut totum salvum sit, quidquid est pestiferum am-
4 putetur. Dura vox. multo durior: salvi sunt improbi, scelerati, impii; Deleantur innocentes, honesti, boni, tota tandem respub: , Igitur
malum & immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.*

Durum;

Durum, imò durius clementiæ aura homines frui nequam & improbos, probos contra frugi, innocentes, contristari, affligi, opprimi, in discrimen ac periculum totam rempub: trahi. Ubique non præterita, sed futura spectentur. Non tam ob peccatum pœna irrogetur, quam ne peccetur. Vete- rem enim qui suffert injuriam invitat, irritat, & proritat novam. Paucis injustis qui parcent, plurimos bonos injuria afficiunt. Improbos servando, bonos perditum eamus. Interim si verò est apud nos locus, non inhumanitas, sed summa potius humanitas est paucorum animadversioe multos servari. Cum & misericordia in facinorosos concessa, justorum crudelitas ac perditio sit. Unde Plato, causas pœnarum finales examinans, eas infligi ostendit, non præteriti facinoris gratia; quippe factum, infectum fieri nequit, sed futuri temporis ratione habita, ne is qui injuriam fecit, tale quid iterum committere audeat, aut valeat, & à vitiis alii absterreantur. Sanè Aristoteles^a, cum agit de iis qui faciunt injuriam, inter alia affirmat, ad injuriam inferendam illos pronos esse, qui latituros sese, aut factum suum cum egerint, aut si non latuerint, non pœnas daturos esse existimant. Aut amicos, ministros, socios habent, quibus freti, & damnum aliis inferre, & latere, & non puniri possint.

^a 1. *Rethor.*
cap. 12.

possint. Quibus etiam spes est proposita depulsio-
 nis iudicii, temporis dilationis, aut iudicium cor-
 ruptionis. Unde merito dicendum, legis virtutem
 7 magis in servando, quam ferendo consistere. Imo
 civitatem parvam aut magnam fieri, à legum cu-
 stodia, poenarum præmiorumve observatione de-
 pender: nam si omnes poenarum metu, quæ legibus
 sancitæ sunt, maleficiis omnibus abstineant, cuncti
 beneficiorum præmiis invitati, officium facere stu-
 deant, civitas florentissima efficietur, boni erunt
 8 omnes, malus nemo. Præmium ut poenæ quod op-
 ponitur est, nimirum benemeritis id pro merito di-
 stribuatur^b. Ita Paulus, *Bonos non solum metu poena-*
rum, Verum etiam præmiorum exhortatione efficere cupi-
mus^c. Licet autem virtus per se expetenda sit, tan-
 quam non mercenaria, sed facto suo satis remune-
 rata, quia secundum propriam naturam id fecit,
 quod facere conveniebat, & quo non facto sibi ipsi
 molestiam intulisset.

^b L. 4. C.
 de statutis.
 l. 1. & fin.
 C. de legi-
 bus.
^c L. 1. §. 1.
 ff. de Inst.
 & Iur.

Quæ sibi sufficiens semper pulcherrima merces.

Attamen secundum plurimum corruptam naturam,
 vix ad virtutis cultum adspiratur, nisi modo quo-
 dam eo flectantur, invitentur, deducantur. Lau-
 datur quidem per se, sed alget. Et Juvenalis.

*Quis enim virtutem amplectitur ipsam
 Præmia si tollas.*

Z

Et

Et alius:

*Ipse decor recti, facti si præmia desint
Non movet, & gratis poenitet esse probum.*

Unde cum è multis millibus vix quemquam reperi-
as, qui factum bonum virtutis verum præmium
ducat, ad studium virtutis non modo trahendi, fle-
tendi, sed etiam quasi cogendi sunt; siquidem.

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Oderunt peccare mali, formidine poenæ.

Finis igitur hujus distributionis duplex est, unus 9
quo alioquin malefici à male faciendo desistant,
bonum amplectantur. Alter, ut qui se pro salute

*a L. 5. §. 3.
ff. de jure
immunit.*

reipub: optime gessere, remunerentur, præmio im-
munitatis afficiantur^a, quo cepto suo insistant, ali-
os per eadem media ad similes honores alliceant,
dum virtutis uberrimum alimentum honor est, ho-
nor ingenium alit, & ut in proverbio, artem, nec

*b L. 4. C. de
statuis.*

non proprium virtuti alimentum idem honor^b est. 10
Quare etiam præmiorum magnam rationem esse

*c Epist. 6.
ad Brutum* habendam Cicero^c docet, ut quæ reipub: conti-
neant. Atq; ideò Democritum tanquam numina

*d 2. Natur.
Histor. c. 2*

coluisse præmium & poenam Plinius auctor est^d.
Hæc qui bene distribuit, omni ævo palmam pru-
dentissimi Principis tulit. Malus reipub: status
quidem est in quo nihil cuiquam licet, at ille pessi-
mus in quo omnia omnibus ex æquo licent. Con-
tra

11 tra imprudentis est, nullum præmiorum modum habuisse. Quocirca hæc res tanti momenti ducta, ut eorum iusta collatio, pro salute cuiusque reipub: peñes summam potestatem solum resideat, ut Princeps homines omnes jure naturæ æquales^e, hos super alios extollat. Potestatem à Deo acceptam aliis communicet, quandoquidem solus super omnia excellit, atque omnia per universam rempub: disponit. Cujus ergò est leges ferre, magistratum creare, ejus quoque est beneficia distribuere; dignitatum ordines legibus definire, & dignis dispar-
tiri^f. *Nobis jubentibus*, (inquit Imp:) *dignitas susti-*
netur^g. Cui consequens est, neminem privatorum, sine auctoritate Principis titulos aut insignia dignitatis usurpare^b posse. Et quid ni dignitatum harum distributio summæ potestati conveniat, Princeps enim est qui quam optimè perpetuis vigiliis de reipub: salute procuranda summum honoris fastigium mereturⁱ. Alto insistentis solio optimè humiliorum virtutes despiciens, civiumque animos prolatis beneficiis devinciens munificentiam & liberalitatem suam in bene meritos exercet^l. Sic in Sacris: Rex honorat; Et quem vult honorari honorat, ut suæ gratiæ participem faciat. Et eosdem quos beneficiis honorat, sibi admodum devincit, ut quavis necessitate superveniente, hos tan-

L. s. ff. Juslit. & jur. l. quod attinet ff. de R. I.

L. fin. C. de legib. l.

1. ff. de con

stit. Princ.

g L. fin. C.

de Consul.

b L. eos s.

qui se pro

milite, ff.

de falsis.

i L. bene à

Zenone in

fin. C. de

quadr. præ-

script.

l L. pen. C.

de donat.

quam sacra fulcra semper penes se habeat. Quam præmiorum gratiam si Princeps, vel populus liber, sibi ab aliis præripi patiatur, necesse est totam majestatem in discrimine poni. Res sanè cum detrimento & jactura reipub: conjuncta.

CAP. XVI.

JUS NOBILITANDI.

1. *Princeps solus nobilitat.* 2. *Nobilitas statui splendorem adjert.* 3. *Virtus principium nobilitatis.* 4. *Nobiles unde dicti.* 5. *Quare necessarij.*

Princeps ergo, sive summa potestas, vel Imperatoria majestas cum in se dignitatum thesauros habeat, fons & origo dignitatis sit, jus regale nobilitandi, quoque exercet^a. Unde & nobilitas nova regie potentie opus dicitur, nec aliis facile communicatur. Nobilitas statui splendorem impartitur. Quo præstantius est in quod geris imperium, hoc magnificentius & splendidius regnas. Et ut ait Just: Imp: *b* *Quanto quilibet præst melioribus, tanto major ipse & honestior est.* Quinimo cum virtus principium nobilitatis sit, nobilitas absque virtute non consistat, hi qui belli pacisve tempore sese optime

^a L. quoties

³ § viros

autem 2.

C. ubi Se-

nat. & cla-

riss. l. 3. C.

de consul.

^b Nov. 15.

in fin. pro-

am.

timè pro Repub: gesserunt, virtutum suarum claritate per Principem titulis, armis, & insigniis nobilioribus decorantur, inter posteros eminent: præsumptione, per tempora eorum nobilitatem adauctam; nisi verè constet hos ab antiqua prosapia degeneres, exuta majorum virtute, ad damosa facinora, & vitiorum exercitia inclinare.

---- *Quis enim generosum dixerit hunc, qui*

Indignus genere & præclaro nomine tantum

Insignis? Nanum cujusdam Atlanta vocamus?

Æthyopem Cygnum. Parvam extortumque puellam

Europen: &c.

- 4 Nobiles porrò dicti, quasi non viles, vel quasi nocibiles; ejus naturæ, ut non solum sibi, sed posteris suis in infinitum eandem nobilitatem ab Imperiali culmine accipiant^c; Idque in ornamentum
5 tutelamve Reipubl: ut eruditissimorum consilio non minus splendeat, quam fortissimorum militum audacia ab omni injuria vindicetur^d, & utrumque tempus, & bellorum, & pacis rectè gubernetur.

*c Papon. ar-
rest. lib. 5.
tit. 4.*

*d 1. Reg. c.
20. v. 2.
Auth. ba-
bita C. ne
filius pro
patre.*

Z 3

CAP.

CAP. XVII.

LEGITIMATIO.

1. *Legitimatio, quomodo & quibus fiat requisitis.* 2. *De agnatorum, cognatorumve consensu.* 3. *Filius naturalis legitimationem ratam habere debet.* 4. *Concessa legitimatio, non retractatur.*

Supremæ potestatis tutelam, legitimatio, adoptio, arrogatio, & venia ætatis quoque desiderant. Legitimatio est legis actio, qua liberi naturales efficiuntur legitimi, summæ potestatis subjecta jurisdictioni^a. Et fieri solet precibus à patre filii naturalis Principi oblatis; idq; si alio modo naturalis filius per subsequens matrimonium legitimus fieri nequit: Nam si matrem filii naturalis pater uxorem ducere possit, frustra ab Imperiali benevolentia auxilium petit, cum per ipsum patrem stet, quo minus legitimetur^b. Nec extraordinarium beneficium obtinebit: Quia jus legitimæ actionis inventum non est, ut fornicationis turpitudinem tegat^c. Porro ad obtinendam legitimæ actionem, & illud requiritur, ut pater alios legitimos liberos non habeat^d (quoniam his paterna hereditas debetur, cujus vivente adhuc patre Domini existiman-

^a Nov. 74.
cap. 2. nov.
89. cap. 9.

^b C. tanta.
Qui filij
sint legit.

^c Nov. 89.
c. 9. nov.
74. C. 2.
& ibi glos.
in verbis
Permittimus.

^d D. nov.
89. cap. 9.

istimantur^e) nisi filiorum consensus intercedat, qui
 ea in re admodum necessarius est, ut absque eo ne
 Princeps quidem contra naturalem æquitatem, na-
 turalibus liberis subvenire possit. Accidit nihilo-
 minus aliquando naturales filios à Principe legiti-
 mari adhibita clausula renunciativa, de non succe-
 2 dendo ab intestato in bonis paternis. Cognatorum
 agnatorumve consensum, oppositionemve frustra-
 neam esse in hac causa Impp: voluerunt^g; nullum
 enim eorum præjudicium versatur, cum in bonis
 viventis agnati, cognative eo vivente, nullum jus
 acquisitum habeant, nec futuri heredes necessarii
 existant; imo extraneo (modo turpis persona non
 sit) exclusis amicis naturalibus & civilibus, tota
 hæreditas relinqui^b possit. Idque ex præscripto le-
 gis quæ unicuique liberum testandi de bonis suis
 voluntatem largiturⁱ. Si igitur his invitis pater
 naturalis legitimationem filii sui petere possit,
 multo magis ignorantibus^l. Nihilominus tamen
 hos legitimatos agnatis non consentientibus aut de
 legitimatione ignorantibus succedere Bocerus sta-
 tuit^m: Licet hoc in feudi successione locum non
 habeat, nec secundum Fachineumⁿ Principis pote-
 stas sese eo usque extendat. Ubi nonnulli differen-
 tiam faciunt inter legitimationem per subsequens
 matrimonium, & per rescriptum Principis; con-
 firman-

^e § 2. *Inst. de hered. qual. & differ.*

^f *L. Prætor 2. § merito 10. ff. ne quid in via publ.*

^g *Nov. 74. & 89.*

^b *L. 27. C. inoff. test.*

ⁱ *L. 1. C. de sacros. Eccl.*

^l *Arg. l. qui potest ff. de Reg. Jur.*

^m *De Reg. c. 2. n. 93.*

ⁿ *7. Contr. 49.*

c. Covarr. firmantibus aliis ex nuptiis subsequentibus succes-
tom. 1. part. sionem fundatam^o, & quotidie confirmatam esse^p.
2. cap. 8. Reclamantibus aliis (nixi theoriæ, ut dicunt, fun-
p. Schurff. damentis) talem successionem jure civili Roma-
cent. 1. conf. norum non subsistere^a. Filium quod attinet, legi-
1. n. 16. timationem à patre petitam & obtentam, nolens
Myns. 5. volens ratam habere debet, quia injustum est, ut
obs. 42. n. 2. sortem metuat^b paternam. Et hæc legitimatio
a per. tit. adeò firma est, ut nec per subsequens matrimoni-
26. s. natu- um, nec per filiosex sequenti matrimonio natos an-
rales lib. 2. nuletur^c; nimirum quia ex post facto irritari non
de Feud. potest, quod semel rite factum est; cum etiam quæ
b d. nov. semel legitimè constituta sunt, durent, licet postea
89. cap. 1. casus evenerit, quo constitui non potuissent.

CAP. XVIII.

ADOPTIO, ARROGATIO.

1. *Quid sit adoptio.* 2. *Adoptionis & arrogationis dif-*
ferentia. 3. *Adoptio legitimationem imitatur.*

Adoptionis, arrogationisve jus etiam ad Princi-
 pem pertinet. Adoptio secundum JC^{to}, actus
d. 9. 4. Instit. est legitimus naturam imitans^d, ad solatium eorum
de adopt. qui liberos non habent inventus^e, vel naturæ simi-
e §. 10. In- litudo est, ut aliquis filium habere possit, quem
stit. cod. non

2 non generavit. Sed cum ejus usus Romanis frequentissimus esset; hanc Magistratui ordinario Princeps commisit, arrogationem tantum sibi reservavit; quæ accidit cum Principis auctoritate adoptamus eos qui sui juris sunt *f.* Et ideò Princeps hanc sibi retinet potestatem, quia arrogando aliquid de exercitio libertatis ejus qui arrogatur, minuitur, in cujus conservationem Princeps specialiter etiam constitutus est. Adoptio Legitimationem imitans, filii legitimi consensum desiderat, ne ei invito suus hæres agnascatur, & exemplo legitimationis aliorum amicorum vocem spernit *b.*

f. L. 2, in pr. ff. de adopt. C. 6, 1, Instit. eod.

g. §. 7, Instit. eod. b. L. cum adoptio, ff. eod.

CAP. XIX.

VENIA ÆTATIS.

1. *Jus hoc plenissimæ potestatis est.* 2. *Major factus per Principem immobilia venderi non potest.* 3. *An major factus restitui in integrum possit.*

1 **N**EC jus veniam ætatis tribuendi regale esse ambigitur; quia non est imperii, nec jurisdictionis, sed plenissimæ potestatis *a.* Vocaturque Privilegium à Principe concessum minori 25 annis, qui est major viginti, si sit masculus;

a. L. 2, C. de his qui ven. ætat.

A a

vel

vel octodecim, si sit femina, ut è curatoris pote-
 state exeat, & rerum suarum administrationem sus-
 cipiat ^b, sicut in omnibus pro majore habeatur. ^c
 Et summæ potestati hanc competere ex eo patet,
 quod Scipio Africanus adhuc minorennis affirma-
 bat, se satis annorum habiturum, si populus Roma-
 nus modo vellet. Videtur tamen ex nova Leonis
 constitutione ^d, Magistratum ordinarium, veniam
 ætatis concedere potuisse. Hollandiæ Curia, eo
 quod ad Principalem auctoritatem cognitionem-
 ve pertineat, eam concedere ^e olim recusavit; sup-
 plicanti respondens per Griphiarium, cui libellus
 à Patrono per Procuratorem oblatus erat, illud non
 jurisdictionis, sed imperii esse, & idcirco ab Ordini-
 bus ipsis petendum. Quod & etiamnum sic ob-
 servatur. Et quamvis minores veniam ætatis im-
 petraverint, immobilium tamen alienatio absque
 Principali rescripto ipsis inhibita ^f est; nisi re-
 vendi fundus, parentis consensu creditori vendito-
 ri debeat ^g. Nec omittendum impetrationem hanc
 vires suas extendere circa res post impetrationem
 contractas, & non ad conventiones celebratas, prius-
 quam auxilium Principale consummatum esset:
 quoniam tunc alio remedio opus non habentes,
 jure minorum ordinario uti possunt ^h. Minor
 etiam venia ætatis impetrata, secundum quosdam

DD:

DD. post lesionem, ejusdem veniæ beneficio restitui potest, tam quoad rescriptum Principis, quam quoad ipsam lesionem, post rescriptum per contractum suum illi illatum. Quod tamen alii negantⁱ.

ⁱ *Wesemb. in parat. ad titul. de his qui ven. etat. & ibid. Duar.*

CAP. XX.

JUS VITÆ, AC NECIS.

1. *Jus vitæ ac necis de jure regaliū est.* 2. *Pœna semper certa esse debet.* 3. *Hanc egredi judex non potest.* 4. *Sed solus Princeps.* 5. *Clementia Majestati propria.* 6. *Hæc quandoque stipulationibus restringitur.* 7. *Princeps à nimia lenitate & crudelitate abstineat.* 8. *Læsorū rationem habeat.* 9. *Casus quibus remissiones improbantur.*

1 **I**uris regalis quoque agmen jus vitæ & necis ducit. Legisferendi potestas gladio armata, virtutem coërcitionis delictorum quæ sponte, & ignoranter contrahuntur in se continet^a. Legis virtus puniendo consistit^b, transgressores pro delictorum qualitate, alios pœna corporali, alios pecuniâ & similibus emendans^c. Delictis enim variis, variæ legibus pœnæ constitutæ sunt; unde illud in jure: *Pœnæ legibus insertæ*^d. *Pœnæ legibus, edictore*

^a *L. 2. ff. de legib.*

^b *L. 7. ff. eod.*

^c *L. 57. & 58. C. de decur.*

^d *L. 5. C. de legibus.*

A a 2

ero-

e L. 42. in erogata, quibus contenti esse debemus^f; Neque extra
 princ. ff. de eas agere aut pati, condemnare aut condemnari &
 bon. liber. Ubi dicitur: *Pœna non erogatur, nisi quæ quaque lege,*
 f L. 19. ff. *vel quo alio jure specialiter delicto aliquo imposita est.* Se-
 de verb. obl. cundum hanc judex ordinarius sententiam suam
 g L. 131, ff. de verb. formare debet, nec punctum ab ea deflectere, licet
 sign. contra conscientiam suam (ut quidam volunt)
 b A. 1163 esse possit; quia subalterno pœnæ erogatæ justitiam
 Sept. 24. examinare non competit. Non magis quam ut
 i Arg. l. re- major minori subjectus sit. Et sic Parisiis inhibi-
 legati ff. de tum Parlamento fuit^b: Ne sese examinationi re-
 pœnis & galium constitutionum immisceant. Carolus IX.
 ibi DD. l. Rotomagensi Magistratui, litteras quasdam assensu
 1, §. fin. ff. suo probare recusantibus, respondit: *Je ne veux*
 de quest. l. plus, que vous m'esluz d'autre chose, que de faire bonne &
 fin. de offic. briefve justice: car les Roys, mes Predecesseurs ne vous
 procurat. ont mis au lieu, ou vous estes, que pour c'est effect, & non
 cas. pour vous faire, ny mes Tuteurs, ny Protecteurs du Roy-
 l C. ir. rescri- aume. Extra enim legem quidquam statuendi jus
 gabili. De offic. judic. ordin. l. pœ-
 nam C. de pœnis, l. aume. Extra enim legem quidquam statuendi jus
 pœnis, l. ordinarii non habentⁱ, nec extra legis præscriptum
 pœnes C. de judicandi^l: nisi & ipsi puniri velint^m, ut qui fa-
 transact. ciant litem suam, & se suppliciis involvant, dum
 m L. 1. §. 2. aut per gratiam, aut per sordes juri desunt, ac justiti-
 C. ad l. Cor tix. Adeo à Principali rescripto dependet juris dignitas,
 nel. de fals. ut judicantium voluntati quidem facti quæstio, sed non ju-
 ris auctoritas subjecta sit. Et sic judicantibus termini
 pœna-

4 pœnarum constituti sunt, intra quos subsistere debentⁿ; nisi appellationi subjecti esse velint^o. Cum Principis solius sit de his disponere^p, qui ut lex mortua, munus & inventum Dei est, viva lex ea exequitur, quæ pro temporis ratione augendo^r, diminuendo, condonandoque ad salutem Reipubl: pertinent; cui exercendo à Deo data hominibus accepta delatave omnis potestas. Non ut inventio-
ne pœnæ extraordinariæ delectetur, sed alios ad peccandum proclives aliorum exemplo à peccato arceat, terreatve. Non ut maleficia impunita relinquat, sed ea remittendo clementiam suam, & humanitatem (majestati propriam ac familiarem) subditis ostendat, & ad meliorem vitam, extinctis indulgentia Principis criminibus^a, pœnitentem reum absolvat. *Imperialis benevolentiae proprium hoc est* (inquit Justinianus Imp:) *ut subditorum commodam investigare, quam mederi procuremus. Nam ita credimus Dei benevolentiam, & circa genus humanum niam clementiam, quantum nostræ naturæ possibile est, imitari, qui quotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignamur, & pœnitentiam suscipere nostram, & ad meliorem statum eam deducere^b. Delicti veniam pœnitentibus damus. Indulgentia nostra, quos liberat, notat, nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam^c facit. Crimen supplicanti-
bus indulgemus^d, vitam Imperatoria specialiter lenitate*

n l. 29. C. de nupt. nov. 30. c. 1. l. 1. C. de sentent. que pro eo quod inter. st.
o L. cum prolati C. de re jud.
p L. 31. ff. ad l. Corni de falsi.
r L. 4. in fin. l. 27. l. 31. ff. cod. & l. 20. C. cod.
f L. 57. in pr. C. de Episc. & Cleri.
a L. 2. C. de gener. abolit.
b L. 23. in pr. c. de nupt. nov. 134. C. 13. & in l. 4. C. de heret.
c L. 15. C. Theodos. de indulg. crimin.
d L. 7. C. de proci.

e L. 5 § 1. concedimus. Desertorem in prima desertione restituimus f. C. ad l. Iul. Majest.
f L. 5. §. 3. ff. de re milit.
g DD. in l. quid ergo. §. pena gra- vior. ff. de his qui not: infam. Gomez. resol. lib. 3. tit. de homicid. n. 60.

Quæ lenitates, restitutionesve in quibus potissimum delictis locum habeant, passim à DD. explicatur g. Sed ne ultra justum & æquum hæc benevolentia prorumpat, liberi populi ad eligendum Principem parati, quandoque stipulationibus casus quosdam excipere consueverunt, quibus gratiam præstari volunt, ac nolunt. Sic Brabanti postularunt, Philippus II. Hisp. Rex, iisdem respondit: Raptor virginum, quique illi in facinore auxilio fuere, & similiter qui illum in Brabantia susceperit, quæve rejuverit, quatenus amittere possunt, in perpetuum vitam, bonæque amittent. Si quis vero minorem, legitima ætate puerum, puellamve rapuerit ad stuprum, aut abduxerit, illi, quique ei auxilio fuere, citra spem veniæ, vita bonisque privabuntur, neque quenquam in eo sedalitium D. Petri, Privilegia municipalia, Litteræ scabinales, aut quidquam aliud tueri poterit, quo minus ex Provinciæ legibus cum eo agatur. Et ne violentius justitia exerceatur: Infortunia domestica, quæ quocunque modo (sine culpa tamen) aut ipsis aut liberis ipsorum, aut mercenarius, aut cuiquam è familia contingere poterunt, & mortis causam dabunt, à quacunque pœna & publicatione bonorum exules erunt & liberi. Principi igitur hic prudenter agendum erit, ut justitiæ lancem ex æquo suspensam æqualiter dirigat, ejusque securim jure distingat. Ne sua

cru-

6

7

crudelitate, aut mollitie, in subditorum odium, aut contemptum incurrat. Utrumque enim Principem evertit. Lenitas contemptum, severitas odium, & defectionem parit^b. Crudelitas infame vitium est sub qua virtus atteritur, victoria languescit, sopita gloria in infamiam convertitur, animi pariter & corporis vires expugnantur. Molli tamen lenitate melius, quoniam virtutum custos severitas est, suppressos bonis artibus, moribusque instruens, subditos religiosos efficiens, & in pace continens. Melius tamen misericordiam cum iustitia misceat, ne fatuus sit. Iustitiam cum misericordia jungat, ne crudelis tam in lesos quam lassi agnatos reperiatur.

b 1. Reg. 12
v. 16. Ari-
stot. 5. po-
lit. 10.

- 8 Et ne in his quidquam injustè Brabantis obtruderetur, iisdem olim cautum fuit: *Principem, homicidam in Provincia non recepturum priusquam occisi cognatos reconciliaverit superstes.* Unum ne facile admitteretur; Alterum ne talis admissio amicis civibus injuriosa foret. Cæterum etiam animadvertendum jus illud demum penes Imperatorem residere, quando remissio poenæ non vergit in præjudicium tertii, vel Ecclesiæ; cum privilegium in præjudicium tertii nullo modo subsistat^a. Per occursum Cardinalium Romæ, aut preces mulierum sese ad nuptias offerentium, Sicarios, Veneficos, Sodomitas liberari, non minus ineptum, quam injustum mihi videtur;

a L. 2. §.
si quis à
Principe,
16. ff. ne
quid in lo-
co publ.

videtur; cum ab altari suo hæreticos divelli etiam jussit Deus, justitiæ auctor.

CAP. XXI.

JUS ABSOLVENDI

à juramento.

1. Hoc jus ad regalia pertinet. 2. Cujus fori hæc absoluti sit. 3. Rationes quædam absolutionis.

ET quoniam juramenti observatio ad vitam, ejusque vituperatio in quibusdam casibus ad mortem, vel saltem ad pœnam pertineat, Jus absolvendi à juramento potestati concessum, etiam inter regalia eminet ^b. Unde Cicero pro lege Manilia: *Quid tam singulare, quam ut ex Senatusconsulto legibus solutus, consul antè fieret, quam nullum alium Magistratum per leges capere licuisset?* Et hoc jus Cameræ Imperialis beneplacito ab Imperatore & Imperii proceribus, Germaniæ assessoribus datum ^c. Hanc absolutionem quidam statuunt, non Laici, sed Ecclesiastici fori ^d esse, quanquam jure civili hæc res semper iudicibus secularibus submissa fuerit ^e. Et inquit Iulianus ^f: *Qui metu criminis in quo jam reus fuerat, postulatur, nomen militiæ dedit statim juramento*

^b Bocer. de Regal. cap.

2. n. 135.

^c Myns. 3.

obs. 99.

^d Bodin. l. 3.

de republ.

cap. 3.

^e L. fin. in

pr. ff. ad

Municip.

l. adigere. 6

in fin. ff. de

jure patron.

l. 1. § 1. C.

^f Qui milit.

possunt.

^f L. fin. ff.

de re milit.

ramento solvendus est. Nimirum ab Imperatore, cui
juramentum fidelitatis & obedientiæ primo præ-
stitum est; De quo constat, sic solvi ut collocatum
est^a. Et generaliter per universum orbem observa-
tur, ut milites summæ potestati juramento fidelita-
tis, & obsequii devincti, non nisi per Principem,
aut à Principe speciale ad id mandatum habente ab-
solvantur. Rationes absolutionis sive restitutionis
porrò in jure civili variæ sunt. Et sic restitui is po-
test, qui obstante juramento de non agendo, enor-
miter læsus, absolvendi à juramento ad effectum
agendi veniam petit; cujus modum & formam
alibi Gailius accuratè^b describit; ut & quando ob-
ligatorium juramentum^c sit. Quibus addit Myn-
fingerus ex decisione Camera Imperialis^d: Abso-
lutione à juramento impetrata, ut possit docere de
iniquitate contractus, renunciationis, transactio-
nis, vel alia qualitate, si postea probet de illa quali-
tate, secundariam abolitionem contractus superva-
caneam fore; Nam si per relaxationem data fue-
rit licentia ad agendum, videtur etiam data ad im-
pugnandum^e.

^a *L. secun-
dum natu-
ram ff. de
reg. jur.*

^b *Lib. 1.
obs. 23.*

^c *Lib. 2.
obs. 42.*

^d *Lib. 2.
obs. 57.*

^e *Arg. l. qui
procurato-
rem ff. de
procur.*

Bb

CAP.

CAP. XXII.

JUS RESTITUTIONIS.

1. *Princeps restituit.* 2. *Hoc jus quibusdam casibus communicatur.* 3. *Limitativè tamen.* 4. *Quomodo apud nos servetur.* 5. *Non facile condemnandum, nec absolvendum.* 6. *Distinctio remissionis, gratiæ & abolitionis.*

f L. 1. in
fin. ff. de
question.

IUS restitutionis ad hanc classem quoque redigendum Ulpianus^f voluit, ubi inquit: *Præses Provinciæ eum quem damnavit restituere non potest, cum nec pecuniariam suam sententiam revocare possit. Quid igitur, Principi eum scribere oportet, si quando ei qui nocens videbatur postea ratio innocentie constitit. Et inquit Cal-*

2 L. 27. ff.
de penis.

listratus^g: *Divi Fratres Harruntio Siloni rescripserunt, non solere Præsides Provinciarum, ea quæ pronunciaverunt, ipsos rescindere. Vetina quoque Italiensi rescripserunt, suam mutare sententiam neminem posse, idque insolitum esse fieri, quoniam id duntaxat à Principibus fieri potest. Litteras Gratiarum à Principe concessas à Se-*

a Lib. 5. 6.
fin. quest.
59. n. 10.
Pract. crim.

natu tamen approbari debere Iulius Clarus docet^a; quod ille ac nos interinari vocamus, ut constare possit an supplicis narratio, precesve veritate nitantur.

• Et IC^{ti} cum dicant, *Præsidem eum quem damnavit restituere non posse*, significant quibusdam casibus restituere

stituiere posse, atque hoc jus quandoque aliis judici-
bus communicari. Testes mihi sunt tituli de resti-
tutione majorum, minorumve, & similes. Ait Præ-
tor: *Ubi equitas evidens possit subveniendum^b est, si non*

sua culpa, sed parum exaudita voce præconis quis absuerit,
restituam. Quod metus causa gestum erit ratum non^c ha-

bebo. Quæ dolo malo facta esse dicentur, & justa ratio esse
videbitur, iudicium dabo^d. Quod cum minore quam 25 an-

nis gestum esse dicetur, ut quæque res erit animadvertam^e.
Item, si qua alia mihi iusta causa in rebus majorum esse vi-

debitur, in integrum restituam, quod ejus per leges, Ple-
biscita, Senatusconsulta, Edicta, Decreta, Principum lice-

bit^f. Et hæc communicatio non absoluta sed limi-

tativa est. Primo ut adversus propriam sententiam
non restituat^g. Secundò ut minor Magistratus in

majoris sententiam non animadvertat, iudicium
feratⁱ. Tertio etiam ne rebus ad suam cognitionem

iurisdictionemve non pertinentibus sese immis-
ceat. Et quales illæ res sint, quodammodo Ulpia-

nus in explicatione de majorum restitutione perfe-
quitur^l. Idem IC: alibi etiam^m ait: An autem &

Prætor restituere possit queritur? Et mihi videtur,
talia Prætorum Decreta non esse servanda: nisi

si ubi ex officio iurisdictionis suæ subvenerunt.
4 Apud nos judicialia civilia iudicibus Provincialis

Curia in accidentibus, in substantialibus supremæ
Curia

^b L. 7. ff. de
in integ.
rest.

^c L. 1. ff.
quod met.
Caus.

^d L. 1. §. 1.
ff. de dolo
malo.

^e L. 1. ff. de
minor.

^f L. 1. ff.
ex quib.
caus. major

^g d. l. 1. ff.
de questio.
& d. l. 27.

ⁱ ff. de pœnis
L. 18. ff.
de minor.

^l d. l. 1. ff.
ex quib.
caus. major

^m L. 1. §.
10. ff. de
postulando.

Curia in causis restitutionum mandantur. Quae
 graviora sunt, inter reservata majestati computan-
 tur: ut si quis damnatus capite restituendusⁿ sit.
 Aut adversus libertatem cuiquam subveniendum;
 hoc enim summæ potestati proprium, Prætori im-
 possibile est^o. Pariter ut contra res bis judicatas
 Princeps restituat^p. Relegatis[?], deportatis[?], pœna
 metalli, ad bestias damnatis^t, natalium^v restitutio-
 ni, majestatis reo, illius beneficium subveniat;
A quo sæpè rei nullo licet ære redempti
Accipiunt propriam donato crimine vitam.
 Sed cum regali folio residebit, vitæ necisque om-
 nium Civium Dominus, prospiciat cum Iuliano
 lentus ad condemnandum sit, & lentior adhuc post
 condemnationem ad ignoscendum, *Cum non remitti*
pœnam facile publicè intersit, & exemplum statui, *ne*
ad maleficia quisquam temere prosiliat^a. Quocirca etiam
 expressè cautum legibus Germaniæ reperitur, ne
 Iudex, & Assessores Camerae in ejusmodi graviori-
 bus delictis, absque prævio consensu quidquam
 agant^b. Et apud Iudæos non nisi ex populi con-
 sensu dimittendi jus, Pilato diebus festis^c erat. Iti-
 dem in Gallia observatum, per Principem exterum
 circa delictum per Cives Gallos commissum, in
 causa remissionis nihil validè disponi. Licet etiam
 delictum in territorio Principis exteri perpetratum
 sit,

6 sit, delicti tamen remissio à Rege Franciæ impe-
tranda est. Quin imo si ab alio concessa fuisset,
nullius momenti foret: quia gratia facta per Princi-
pem loci delicti, non suffragatur in loco domicilii,
seu originis. Et vulgò etiam inter remissionem,
gratiam & abolitionem distinguitur, quasi litteræ
remissionis (ut superius dixi) facti, justitiæve cog-
nitione consistant. Gratiarum autem, de proprio
motu Principis, absque ullius alterius inquisitione
facti, justitiæve dependeant; & abolitionis, quod
Princeps ex plenitudine potestatis, omnia crimina,
excepto solo crimine læsæ Majestatis divinæ & hu-
manæ remittat. Quibus, ut dixi, casibus imitari mi-
sericordiam Dei Majestas videtur, quæ hac parte
magis quam justitiâ apparet, licet divinæ Majesta-
tis misericordia, justitiæve æquales sint.

B b 3

CAP.

CAP. XXIII.

FEUDI COLLATIO.

1. *Feudi origo.* 2. *Investitura.* 3. *Princeps liberè de feudis disponit, ac cognoscit.* 4. *Cognitio hæc nemini suspecta sit.* 5. *Tutius tamen Princeps imperii membra in consilium vocat.*

ET veluti restituendi beneficium universaliter imperanti competit, sic etiam collatio feudi regalis, non nisi à majestate dependet. Jus feudorum antiquissimum est, & proculdubio à populo Romano ortum, cum extra servos, liberi Actores, Procuratores, prædiorum Custodes, Insularii, Conductores, Emphyteuticarii, Chartularii, Præcarii possessores constituerentur. His primum possessio rerum quarundam ad tempus concessa fuit. Iisdem postea capit concedi in perpetuum; verum ea conditione, ut se militiæ oneribus obligarent. Et cum postmodum aucto ditionibus, Provinciisve Imperio hæc possessiones etiam terris amplioribus, viris de repub: benè meritis, concederentur, eos Feudatarios barbaro vocabulo appellabant; Et id quod possidebatur, feudum; tanquam, *Fidem. Eam. Veram. Domino. Vero. Meo.* quasi plenariam fidem pro feudi possessione Domino directo, qui feudum con-

2 concesserat, promississent. Feudi investitura olim
per insigne vexilli conferri solebat. Nam ut scri-
bit Otto Frisius^a. *Antiquitus regna per gladium, Provin-*
ciæ per vexillum tradebantur. Eaque solus confert
Princeps^b, ut sine ejus concessione, investitura, &
cognitione immediata feuda ad aliquem pertinere
nequeant^c. Idque adeò liberè ut feudum Imperio
3 apertum alicui cui placuerit, tribuere^d possit; uti
etiam dato vexillo antiquitus resignabantur^e. Et
cum ad Principem ejus concessio, sive distributio
pertineat, merito etiam absque interventu aliorum,
de hisce majoribus feudis; ut sunt Ducatus, Princi-
patus, Comitatus, Marchionatus, eorumve posses-
soribus legitimis, regulariter officia debita exigit,
ac de re feudali cognoscit. Obsequium enim & fi-
delitatem cum pollicentur, majestati summæ con-
venit fidem eam veram ab his, atque aliis omnibus
4 sibi subjectis, exigere^f. Quæ cognitio nemini
suspecta esse debet, aut potest; Non debet, quia fi-
delitas & obsequium Principi ut viro bono debetur,
promittitur, non in nudam voluntatem confertur^g.
Non potest, quia quæ facta lædunt pietatem, vere-
cundiam, & contra bonos mores fiunt, ea nec facere
nos posse credendum^h est, sive natura sint impossi-
5 bilia, sive jureⁱ. Tutius tamen consulere politici
humaniores, exemplo negotiorum graviorum, quæ
magnos

^a Lib. 2.
cap. 5.

^b Gail. 1.
obs. 1. n. 11

^c Menoch.
conf. 32. n.

⁹ & conf.
612. n. 4.

^d Bocer. c. 9
de regal. n.

15.

^e Otto Fri-
sius d. lib.

2. cap. 32.

^f Car. Mol.
ad consuet.

Paris. tit.

1. § 2.

Gloss. 3. n.

7. Surd.

conf. 178.

n. 8. Gail.

de arrest.

cap. 7. n. 10

^g L. 75. in
pr. ff. de le-
gat.

^h L. 15. ff.
de condict.

& demonst.

ⁱ L. impos-
sibiliū 83.
§. 5. ff. de
verb. sign.

*l. non distinguemus
§. de liberali. ff. de recept. arbitr. l. jam dudum C. ubi caus. stat. ag. oport.
m Petr.
Serg. part.
1. quest.
2. n. 17.*

magnos requirunt judices^l, rectè facturum Principem, si cum statuum consilio, tanquam Imperii membris, illud faciat, absque illis nihil determinet, in re quippe maximi momenti, & in qua de amplissima quadam parte universalis territorii ^m tractatur.

CAP. XXIV.

PROVOCATIO.

1. *Quid sit provocatio.* 2. *Principi tantum competit.*
3. *Provocationis divisio.* 4. *Quas res Princeps provocet.* 5. *Alii præter Principem ab evocatione excluduntur.* 6. *In evocatione cautè agendum.* 7. *Evocatio præsumptione odiosa est.* 8. *Cognitio rerum evocatorum ex mandato speciali communicatur.* 9. *De provocatione male informati ad melius informatum.* 10. *Cautio pro populis in unius imperium consentientibus.* 11. *De privilegio fori.* 12. *Quid si provocatio extra provinciam, Privilegio sublata sit?* 13. *Aliis tamen judicibus causæ cognitionem injungere potest.*

Sequitur salutare, summum ac inseparabile jus provocationis, veram præ se majestatem referens. Hujus verbi significatio varia est. Nostro sensu

su describitur ab inferiore iudice ad superiorem, gradatim à sententia lata, vel quolibet alio gravamine, illato, inferendove, legitima, & extrema facta appellatio, seu translatio. Provocatio hæc, species defensionis, exemplo appellationum est, qua gravatis adversus suspectam judicis inferioris injuriam succurritur^a. Et cum species defensionis

fit, naturalis dicitur^b, nulli impedienda, quia præfidium & asylum innocentie^c est; ut de Paulo Cæsarem appellante liquet. Quocirca etiam à quibusdam pro Majestatis reo habetur, qui eam impedire

2 conatur. Summa hæc, five extrema provocatio appellata, quod superius provocatione ad Principem fit nihil; unde & juris regalis nuncupatur, quod summum justitiæ tribunal, & postremum sententiæ elogium in tota Repub: constituat, tanquam si jura manu claudat, ut bene à Guntero observatum, cum ait:

--- ut præsens, quasi maximus omnia iudex

Claudere jura manu, cunctasque recidere lites

Debeat. Atque omnis iudex, omnisve potestas,

Atque magistratus, ipso præsentente quiescant.

Sicut provocatio ad Principem, velut ad summum iudicem pertineat^d inseparabiliter. Admodum etiam ut ex sententia Molynæi^e, & Jæsonis, iudicibus inferioribus hoc jus salva libertatis maje-

Cc

state

^a L. 1. ff. de appellat.

^b L. 3. ff. de institut. & jur.

^c L. 1. C. de sentent. præf. præ. nov. 82. c. 13.

^d L. 2. §. 18. ff. de orig. jur.

^e Ad Cons. Burgund. tit. 1. §. 3. gl. 4. Jæson in l. impetrium n. 20 de jurisd.

state concedi non possit, nec qualibet auctoritate,
 consuetudine, aut ullo temporis curriculo, præscri-
 bi. Provocatio hæc, siue evocatio, alia tacita est, 3
 alia expressa. Expressa, si verbum *Evocatio* manda-
 tis inferatur, ut in Gallia, his verbis fieri consuevit:
*Nous pour les causes dessus dictes, icelles avons evoqué, &
 evocoons de grace speciale.* Tacita, eo ipso quod Prin-
 ceptis absque aliquo mandato parti, aut iudici infe-
 riori facto, incipit de causa cognoscere; quam in-
 directam provocationem DD: vocant, cum expref-
 sis verbis ut plurimum voluntas cuiusque declara-
 ri soleat ^a. Sed plerumque præcipi prius inferiori
 consuevit, ut intra certum tempus causam decideret,
 & definiat, priusquam Princeps suo jure utatur. Fit
 etiam evocatio alia ad partis petitionem, alia motu
 proprio. Et generaliter, ut dixi, summæ potestati 4
 liberum est, quasunque causas coram iudicibus sui
 territorii pendentes, evocare, eosve à sententia fe-
 renda liberare, quia iudicium solvitur vetante eo
 qui iudicare iusserat ^b; Cum enim totam iurisdic-
 tionem illis adimere possit, multò magis ejus par-
 tem ^c. Et sic lites inter pares potestates subalterno
 iudicio, non subjectas, ut sunt Parlamentorum ju-
 dicialium, ubi Rex superior est, Consiliorum, Cu-
 riarum Provincialium, ad se evocare de proprio
 motu consuevit, ne dum par in parem imperium
 nul-

^a L. labeo
 ff. de su-
 pell. legat.

^b L. iudic.
 ff. de iudi-
 cys.

^c L. 76. in
 pr. ff. de rei
 vendicat.

nullum habet, partes ad arma veniant, diversa ar-
 resta sequantur^d. Et unus ut alteri cedere nollet, ^{d DD. in l. nulli C. de}
 quisque aquam ad suum molendinum (ut in pro- ^{judic.}
 verbio est) trahere conaretur, nisi pro reipub: tran-
 5 quillitate, sese Princeps interponeret. Gubernato-
 res Provinciarum quod attinet, & reliquos qui vi-
 cem Regis gerunt, eos evocare causas pendentes
 non posse, dubio caret; quamvis ut ait Rebuffus,
 in Gallia sæpius sua potestate, hac in parte, Recto-
 res Provinciarum abutantur, volentes evocare à
 6 Parlamenti ea jura quæ non nisi per Principem ip-
 sum justè evocantur. Porro in causis singulorum
 Princeps cautè agat, prospiciatve ne partem damno
 afficiat, si alterutra pars lite pendente, sine magna
 causa litem evocat; præcipuè cum ex parte provo-
 cantis, & judicis à quo, quodammodo odiosa sit,
 & idcirco restringenda^a; tum quia tollit præven-
 tionem^b, atque illud: *De qua cognovit judex, de ea pro-*
nunciare debet^c. Nec videtur Princeps voluisse in-
 sciis præjudicare processui agitato inter partes. Hoc
 cedit in præjudicium & contumeliam illius judicis,
 qui jam de causa cognoscere ceperat^d. Ac forsitan,
 si pars supplicans verum causæ statum expressisset,
 evocationem non obtinuisset, vel non ita facile^e.
 7 Etiam evocatio odiosa est, quod vexationis causa
 vulgò intentata præsumatur, impensas intolerabi-

^a L. cum
quidam ff.
de liber. &
post-um.

^b L. si quis
postea ff. de
judic.

^c L. de qua
re ff. eod.

^d L. litigat.
ff. de arbit.

^e C. cum po-
stulasti. de
rescript.

les excitet, lites faciat penè immortales; & quod præcipuum est, antiquum justitiæ ordinem evocans spernere videatur, ac demum evocationem qui desiderat, de jure suo quasi diffidere. Ulterius distinguendum adhuc inter causas majores minoresve, quæ aliquando provocatione carere, aliquando aliis 8 *f. Nov. 82.* iudicibus committi consueveres, singulari industria *c. 13.* personaliter ad hoc electis; firma spe eosdem aliter non judicatu-
g. L. 1. §. 1. ros, quam summa potestas, siue Prin- *ff. de offic. pref. pret.* cepts ipse, si adfuisset, iudicium *b. L. 2. §. 4.* dixisset, ut populus *c. 18. ff. de orig. jur.* Romanus eam instituto consulatu consulibus *i. L. 1. ff. de constit. Princip.* concessit, ad deinde Principibus, cum eis & in eos omnem potestatem transferret. Hodie apud Venetos XL. viris, in Belgio foederato statibus Provinciarum in sua cuique Provincia sacrè sanctèque vice populi commissa, ultra quos exemplo imperii Romani, ulterior provocatio non datur, utpote qui 9 *l. L. 1. §. ff. de quib. ap- pel. non licet.* superiorem non agnoscunt. Adjiciendum hic *a. Arg. l. 13. §. 4. ff. ad S. C. Treb.* DD^{res} disputare, an ab Imperatore male informato, ad melius informatum, & ut ajunt à dormiente ad vigilantem rectè provocetur? Sed ejusmodi petitio, non appellatio, nec evocatio est, quia ab uno ad eundem appellatio, nec admittitur, nec esse potest, sed potius quasi appellatio, siue supplicatio, dum scilicet ipsius Principis benignitatem imploramus, ut ex causa commiserationis attente velit, pleniusque

que cognoscere negotium; licet confitear appellationem, & supplicationem ab evocatione differre, quia illæ, finita lite, hæc lite nondum finita; illæ ad subalterno etiam, hæc non nisi ad supremam
 10 potestatem derigatur. Animadvertendum porrò pluribus populis liberis separatim in unius Principis imperium consentientibus, conclamantibus, cum centrum libertatis penes eundem Principem resideat, personamque ejus sequatur, cautè stipulari, & in actis, ut redigatur, petere, se provocationem civium suorum extra civitatem propriam non admissurum. Sic à Philippo Burgundiæ Duce*, olim nobis, Brabantisq; promissum, eum qui in Provincia Hollandiæ vel Brabantiæ, Transmosanave, apprehenderetur, extra eas Provincias non evehendum iri; nec permissurum Principem, ut à quocquam eveheretur. Quod & privilegiis, referente Bodino^b, consedi solet. Duces Burgundiæ, Sabau-
 11 Quod jus tunc privilegium fori appellatur, cum fori ordinariè territorium illud sit, intra quod supremus judex relativus, in facinorosos potest animadvertere^d; Nec non locus ille, ubi jus in eodem

* Anno
 1452.
 Junij 11.

^b Lib. 1. de
 repub. c. 10.

^c Consil.
 404. n. 1.
 lib. 2. v. 2.
 Quia Pergrini.

^d L. si pupillus §. territorium ff. de V. S.

- ^e *C. forus* territorio supremum redditur ^e, dictum ab eo se-
^{10. Extr.} cundum M. Varronem ^f, à *ferendo*, quod in eum lo-
^{de verb.} cum litigantes controversias suas deferant, sicut ne-
^{sign.} gotiatores res quas vendere cupiunt, ad certa loca
^f *Lib. 1. de* conferre consueverunt. Unde & Græca imitatione,
^{ling. latin.} fora *Basilica* dicta fuere, quæ ita ædificari solebant,
 ut in superiore parte judicia, in inferiore negotia
 exequerentur. Et privilegium, sive jus fori ejus ef-
 fectus est, ut citra in juriam infringi non possit, sen-
 tentiam latam nullam faciat, sic ut impunè ei non
^g *L. fin. ff.* pareatur ^g. Attamen tenendum, quod si provoca- 12
^{de jurisdict.} tio extra Provinciam, privilegio sublata sit, aut de
 jure non evocandi inter populum Principemve
 conventum, ut de sententia majorum Magistra-
 tuum, puta Parlamenti, aut Curix ad superiorem
 non provocaretur, viam nihilominus supplicandi
^a *L. 5. C.* non interclusam, sed apertam esse ^a. Nec tunc 13
^{de precib.} Princeps in foro provocationis constringitur, (ut
^{Imp. offer.} solet communiter) causam ad inferiorem judicem
^{L. unic. C.} remittere, ad quem in prima instantia transmitti
^{de sentent.} debuerat ^b, sed à quibusdam personis, præteritis in-
^{pres. Pre-} termediis judicibus, ut Curiam adeant, rectè injun-
^{tor.} gere potest; scilicet in causa pupillorum, viduarum
^b *L. 21. ff.* aliorumve miserabilium personarum ^c; Ex Man-
^{de appellat.} dato Ordinum Hollandix Curix Provinciali com-
^c *L. unic.* missum. ^c
^{C. Quand.}
^{Imp. inter}
^{pupill.}

CAP.

CAP. XXV.

DE BELLI, AC PACIS JURE.

1. Belli ac pacis jura prudenter observanda. 2. Cives institutione actionum à propria ultione abstineant. 3. Arma non sumenda. 4. Nisi pro defensione. 5. Civilis discordia amovenda. 6. Arma publici juris sunt. 7. Quid sit bellum. 8. Pœna injussu Principis, vel populi bella gerentium. 9. De Fecialibus antè belli initium mittendis. 10. Fecialium origo. 11. Eorum formulæ, & officium. 12. Effectus belli per Feciales pronunciati. 13. Bellum ut publicis auspiciis geritur, sic etiam finitur. 14. Fœdus à summa potestate dependet. 15. Fœdus inter liberos tantum validum. 16. Fœderatorum nomine obsides mittuntur. 17. Ut nisi fides impleatur, hi puniantur. 18. Feciales de injuriis illatis inquirunt. 19. Repressalie unde dictæ. 20. De origine repressaliarum. 21. Quid clarigatio. 22. Quare repressalie institutæ. 23. A quo concedantur. 24. Quenam requirantur ut repressalie justæ sint. 25. Repressaliarum definitio. 26. Inter quos locum habeant. 27. Repressalie facilius conceduntur, quam defenduntur. 28. Repressalie juris publici sunt. 29. Quid in iisdem probandum. 30. An injustæ sint. 31. An licitæ. 32. Concessæ repressalie per Principem defendendæ.

CAP.

CUM sua sint uti pacis, sic & belli jura, finitur quippe bello pax, & bellum pace mutatur; sintque utrique sua confinia, omnimodo æquum est, ut & armata pax sit, & bella quam maximè fieri potest, citra injuriam gerantur, utque majestatis præsidio omnes homines tam belli quam pacis tempore tuti sint; nec aliquo juris prætextu cives à civibus suis, socijsve lædantur, dum summa potestas hunc specie tranquillæ pacis obrui, illum rursus, quasi armis leges nullæ sint, rebus suis spoliari patitur: ut plerumque in iis accidit qui vel datæ fidei sacramento sese parum, aut nihil adtringuunt, vel militaris disciplinæ reverentiam neglectam habentes, omnia potentiorum audaciæ exponunt, quibus vix resisti potest, nisi in omnibus, & maximè quidem in bello, ac pace, interveniente majestate, ordo inviolabilis servetur; Quod cum sibi etiam propositum Iustinianus Imp: haberet, inquit: *Imperatoriam majestatem non solum armis decoratam, sed & legibus suis armatam esse debere, ut utrumque tempus, & bellorum, & pacis recte gubernari possit.* Et hinc est quod merito summæ potestates belli pacisque jura inter regalia collocarint; nimirum quia in iis sæpissimè totius reipub: cardo, salus & exitium, vertuntur; tanto prudentiori consilio suscipienda, gerenda, deponenda, quanto majus peri-

periculum ex pace, dissipatisque veteranorum cohortibus insidiis vicinorum latentibus, & gliscente discordia ab interno veneno unquam prorumpere possit. A civibus igitur, tanquam in repub: proximioribus incipiendo, summæ potestati ad pacem conservandam, & ne seditiones oboriantur intestinæ, convenit causa civium litigantium, decidendis processibus iudices ordinarios constituere, extraordinarios sive deligatos eligere, ut coram his adversarii citentur, ut si quas putent se habere petitiones, actionibus experiantur^a, exclusa privatorum jurisdictione, sive ultione privata^b. Nam idcirco (inquiunt Imp: Honor. & Theodos.) *Judiciorum vigor, jurisque publici tutela in medio videtur constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem.* Hæc mater injustitiæ, iniquitatis atq; inimicitiarum est; ex jurgiis ad verbera, ex verberibus in simultates erumperis; donec vires acquirens eundo, ex privatorum ac singulorum causis, familiarum commotiones, oppositionesq; inexpugnabiles subsequantur, atque admodum augeantur, ut plerumque remota, aut spreta causa ex qua, vel ob quam, id quod accessorium est, causam primam sive principalem longè antecedit. Quibus seditionibus cum in repub: justitiæ publicæ beneficio mederi possit, non patitur Prætor ad arma, aut rixam procedere, quos

^a L. 13. ff. Quod met. caus.
^b L. 43. in fin. ff. ad l. Aquil. l. 3. §. 9. ff. De vi & vi armat.

D d

sua

sua jurisdictione potest componere, innocentes absolvendo, convictos condemnando, & ad solutionem juris remediis urgendo^c; Idque decreto legis generalis: *Neminem sibi esse judicem. Neminem sibi jus dicere posse*; eo fundamento, quod iniquum foret in re propria, citra jusjurandum conventionale^d, alicui sententiæ licentiam tribuere^e. Quocirca etiam ne debitores armorum vi terreantur præcipit Imp:^f: *Nulli prorsus nobis inscius, atque inconsultis, quorumlibet armorum movendorum copia tribuatur. Nec arma, nisi à milite, gerantur^g, nec privatis hominibus vendantur^b. Attamen ne hinc injuriarum nascatur occasio, unde jura nascuntur scilicet si facinorosi innocentes aggrediantur, ac data lege juris religiosi sese defendere non audeant, rursus pro temperamento, pro defensionis jure alia sic lege cavetur: *Libera cunctis resistendi tribuitur facultas, ut quicumque militum, vel privatorum ad agros nocturnos postulator intraverit, aut itinera frequentata insidiis aggressionis obsederit, permissa cuicumque licentia digno ilico supplicio subjugetur: ac mortem quam minabatur, excipiat, & id quod intendebat, incurrat. Melius enim est occurrere in tempore, quam post exitium vindicare. Vestram (porrò ajunt Impp:) igitur vobis permittimus ultionem: & quod, serum est punire judicio, subjugamus edicto: ut nullus parceat militi, cui obviare telo oporteat, ut latroni a.**

Iuris

^c L. 9. C. de
obl. & act.

^d tot. tit. ff.
Quar. rer.
act. non
detur.

^e L. unie. C.
si quis in
sua caus.
jud. vel jus.

^f L. unie. C.
de arm. usu.

^g Lib. 2. tit.
27. §. 1. de
Feud.

^b Nov. 15.

^a L. 1. C.
Quand. li-
ceat unic.
sine jud. se
vindic.

Juris naturalis est, inquit Florentin: **J**Ctus, *ut vim atque injuriam propulsemus*. Jure hoc evenit, ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur^b. Unde Ovidius:

Judice me, fraus est concessa repellere fraude.
Armaque in armatos sumere jura sinunt.

^b L. 3. ff. de
Instit. &
jur.

Et vim repellere (ut ait Paulus) omnes leges, omniaque jura sinunt^c; ac proinde defensor propriæ salutis in nullo peccasse videtur^d. Nullum factum pro defensione sui metuere^e debet. Nec dubium, eum qui inferendæ cædis voluntate processerat, jure cæsum videri^f. Et hoc si tuendi duntaxat, non etiam ulciscendi causa factum^g sit. Cuncti etiam adversus latrones publicos, refertoresque militiæ, jus sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ ultionis, per Impp: Arcad. Honor. & Theodos. indultum. Quod tamen Leo Imp: ita restrinxit, si inventus resistere ausus fuerit. In civili discordia etiam cautè prospiciendum, ne partes ad arma profiliant. Superba potentiorum jurgia componantur, seditiones populares amoveantur. Circa hæc Majestatis potestas indulgentia, auctoritate, ut plurimum potest, maximè versatur. Hos gratia, illos manu Regia in officio retinens: cum omnino è re-pub: sit, ut bella intestina, quantum quibusq; modis fieri possit, salva tamen majestate, extinguantur.

^c L. 45. §.
4. ff. ad l.
Aquil.
^d L. 3. C. ad
l. Corn. de
Sycar.
^e L. 2. C.
eod.
^f L. 4. C.
eod.
^g d. L. 45.
§. 4. ff. ad
l. Aquil.

D d 2

Hinc

Hinc officio bonus civis se quoque offerre debet, cuius presentia populo semper grata & accepta fuit, ut re ostendat se magis pro salute reipub: quam in reipub: esse.

*Gratum est quod patriæ civem, populoque dedisti,
Si facis ut patriæ sit idoneus.*

Quod ut tuto tam respectu contententium, quam eorum qui contententes à rixa divertere conantur, fieri posset. Olim Philippus II. Rex Hispaniarum, Dux Brabantiae eligendus, edixit; Si in Provincia Brabantiae rixa, aut pugna contingat, à tempore rixæ, aut pugnae viginti quatuor horis firma certaue pace potientur illi, qui adstantium pacem expostularunt, & qui interea adversus eos aliquid fecerit, pacis violator censebitur. Porro cum arma omnia publici juris sint, interdicta omnibus privatis, absque speciali Principis permissione, armifectura est. *Prospeximus*, inquit Iustinianus^a, *armifecturae opus, nullum privatum operari; solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armifactorijs, aut qui dicuntur Fabricensii.* Adeoque hæc arma Principi curæ sunt, ut moveri de loco ad locum absque principali prævia cognitione, consensu speciali, & milites absque Principalis serenitatis auctoritate, nullatenus transferri possint^b. Et hoc est quod dicitur: *Armandia, armandiaque jura sibi*
Prim-

^a Nov. 85.
^{c. 1.}

^b L. unic. C.
de arm. usu.
l. 1. & 2.
C. que res
export. non
deb.

- 7 *Princeps vindicavit*^c, cui inseparabiliter competit^c de bello, bellive rebus disponere. Belli verbum publicum est, non privatum, ab uno populo libero, aut vice populi, decretum, vel ab alio libero populo, alteri populo illatum; qui tunc oppositè ex re-
lativis homogeneis hostes appellantur^d: cum alii non nisi latrones, prædones, feditiosi, latrunculi sint, cujus rei materiam penes viros eximios, studioque excellentes Ayalam, Albericum gentilem, & omnibus majorem, eoque incomparabilem Hu-
gonem Grotium reperies. Bella hæc ut interdum crebra oriuntur, & à finitimis quandoque acriora inferuntur^e, Principali curæ commissa, præcipiunt eum lege Julia Majestatis teneri, qui injussu Principis, vel populi bella gesserit, dilectum exercitum habuerit, comparaverit, quive cum ei in Provincia successum esset, exercitum successori non tradidit. Nec duci liberum absque speciali summæ potestatis mandato cum hostibus confluere. Quod si in bello rem prohibitam fecit, aut mandata non servavit, capite punitur, etiamsi res bene gesserit^g. In Qu. Fabio, in Torquati filio exempla sunt. Huic summo beneficio poena remissa. Huic post triumphum cervix cæsa. Unde Paulus ait, *disciplinam castrorum antiquiorem Romanis fuisse, quam charitatem liberorum*^a. Et Plato^b: *Si quis pacem, aut bellum fecerit*

C. 1. Quæ sint Regal.

d L. 24 ff. de capt. & postlim. l. 118. ff. de verb. sign.

e L. 2. §. 18. ff. de orig. jur.

f L. 3. ff. ad L. Jul. majest.

g L. 3. §. 15 ff. de re milit.

a L. postliminium §. filius quoque ff. de capt. & postlim. revers.

b Lib. 2. de legibus.

Dd 3

priva-

*privatim, sine publico scito, capital esto; quia hæc res tam difficilis, & ardua, ad neminem nisi summo imperio præditum, pertinet; cujus speciale officium est, sua potestate & auctoritate, se, suamque Rempubl: adversus externam hostium vim, tueri, defendere^c, idq; sine ullius alterius necessario consensu, aut interventione; nisi specialiter lege Regia aliter inter Populum & Imperatorem de hac cognitione, & consensu convenerit; ut olim^d Philippus II. Hisp. Rex, Brabantia, Lymburgiaque Dux eligendus, confirmandus spondit: se ob causas Principatuum earundem Provinciarum contingentes, adversus quenquam bellum non suscepturum, aut pignorationem contra aliquam facere, faciendamve curare, nisi de consilio, & consensu Ordinum Brabantia. Ceterum ubi Princeps non est, jus illud penes eos est, quibus imperii res conjunctim commissæ sunt^e. Et hinc Livius multoties: *Populus bellum fieri Aquis jussit. Item, Populus hoc bellum frequens jussit. Bellum ex auctoritate patrum populus adversus Vestivos jussit.* Ulterius ne progrediar, priusquam ad bellum proceditur, *Feciales* emittuntur, accipiuntur, qui nostro more *Herauten* vocantur. Hi bellum, bellive causam necessariam parti adversæ explicant, quod antiquitus verbis solennibus fieri solebat. *Ac belli quidem æquitas*, ait Cicero, *sanctissime Feciali**

^c *Arg. l. 31*
C. locat.

^d *Anno*
1555.

^e *Arg. l. 24.*
ff. de capt.
& postl.
revers. l.
118. ff.
V. S.

Feciali populi Romani jure præscripta erat. Ex quo intelligi facile potest nullum bellum fuisse justum, nisi quod, aut rebus repetitis gereretur, aut denunciatum antè esset, aut inductum. Hoc jus Ancus Martius Rex, ab antiqua gente, Æquicolis descripsit, à quo bellicæ ceremoniæ, ut non gererentur solum, sed etiam indicerentur bella, aliquo ritu, primum Romanis sunt proditæ; licet alii hoc Numæ Pompilio tribuant, à quo septima sacrarum legum parte, Collegium Fecialium institutum fuisse asserunt^a. Verba autem juris Fecialis hæc erant:

„ *Belli, Pacis, Fœderum, Induciarum, Oratorum, Feciales*^b,
 „ *Indices sunt.* Horum apud Romanos officium fuit, procurare ne fœderatis injustum bellum inferatur. De bellis, fœderibus, pactionibus, & injuriis Sociorum activis, passivis, ut inquirerent. Agentibus contra fœdus, legatos mitterent, qui verba inîti fœderis repetentes, & jus, & res nocivas clara voce populo Romano dedi postularent. Quæ postulatio

„ *Clarigatio* dicebatur, & sic solenniter fiebat: *Jovem ego testem facio, si ego impiè, injustèque illas res dedier populo Romano, mihi que exposco, tunc patriæ compotem nunquam sinas esse.* His peractis, si petitionem recusabant, renunciata prius amicitia, & societate, si qua fortè erat, post triginta dies, qui solennes fuere, bellum indicare, captaque & hostili modo devastata,

f Livius, lib. 1.

a D. Halicarn. lib. 2. Antiq. Roman.

b Cic. lib. 2. de legib.

ta, belli jure repetere incipiebant. Fecialibus bellū prohibentibus, improbantibus, neq; consuli, neq; senatui, neq; populo arma in hostes sumere licebat. Maximum inter Fecialis *Patrempatratum* appellabant; & teste Plutarcho is erat, qui vivo adhuc patre suo liberos alebat, quem Fecialis alius verbena caput, & frontem cingens, indicendi belli, aut percutiendi fœderis, Principem faciebat. Non semper Regi cum quo erat belligerandum, sed & ad præsidium aliquod bellum nunciabatur, quo indicto, sublatis commerciis militi arma capere, & copias cogere licebat, ad hostes ducere, excursiones facere, prædas agere, fines populari, eosque ferro ac igni devastare, frumenta succidere, ædificia incendere, atque omnia hostiliter agere. Tyberiani tamen non prius cum hoste congrediebantur, quam dies, locus, & decertandi hora ex fide, per Feciales hosti denunciata esset. Similia sunt quæ de usu Campanæ Martinellæ, totum mensem apud Florentinos impelli solitæ, habet in historia Florentina, Nicolaus Macchiavellus. Quod & sic veteribus Romanis observatum fuit. Et quoniam ut bellum publici nominis auspicio geritur, sic etiam finitur, pacem quoque faciebant; & si parum legitime facta videbatur, irritam reddebant. Ac jus belli personæ delatum, regulariter pacis faciendæ pote-

potestatem complectitur.. Rectè Tacitus: *Donec referantur litteræ Neronis, an paci annueret: nisi specialiter constet, bello tanquam ad bellum, quemquam præpositum tantum esse, quo casu aliud fortè esset dicendum; quamvis ut dixi, generaliter res sese aliter habeat; cum bellum suscipitur, ut inde pax placida sequatur, belli finis non nisi pax optima sit. Unde Cicero: Ita bellum suscipiatur, ut nihil aliud quam pax quæsita videatur. Et Salustius ad Cæsarem: Sapientes pacis causa bellum gerunt, & laborem [pe otij] sustentant. Manlius Capitolinus dicebat: Ostendito modo bellum, pacem habebitis. Penes populum si jus illud remanserit, absq; populi consensu, neque geritur, neque finitur.. Livius: Posthumius, inquit, sponsione quæ injussu populi Romani facta est, non teneri populum Romanum. Nec etiam si duces belli pacem, fœdus, contractumve in populari statu cum exteris, absque consensu populi liberi pepigerint. De his etiam si quid Imperatores, vel duces contra jurisjurandi religionem peccassent, Feciales cognoscebant, atque expiabant; ut in eos hodie per summam potestatem, ubi Feciales non sunt, animadvertitur.. Nimirum, quia per privatos tanquam privatos fieri non potest id, quod publicam*

14 expeditionem desiderat. Et quoniam bellum, atque pax à summa potestate dependent, sequitur &

E e fœde-

foederis pactionem ad summæ libertatis majestatem pertinere, nec ab eadē majestate separari posse. Hujus quoq; rei curam Feciales priscis temporibus gerebant. Non aliter tamen foedera, cum lociis, aut hostibus sancire, aut pactiones suscipere poterant, quam si Consulis, aut Pretoris auctoritate, interveniente SC^{sulto} jussuq; populi, admitterentur. Foedus nullū nisi inter liberos populos consistit. Subjēctis, ut servis, ejus commercium interdictum est. Privatis omnibus, proprio nomine ab omni foederis sanctione quoq; exclusis. Unde & Salustius: *Senatus*

a L. denunciamus C. de his qui ad Ecclef. l. 2. C. de seditiones. l. ult. & tot. tit. C. de colleg. illic. b L. 6. ff. de pact.

uti par erat decrevit, suo, neque populi injussu, nullum potuisse fœdus fieri. Quod & observatū donec Reges, aut Principes à populo eligerentur. Ait Seneca: Imperator fœdus percussit, videtur populus percussisse Romanus, & fœdere continetur. Ac ne foederis quidem nomē in repub: obtinet, nisi inter duas ad minimū supremas potestates publicè de bello, aut de pace convenerit^b.

c Clapm. lib. 1. de ar. un. ser. pub. c. 20.

Qua de re, ut certiores ab utraque parte Carthaginenses essent (ut enim plurimum & plurimum ex mandato geruntur) hinc inde pendente confirmationis tempore viri spectabiles obsides transmittabantur; vel si alterius tantum populi maximè interfit, accipiuntur quidam, qui capite puniuntur, nisi Princeps rem ratam^c habuerit. Olim ut dixi, & foederibus Feciales prepositi erant, qui de eorum causa,

causa, qui contra foedus illatam injuriam querebantur, cognoscebant. Comperto crimine, fontes comprehensos, legis dedebant; nec non & auctores foederis non ritè initi, tradebantur, ut ea ratione populus religione solveretur. Unde T. Veturius & Sp. Posthumius Conss. cum malè pugnatum apud Claudium esset, legionibus Romanis sub jugum missis, pacem cum Samnitibus injussu populi, Senatusque fecissent, una cum T. Numicio, & Q. Æmilio Trib: pleb: (quod eorum quoque auctoritate pax Claudina facta esset) dediti sunt hostibus, ut pax Samnitum repudiaretur. Hujusque deditiois ipse Posthumius, qui dedebatur, auctor & suator exstitit, fortiter inquit: *Dedamur per feciales nudi, vinctique; Exolvamus religione populum, si qua obligaverimus: ne quid divini humanive obstet, quominus justum, piumque de integro ineatur bellum.* Deditiois per Feciales hæc formula erat. *Quandoquidem hisce homines, injussu populi Romani, Quiritum foedus iectum iri sponponderunt, atque ob eam rem noxam nocuerunt: ob eam rem quo populus Romanus scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo.*

18 Exemplo belli, pacis, atque foederis, & hi Feciales cognoscebant de injuriis eorum, qui personaliter, vel etiam realiter, se à foederatis, & exteris damno affectos, conquerebantur, atque obinde in

E e 2

inte-

integrum restitui petebant. Qui si quidquam perpetratum illatumve contra fœdus, amicitiamve ex quærelis civium in Socios, Sociorumve in cives, intelligebant, causam eorum cognoscebant, & comperto crimine, fontes Sociorum cives, aut bona civibus injustè ablata, dedi postulabant; civesque noxios ex justa Sociorum, aut exterorum quærela comprehensos, læsis dedebant. Contra noxam dedere, aut quovis alio modo afflictis satisfacere recusantem repressaliæ concedebantur. *Repressaliæ* vox,¹⁹ barbara creditur. Vulgò tamen à *Representando*, quasi scilicet illi qui ob denegatam justitiam, cum rebus detinetur, representet, dictam. Alius eam vocem à *Presfa* Italico, quod notat capturam, ducit. Multi hanc à *repre*mendo, plures à *repre*dando, plurimi rursus à *reprimendo* rectius derivatam voluere. De repressalium origine parum inter DD^{es}²⁰ constat. Novas Bartholus^a, Zazius vetustissimas vocat. Probabile est, repub: legibus & magistratibus non admodum inunita, hoc jus unicuique, etiam absque magistratuum mandato, usu licitum, permixtumque fuisse. Sed cum inde maximæ dissensiones, ac sæpissimè etiam inter varios populos bella orirentur, tum ob leves res, vi, & quandoque etiam à veris dominis injustè repetitas, & obinde repulsiones passas, iudices huic negotio à Numa Pom-

a. Lib. de
repressaliis

- 21 Pompilio, secundo Romanorum Rege, constitutos, eosque *Clarigationis* titulo insignitos fuisse. Quippe *Clarigatio* vocabatur, cum Feciales res repetitum mittebantur; unde etiam Plinius clarigationem exponit, *res raptas cla è repetitum*. Ratio quare introductæ sint, partem in origine repressaliarum explicatum. Alia adhuc est, ne statim privati huius vel illius causa, suscipiendum bellum esset, quorum femina ut magis amoveri possent, cognitionem, atque iudicium repressaliarum summæ potestates sibi vendicarunt, præcipuè cum factò maxime, armis, ac commotionibus bellicis consistant^a, quorum curam ad Principem pertinere, superius latè ostensum est. Nec non hæc eadem pro tranquillitate pacis juris publici tutelam mereri. Unde nec repressalias exequi cernimus, priusquam à summa potestate, post plenam causæ cognitionem, 24 eamque justam, ac probatam, concedantur^b. In cuius considerationem veniunt, injuria personis, rebusve illata, idque non parva, aut mediocris, sed magna. Petitio à Principe, ut damnum passo, id quod sibi deberi putat, causa probata refarciatur. Iudici à quo damnum illud denunciationibus præviis notificetur, adjecta comminatione, ni intra tres terminos, ut vocant, vel intra certum tempus, vitium emendetur, ex denegata justitia, repressa-

^a Gail. 1.
obs. 28.
n. 9.

^b C. dominus noster.
23. q. 2.

liarum concessio sequenda sit. Quibus peractis, &
 adhuc in mora consistente eodem iudice, rectè re-
 pressalium litteræ concedi solent^c. Quamobrem²⁵
 & repressaliæ ab effectu describuntur, pignora-
 nes, & detentiones rerum, & personarum (ut plu-
 rimum innocentium) quando unus pro alio, & res
 unius pro alterius rebus, apprehenduntur, jure datæ
 creditori, pro injuriis, & damnis resarciendis^d.
 Nec non à petitione, protracta dolo malo, mali-
 tiose, injustitia, per sordes, per gratiam, intercisis,
 interversis parti mediis, persequendi in judicio, id
 quod sibi debetur. Hæc locum non inter cives,²⁶
 sed externos tantum habent^a; & idcirco extra pro-
 vinciam militari rectè dicuntur. Quid enim inter
 cives opus esset, dummodo eos sua jurisdictione
 Imperator defendat? nec ad extraordinarium re-
 medium procurratur, donec ordinarium nulli in-
 terclusum est^b. Admonendi tamen sumus ad ex-²⁷
 ercitiū hujus juris, non temere profiliendum esse;
 quia facilius conceditur, quam defenditur; maxi-
 mē ne causa privata publico damno resarciatur,
 privato gravior^c; & causam publicam Princeps
 negligat, quæ superioritati præter omnia curæ esse
 debet^d. Quin imo repressaliæ ut contra jus commu-
 ne introductæ, quo nemo alterius odio prægravari
 debet, nemo delicti alterius pœnas luit, extraordi-
 nariæ

^c Menorb
 de arb. jud.
 lib. 2. cent.
 6. cas. 527.

^d C. Et si
 pignora-
 nes de in ur.
 & dam.
 dat. lib. 6.

^a Nov. 184.
 c. 4.

^b L. aquis-
 simum ff.
 de usuf.

^c L. a vul-
 neratus s.
 multa. ff.
 ad l. Aquil.
^d L. 3. in
 pr. ff. de of-
 fic. præf. et.
 vigil.

nariæ atque odiosæ sunt, nec post concessas repressalias de iis ad arbitros provocatio datur; imo contra externos deriguntur, cum quibus nobis jure civili nulla juris communicatio est. Unde eliceas repressalias quidem juris Gentium, sed repressaliarum concessionem, juris civili publici esse. Adeoque juris publici, ut nullam omnino singularem personarum, civis aut extranei considerationem habeat, intuentem solummodo corpus, quod læsum est; atque omni jure injustum fore, aliquem alterius damno locupletari. Damnum, ut dixi, prius probari debet, ut & justitiam denegatam fuisse. Tunc demum denegata justitia, sententiæ vicem supplet, atque executioni viam sternit; cum repressaliæ ratione affinitatis habeant juris executivi effectum, ut in civilibus, pignorum captura. Magistratus igitur cum damnum illatum agnoscit, & læsis non succurrit, justitiæ fasces cum derigere in nefarios possit; nec tamen derigit, viamque aliis sternit, qua sibi ad justitiam aditus jure gentium patefuit, nulla læsi ob res uno, aut paucis civibus ereptas habita ratione, sed totius reipublicæ, non videtur damnum sentire qui sua culpa sentit. *Jure Gentium* inquit eximius Grotius, *Subjacent pignorationi tam subditi, quam incolæ omnes, injuriam facientes, modo ne transgredi, aut exigua mora causa alicubi sunt;*

Et

Et introductæ sunt pignorationes ad exemplum onerum, quæ pro, exsolvendis debitis publicis indicuntur. Quorum immunes sunt, qui tantum pro tempore loci legibus subsunt, ut jura Gentium quoq; , legati, jure civili mulieres, infantes, studiosi, mercatores nundinarii, eorumq; res, & qui citò profecturi, alibi commorantur.

Cæterum cum ex iis quæ dicta sunt, sumpto quoque argumento à bello ad pignorationes, pignorationumve ad repressalias, appareat, easdem licitas esse (quod & testimoniis innumerabilium

a C. peccatū 2. part. relect. §. 9. n. 4. vers. hinc inde. de reg. jur. in 6.

b de arb. jud. lib. 2. cent.

6. cas. §. 27.

c Arg. nov. 161.

DDrum confirmatur, inter quos palmam eminentissimus Covarruvias^a, Clarissimusq; Menochius^b merentur) restat easdem publico nomine tutas sentiri debere, ut & Princeps earundem defensionem suscipiat. Quippe secundum Machiavellum³² (qui in hæc doctrina à verò minime dissidet) nihil equidem tam mali exempli est in repub: , quam si id quod latum est, non observetur, ne ab eo quidem qui legis auctor est. Cum non sufficiat jus condere ac concedere, nisi & illud publicè defendatur^c, exequatur..

CAP.

CAP. XXVI.

SALVUS CONDUCTUS.

1. *Salvus conductus à Principe datur, & defenditur.*
2. *Securitatis, Salvæ-Guardiæ, & Salvi conductus distincta significatio.*
3. *Definitio.*
4. *Origo juris salvi conductus.*
5. *Ufus securitatis.*
6. *Securitatis divisiones.*
7. *Quibus securitas præstanda.*
8. *Alia litteris constat.*
9. *Alia affixis, cum nota Salvæ-Guardiæ insignis.*
10. *Effectus concessæ securitatis.*
11. *Malè defensi damna restituenda.*
12. *Princeps indistinctè omnes in suo territorio defendere tenetur.*
13. *In hunc finè Irenarchæ, Præsides, Prætores, Urbium Præfecti ordinati.*
14. *Princeps damnum ex neglecta securitate illatum refarcire debet.*
15. *Securitas etiam adversus Principem tyrannum conceditur.*
16. *Pœna securationis violatæ arbitraria est.*
17. *Salvus conductus quandoque etiam extra territorium præstat.*

1 **E**xplicatis repressaliis, sequitur jus securationis, jus Salvæ-Guardiæ, & jus quod vulgò Salvi conductus dicitur. Quæ jura itidem inter regalia referuntur, & à Principe defenduntur^a. Variè harum vocum significationes, ac suæ cuique sunt, quibus promiscuè DD: utuntur; quanquam magna in iis differentia sit. *Securitas* enim aliquando pro

^a Menoch.
lib. 2. de
arb. jud.
cent. 4. cas.
338. n. 3.

F f

in-

indemnitate, cautione, & apocha liberatoria sumitur; sed nostra significatione indistinctè pro actu, aut instrumento personas, resque concernente, quas Princeps sibi protegendas suscepit. *Salva-guardia* autem accuratius distinguendo, protectio, & securitas est, quæ minus potentibus, oppositionemve timentibus contra potentiores à superiori potestate confertur: vel etiam absolute ad suam, vel bonorum suorum tutelam petentibus amicis, vel aliquin charis, aut etiam hostibus certo loco offertur. Et *Salvus conductus* propriè est, cum quis per vias publicas fide publica, de loco ad locum liberè deducitur. Ac præcipuè de securitate, vel hostibus, vel qui deliquerunt, vel bannitis, aliisve qui communi legum securitate carent, aut non satis tuti sunt, præstanda intelligitur. Ut etiam aliquando plus honoris, quam securitatis gratia præstari consuevit, quod in magnatibus conducendis usu venit. Sed quanquam horum verborum significationes diversæ sint, effecta tamen eorum parum, aut nihil differunt: quoniam sub salva-guardia positus, ita tutus esse incipit, ut illi sunt, qui securationes, & salvos conductus impetrarunt. Et definiunt.

b. L. 1. C. tur hæc jura conjunctim, ac separatim: *Justum* immunitatis ab offensione, damno, & inquietatione, præsidium. *Eccles. con-* *Justum* dico quia legitimum^b. *Immunitatis* ab offensione,

sione, damno, & inquietatione: Quia securitatem habens, nullo modo est inquietandus, molestandus^c. Nec ullam debet experiri injuriam, lēſionem, damnum, aut periculum^c; quia securus dici non potest, qui periculis, contumeliis, & ludibriis est obnoxius. Et ob hoc securatio *justum præſidium*, munimen, & officium dicitur, à Principe, ut dixi, præstitum, cujus jussio sacrosancta habetur. Oigo
4 ejus juris naturalis est; & sic natura, ut homines perpetua securitate gauderent, liberos fecit, hominem homini insidiari, nefas duxit^b, beneficio affici voluit^c. Quod ipsum rectissimè, ut enim Iurisconsultus: *Ipsa natura cognationem quandam inter homines constituit*, quę optima sui suorumque consiliatrix meritò habetur: unde fit, ut periculum, si quidem commodè possit, à proximo quisque^d avertat; Quod & in brutis animantibus, bobus, canibus, &
5 similibus perspicuum est. Usus securitatis semper frequens fuit, ut in eum finem nempe asyla, loca sacra, apud Judæos oppida refugii, postea ab Imperatoribus consecrata statux erectæ fuere. Securitas hæc alia universalis, alia particularis est. Universalis, quando leges omnibus innocentibus, æqualem securitatem^e, paremque immunitatem tribuunt; legis enim & imperii præſidium pro omnibus innocentibus militat^f. Immunitatem scilicet, à personali
6

^c L. 25. pr.
C. de admin.
tutel.

1. Samuel.

22. 23.

Genes. 12.

vers. 17.

& c. 26.

^a L. 6. §. 2.

ff. de offic.

Præſid.

^b L. 3. ff. de
Iustit. &
jur.

^c L. 7. in
fin ff. de
serv. export.

^d L. 45. in
pr. ff. ad l.
Aquil.

^e L. 28. §. 7.
ff. de pœnis.

^f Nov. 17.
c. 13.

nali offensione, injuriis rerumque damnis, ut commercia libera, flumina, viæ publicæ liberæ sint, cum debeant ea loca per quæ semper, & vulgò iter fit, eam securitatem habere. Securitas domi quoque in habitatione, foris in hospitatione tuta, & insuper in tuto judiciorum accessu, statu, atque recessu inoffensa sit. Sequitur particularis securitas, quæ in eadem bifariam dividitur, in eam scilicet, quæ à lege ipsa per se, seu jure speciali & privilegiato circa ministerium hominis tribuitur; Et in eam quæ per hominis factum, puta conventionem, promissionem, aliamve concessionem præstatur. Legalis hæc summis potestatibus, Statibus, Ordinibus, Legatis, Magistratibus, Judicibus, Ordinariis, Extraordinariis, personis Ecclesiasticis, Nobilibus, Doctoribus, Advocatis, Procuratoribus, Militibus, Satellitibus, Apparitoribus, Nunciis, Notariis, Mercatoribus, Mulieribus, Pupillis, aliisve miserabilibus personis competit. Quæ facto hominis subsequente præstatur, ea est, de qua nobis hic quæstio; hoc est, quæ à suprema potestate securitatem petentibus, iusta ratione conceditur, donatur; de quo dicitur: *Solus Princeps in territorio suo potest dare custodiam, sive Salvam guardiam.* Sed quoniam imperiorum limites alii majores, alii minores sunt; & in majoribus Principalis majestas corporaliter ubique præsens.

præfens esse non potest, quandoque hoc jus communicativè, non privativè magistratibus excellentioribus, exclusis omnibus aliis inferioribus, limitativè, pro delicti qualitate, communicatur. Cæterum, cum Princeps afflictorum, oppressorumve tranquillitati studeat, legumque vis petentibus legitimum præsidium nusquam desit, sequitur securitatem rectè præstari, periculum justè timenti, sive is civis sit, sive extraneus, simplex persona, familia, Collegium, Universitas, vel etiam tota Civitas;

8 Eaque concessa, litteræ securitatis particularibus petitoribus tribuuntur, quæ apud Gallos *Seureté de Corps, & des biens*, si ad bona quoque pertineant,

9 appellatur. Vel etiam si pluribus uno loco continentibus tribuuntur, insignia ejusdem potestatis protegentis, à qua securitas impetrata est, ibi dem affliguntur, cum expressa salvæguardiæ inscriptione; quarum effectus, ac significatio is est, ut eo ipso intelligatur Princeps protectionē, & cum protectione conservationem illorum, contra vim, & violentiam quamcunq; , in se recepisse; nec passurum eos haberi improtectos, aut à custodia sua, tutelaq;

10 divulsos. Quod tamen si factum ab exteris, vel hostibus fuerit, obligationem nasci ex non præstito salvæ-guardiæ effectū quoad personas, nec non res eorum injustè turbatas, ablatasque non exiguæ au-

^a Cent. 5.
^o f. 70.

etoritatis sustinent DD^{res}. Inter quos Mynfingerus inquit^a: *Domini terrarū ad custodiam sui territorii de jure eatenus tenentur, ut si rapina, vel depredatio in eorum ditione, etiam per extraneas personas contingat, ipsi ad damnum reponendū sint obligati; dum tamen ejus potentia sint, ut prohiberi ejusmodi maleficia possint, & non prohibeant.*

Atque hoc eousq; sese extendit, ut indistinctè omnes cujuscunque etiam conditionis sint, 12
 protegere Princeps teneatur, & adversus omnem vim internam, externamve defendere; sive securitatem expressam impetraverint, sive pedagia, vel vectigalia solverint; Nam in ea ditione, vel territorio, ubi vectigalia, aliave onera solvuntur, unumquemque ab omni vi, atque omni exactione liberum esse debere, qui modo eodem territorio continetur, indubitati juris est. Quin imo hostes, adversus vim publicam, privatamque, jurisdictione, & imperio ejus in cujus territorio citra offendendi animum reperiuntur, tueri oportet, donec illæsi à privatorum injuria, custodiæ publicæ tradantur: nimirum, quia

^a L. 3. in pr.
 ff. de offic.
 pr. f. vigil.
 l. 3. in fin.
 & l. 13. in
 pr. ff. de of-
 fic. presid.
 nov. 17. n. 2.

verus imperiorum finis est, ut à confusione quævis respub: libera sit, oppressiones omnes à civibus incolisve omnibus longè arceantur. Principis labor, ut securitas publica, in Provinciis sibi subditis per constitutiones, & officia civilia, & militaria jurgiter tueatur, ^a. Populi salus, ut pacata respub: sine vi,

- 13 vi, atque injuria conseruetur. Quocirca etiam anteriorum moribus, ac jussu, Irenarchæ per Provincias creabantur, ut eorum tutela, ac præsidio quies, & pax per singula territoria concordi nexu stabilis esse^b posset. Imo & magistratus constituti, Præfecti urbem, Præsides Provinciarum ordinati, ut militibus stationariis omnes non solum à violentia, sed & violentiæ formidine præstarent immunes^c; ut quietæ, ac tranquillæ essent Provinciæ quibus præerant, purgando eas à malis hominibus, quos conquirere, & prout quisque deliquisset, in eos animadvertere, receptoresve eorum, sine quibus diu latere non possunt, coërcere jubebantur^d. Unde si prætermissum, & protectione omiſsa, neglectave damnum illatum fuerit, damni quasi dati reus, secundum^e Baldum, Princeps præsumitur, inque eum omnis quærela redundare, ubi ait: *Valde est notandum, quod domini terrarum colligentes pedagia, itinera tuta reddere debeant; adeò ut si depredatio aliqua in eorum territorio, siue districtu committatur, obnoxii sint, vel restituere ablata, vel malefactorem exhibere.* Remota omni distinctione, an Princeps ipse, an officiales ejus id impedire potuerint; cum refusio damni illati à Principe ipso præstanda sit, qui officiales ipse constituit, eorumque mores melius inspicere potuisset, cuiq; pedagia solvuntur; reservata tamen Principi in

^b L. 9. ff. de custod. rer. l. 9. C. de jure fisci. l. unic. C. de Irenarchis lib. 10.

^c L. 6. §. 2. ff. de offic. præsid. l. ult. ff. quod met. caus.

^d D. l. 3. in fin. l. 13. ff. de offic. præsid. l. 4. §. 2. ff. ad l. jul. pecul. e C. l. 5. con- venticula vers. sed il- lud. De pa- ce tenend. & jure fir- mand.

*a Roman.
consil. 152.*

in officiales suos actione. Præsertim cum officialium subditorumve negligentia de dominorum facta voluntate, & ex malitia ministrorum contra ipsos dominos præsumatur^a, quibus incumbit indies curam gerere earum rerum, quæ penes suos aguntur. Quo neglecto, non alienæ, sed propriæ desertionis pœnas luunt, minus rectæ administratæ Provinciæ rei fiunt. Præterea cum securitatis jus innumeris ferè privilegiis, & non minoribus, quam ipsa natura superbiat, securitatem etiam adversus Principem se erga subditos Tyrannorum more perversè ac dolosè gerentem concedi, liberioris fori homines, libertatis inconcussæ patroni statuunt. Maximè iis in regionibus, ubi legibus fundamentalibus, Principes alligati, procures ditionum, civitatumve integrantium gravioribus occasionibus suo jure conveniunt. Parlamentorum jura libera, nec dum Principi, & in Principem translata populo reservarunt. Nec non, ut eadem jura, non per Principem, sed procures, sive ordines ipsos exequantur. De pœna securitatis violatæ, ob variationum genera, nihil certi definitio, præter illud Menochii^b: *Si in civitate quisquam ausu temerario ad securitatis contemptum assurrexerit, sprete securitatis reum pœna arbitraria, pro delicti atrocitat per Principem, vel judicem ejus coërcitionis speciale mandatum habentem, maneat,*

*b Lit. 2. de
arb. jud.
cent. 4.
cas. 336.*

17 *maneat, infligatur.* Porrò non solum in territorio, sed & extra territorium jus salviconductus sese extendit; nempe in mari libero, nullius domino per naturam suam, nisi solius Dei, subiecto, omnibus communi, in usum totius generis humani à Deo nobis dato, ut alii alios alant, cum necessitatum humanarum, non unum territorium sufficiat. Unde congruum fuit, ipsa distante natura ac ratione, ut ibidem contra maris liberi belluas, atque Tyrannos, navigantium fortunæ salvi conductus beneficio defenderentur. Quod nos Gallico penè vocabulo **Convopeeren**, aut alias Belgico idiomate, **Geleypden** appellamus.

CAP. XXVII.

LEGATI.

1. *Legtti debent esse securi.* 2. *Legati necessarij sunt.*
3. *Jus legatorum quovis tempore omni jure vallatum.*
4. *Legati à majestate sola dependent.* 5. *Sine credentia litteris non admittuntur.* 6. *Hoc jus quandoque communicatur.* 7. *Jura legatorum.* 8. *Casus, quibus legati conveniri possunt.* 9. *Ex delictis in legatione commissis, puniuntur.* 10. *Quandoque tutius domum remittuntur.* 11. *Olim privati si legatos lassissent, per*

G g

Feciales

Feciales dedebantur, puniebantur. 12. Bello subito exorto, legati liberi ab hostibus revertuntur. 13. In itinere eos semper salvos esse jura gentium voluerunt. 14. Unde legati antiquitus dignosci potuerint.

DIXI proximè securitatem particularem, quandoque à lege, seu jure speciali, & privilegiato citra ullius hominis factum quibusdam competere. Horum numero legatos colloca-
vi, tanquam à Principe dependentes, ipsum Principem representantes. Et maximè hos securos esse oportet, quia per hanc representationem imago Principis apud externos sunt, securitati publicè conducunt; qui nisi securi essent, mandata perficere liberè non possent, nisi securitatem firmam sibi propositam haberent. Nemo molesto itineri sese committeret, nemo huic negotio penes externos incerta libertate sese immisceret; præsertim non Heroës genere clarissimi, eruditissimi, studiis non armis addicti, qui in rebus legationum arduis, tanquam virtutis certa fidera, orbi quietem, populo pacem suo, reddere solent. Quocirca etiam reverenter habendi, in plena securitate jura gentium tuendi sunt; quandoquidem officium illud excellentissimorum virorum necessarium, & proculdubio ab ipsa necessitate productum est; cum interesset generi

generi humano, differentias inter amicos ortas per alios componi, familias ac civitates blanda coeuntium conspiratione adversus exterorum vim, atque injuriam confirmari; unde postmodum evenit, ut eorum usus rebus belli pacisve frequentissimus evaserit. Quippe gentibus interfuit potius colloquio, quam litteris, multorum insidiis subjectis, & sepius non satis mentem agentium explicantibus, consuli. Qua ratione legati non modo linguæ, sed & oculi, & aures regum appellantur. Ac quod maximum est, non pacis modo bellicue denunciatores, verum etiam partium miserrimè dissidentium felicissimi consiliatores; de quibus Poëta:

*Vox Regum, lingua salutis,
Fœderis orator, pacis via, terminus iræ,
Semen amicitiae, belli fuga, litibus hostis.*

Bella enim componunt, regna regnis jungunt, ac medicorum instar, totius universi, mundi morbos tollunt, sanitas orbis terrarum sunt. Pro necessario legatorum usu jus ipsorum, & hominum præsidio munitum, & jure divino vallatum est; sive pacis, sive belli causa ad amicos, externos, vel etiam hostes, mittantur. Quod & à Cicerone observatum, dum ait: *Legati nomen ejusmodi esse debere, quod non modo inter sociorum jura, sed etiam inter hostium tela incolume versetur.* Et Livius de legatis Tarquinii: